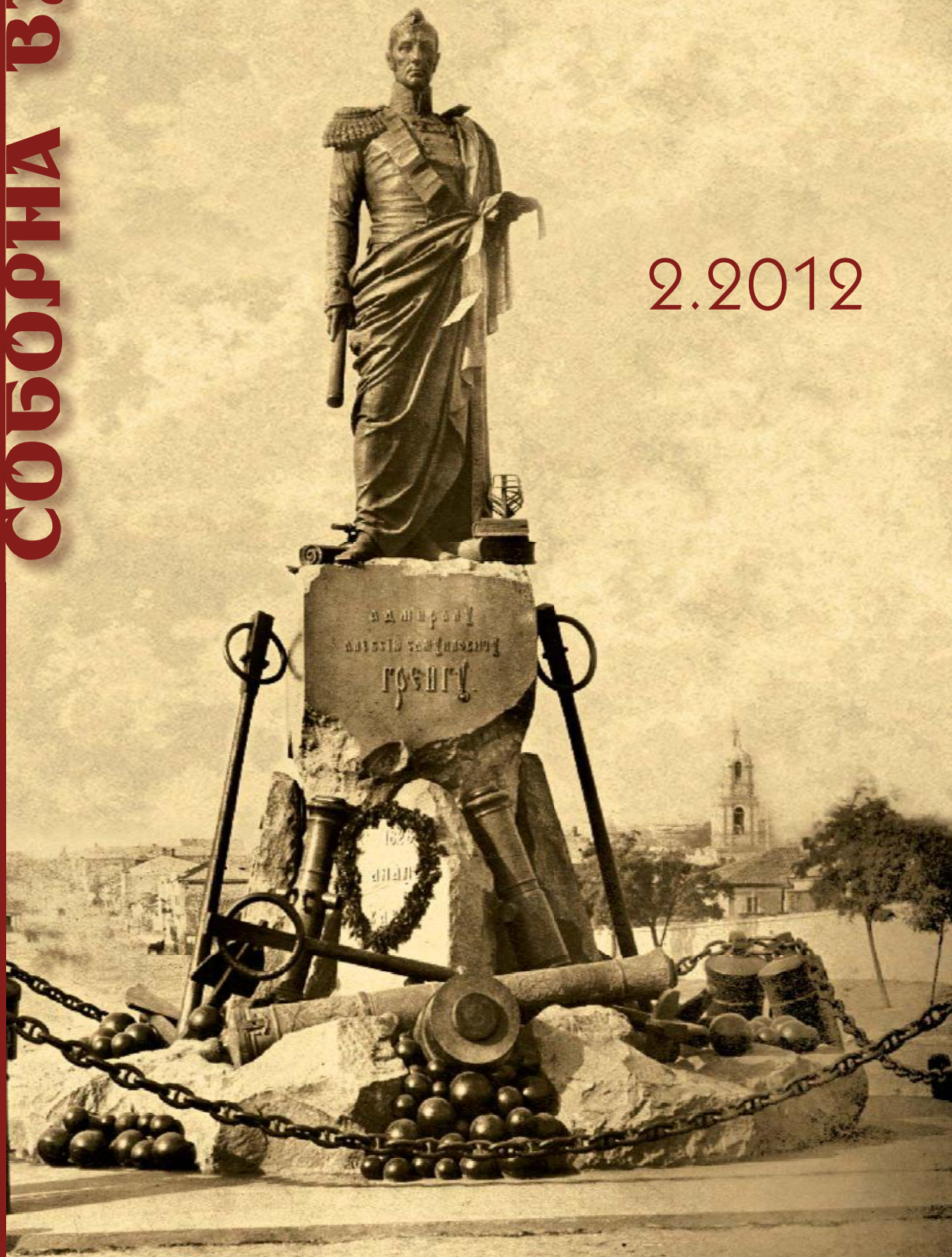


СОБОРНАЯ УЛИЦА  
СОБОРНА ВУЛИЦА



2.2012



**Миколаївський  
літературно-художній журнал  
«СОБОРНА ВУЛИЦЯ»**

**Головний редактор:**  
Дмитро КРЕМІНЬ

**Редакційна колегія:**  
Євген МИРОШНИЧЕНКО  
Володимир ПУЧКОВ  
Ілля СТАРИКОВ  
Олексій ТОРХОВ  
(видавничий редактор)

**Редакційна рада:**  
Таміла БУГАЄНКО  
Олександр ГЛУШКО  
В'ячеслав КАЧУРІН  
Сергій ПІСКУРЬОВ  
Олександр ПРОНКЕВИЧ  
Сергій РОСЛЯКОВ  
Олександр СИЗОНЕНКО  
Олена СИМОНЕНКО  
Світлана СКИБА  
Тетяна ФАБРИКОВА  
Олександр ХАЄЦЬКИЙ

**Художник:**  
Юрій КОРНЮКОВ

**Засновник і видавець:**  
Редакція газети «Рідне Прибужжя»

**Свідоцтво про реєстрацію:**  
серія МК № 846-342/Р від 4 травня 2012 р.

**Адреса редакції та видавця:**  
54001, м. Миколаїв, вул. Нікольська, 46

**E-mail:** s-street.red@yandex.ru

Журнал видається з червня 2012 р.  
російською та українською мовами  
за участю обласних організацій  
Національної спілки письменників України,  
Конгресу літераторів України,  
Спілки письменників Росії

Періодичність - один раз на квартал  
Розповсюджується безкоштовно

**Віддруковано:**  
СПД Румянцева Г.В.  
54001, м. Миколаїв, вул. Садова, 1.  
Свідоцтво суб'єкта видавничої справи  
МК № 11 від 26.01.2007 р.

Формат 60x841/8  
Умовн. друк. арк. 13,95  
Замовлення №130-07  
Тираж 500 прим.

**Видано в рамках обласної  
Програми підтримки  
вітчизняного книговидання,  
книгорозповсюдження та популяризації  
української книги в Миколаївській  
області на 2011-2015 роки**



# СОБОРНАЯ УЛИЦА СОБОРНА ВУЛИЦЯ

**Николаевский  
литературно-художественный  
журнал**

**2  
2012**

## СОДЕРЖАНИЕ

---

### КОЛОНКА РЕДАКТОРА

**Илья СТАРИКОВ:** О встречах на «Соборной улице»..... 3

### БУГСКАЯ ОЙКУМЕНА: 75-ЛЕТИЕ ОБЛАСТИ

**Человеку нужна нравственная опора** (Интервью с губернатором Николаем Кругловым)..... 4

**Алина КОЛЕСНИКОВА:** «Сердце города» – в подарок..... 9

**Наталья ХРИСТОВА:** Дом на Набережной..... 11

**Миколаївщина багатонаціональна** (Хроніку підготувала Лоліта Каймаразова)..... 15

### ПОЭЗИЯ

**Дмитро КРЕМІНЬ:** Квадратура Кваренгі..... 17

**Екатерина ГОЛУБКОВА:** И плещется звезда в колодце  
(«Блестящая монетка непрожитого дня». Послесловие Владимира Пучкова)..... 28

**Олег ДУХОВНЫЙ:** Дольче вита ..... 61

**Надія АГАФОНОВА:** Гринджолята із снами про літо..... 70

**Сергей ВОЙНАЛОВИЧ:** Жить ребёнком в цветах бордо..... 75

**Павло ГЛАЗОВИЙ:** Кто поетів кривдить – вплине у історію  
(стаття Тараса Креміня «Король сміхології»)..... 81

### ПРОЗА

**Олександр СИЗОНЕНКО:** Переправа. Оповідання..... 22

**Геннадій МОЛЧАНОВ:** Квиток до Києва. Повість..... 36

**Анатолий МАЛЯРОВ:** Мальчишка на экспорт. Рассказ..... 66

### ПУБЛИЦИСТИКА

**Александр КАРМАНОВ:** Куда податься Украине?..... 84

**Владимир ГАВЕЛЯ:** Язык как средство объединения славян..... 89

### ВЫШЕ ВАТЕРЛИНИИ

**«Ватерлиния-2012».** Послесловие..... 94

**Алексей ТОРХОВ:** Ольвийские агоны. Размышления агонифета..... 95

### МАСТЕРСКАЯ

**Александра ФИЛОНЕНКО:** Эволюция мифа..... 100

**Анна ТАБУНЧИК:** Концептуальные миры Ольги Максименко..... 105

### НИКОЛАЕВСКАЯ КНИГА

**Евгений МИРОШНИЧЕНКО:** Обзор новинок местных издательств..... 108

**Служение длиною в жизнь** (Рецензия Надежды Агафоновой)..... 112

**Тамара ПЕРЕСУНЬКО:** Десять избранных фрагментов книги..... 113

### ЭКСЛИБРИС

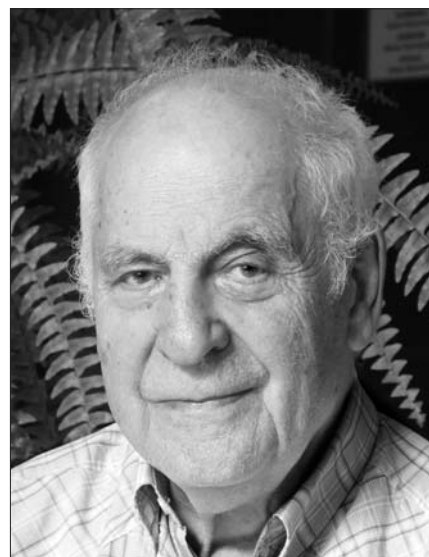
**Евгений и Кирилл ГОРБУРОВ:** О чём поведала старая печать..... 118

### РЕПЛИКА

**Памятник адмиралу Грейгу**..... 120

## О ВСТРЕЧАХ НА «СОБОРНОЙ УЛИЦЕ»

Мне думается, что встречи с читателями на страницах хорошего журнала чем-то напоминают движение по улицам города. Когда каждый из нас занят своим делом, тонет в заботах и хлопотах текущего дня. И вдруг встречает давнего друга, с которым интересно поговорить, узнать о переменах в его жизни. Ведь самому за всем не уследить даже с помощью Интернета. Откровения и подсказки эрудированного друга, литературным и художественным вкусом которого доверяешь, помогают ориентироваться в новых публикациях или изданиях. Так бывает, если публикуется автор, давно и хорошо знакомый.



Ещё больше радуется, когда встречи в журнале несут открытия. Ибо новый автор талантливого стихотворения, рассказа или рисунка подобен окну, за которым – дополнительный кусочек мира. Тогда замечаешь и задумываешься над тем, мимо чего скользил прежде взглядом, не придавая должного значения. И с грустью понимаешь, сколько навсегда потерял в этом мире...

Но бывает, к сожалению, иначе. Не каждой встрече мы радуемся. Иногда, завидев знакомую фигуру, спешим перейти на другую сторону улицы. А если такая встреча происходит в журнале – быстро перелистываем страничку. Очень хочется, чтобы в нашем издании подобного было поменьше...

Недавно встретился мне на центральной улице старый товарищ. Лет десять назад он уехал в другую страну, где дома выше, чем в Николаеве, на улицах почище, да и зарплата погуще. Признался, что скучает по нашей Советской / Соборной, что снятся ему запахи николаевских акаций, тени разросшихся платанов. Он шёл, чтобы купить свежие номера местных газет и журналов, которые отвезёт друзьям и подарит. Его просили об этом. А мне подумалось: вот хорошо, возможно, и там найдётся талантливый автор и читатель «Соборной улицы»...

Прекрасный журналист и мудрый человек Виталий Коротич, размышляя о нынешних путях развития культуры и литературы, иронично подметил: на эту тему можно говорить всё, что слюна несёт на язык. Делясь с читателями, он с горечью пишет: «Наше общество отучивали от откровенности настойчиво и долго. Нелепо хвалебные речи о марксизме сменялись не менее нелепыми рассуждениями о чём угодно. Надоедает блуждать в согласно блеющей толпе, где устаёшь в поисках собеседника, не скрывающего своих взглядов на неприкасаемую чушь. А так хочется поговорить по душам».

Редколлегия «Соборной улицы» постарается как можно чаще предоставлять своим читателям возможность такого душевного разговора и встреч с авторами, не желающими «согласно блеять». Ни в поэзии или прозе. Ни в живописи или публицистике. Но это зависит не только от нас. Давайте же сообща будем готовить и реализовывать возможность подобных встреч на страницах «Соборной улицы».

**Илья СТАРИКОВ**



## ЧЕЛОВЕКУ НУЖНА ПРАВСТВЕННАЯ ОПОРА

В сентябре 2012 года Николаевщина отмечает юбилей – 75-летие со дня основания области. Эта дата стала поводом для беседы члена редколлегии журнала «Соборная улица» Владимира Пучкова с главой Николаевской областной государственной администрации Николаем Кругловым. Но диалог с губернатором не ограничился праздничной тематикой, он затронул широкий круг актуальных гуманитарных проблем.

– Исполняется 75 лет со дня основания Николаевской области. За 75 лет любое административно-территориальное образование (как его ни называй – край, регион, область) превращается в некий живой организм, со своими особенностями, отличиями от других, приобретает индивидуальные черты. Николай Петрович, как бы вы охарактеризовали Николаевщину – в сравнении с другими регионами Украины? Выделяется ли она «лица необщим выраженьем»? Какими, по-вашему, особенностями отличается?

– Тем и замечательна наша Украина, что она велика и разнообразна. И наш причерноморский край – Юг Украины, николаевская земля – занимает в ней своё особое место. Чем-то наша область похожа на соседние – Одесскую и Херсонскую. Своими климатическими особенностями, рельефом и растительностью, примыканием к Чёрному морю. Много общего в нашей истории. И в то же время Николаевщина во многом уникальна. В первую очередь, её особый характер определяет областной центр, город Николаев, – неповторимый, самобытный, с яркой, но, я бы сказал, несколько приглушённой историей. Николаев не очень знаменит – ни в литературе, ни в живописи он не был достойно отражён со дня своего основания. Почему? Да потому, что всегда был закрытый, или полузакрытый, в силу своей военно-морской, оборонной, кораблестроительной специфики. Сюда неохотно пускали иностранцев, да и за своими присматривали... Это было и в царские времена, и в советские. Государство хранило свои секреты. Даже о выдающихся успехах города говорилось порой вполголоса, и государственные награды нередко фигурировали только в «закрытых» указах. Вот почему Николаев, мне кажется, недооценённый. Обратите внимание, сколько за последние 20 лет опубликовано ранее не известных материалов по истории Николаева, начиная с книг профессора Ю.С. Крючкова, – и какой общественный интерес и резонанс они вызвали. Потому что все мы вдруг увидели, что наш привычный, не очень ухоженный, тихий провинциальный город имеет такую мощную историю, здесь вершились такие дела, его населяли замечательные люди: флотоводцы, инженерные умы, корабельщики – самые искусные из мастеровых! История города и края полна драматических коллизий, масштабных свершений, ярких человеческих судеб. Мне кажется, что это может быть богатейшим полем для художественного осмысления. Но что-то пока не вижу новых произведений, которые на основе вновь открывшихся материалов достойно показали бы наш город и край, образно и полно, художественно отразили бы его и представили читающему и мыслящему миру.

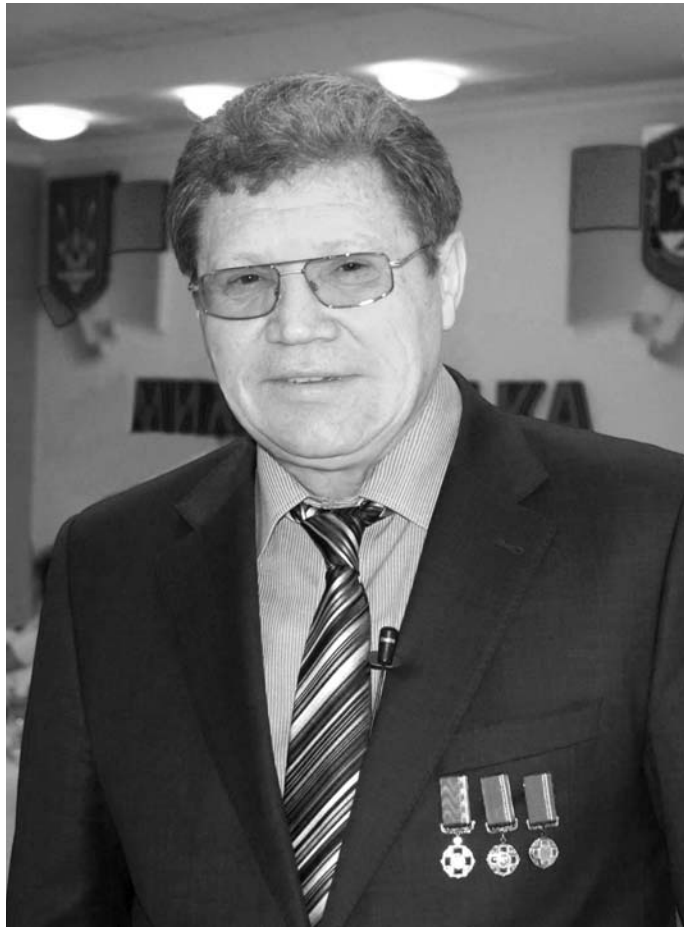
– Может, прав был поэт, когда сказал: «Лицом к лицу лица не увидать – большое видится на расстоянии»? Стереотипы ломать трудно даже в бытовом сознании. А уж художественное, образное освоение материала требует и таланта, и большой интеллектуальной и духовной работы, и времени. Может, время ещё не пришло – и где-то исподволь созревают такие замыслы? Нужно ли их торопить, подстёгивать?

– Это я понимаю: нельзя искусственно, ускоренными методами вырастить то, что должно вызреть естественным путём. Конечно же, не может быть «социального заказа», тем более – от власти, на гениальный роман или драму. Не надо приукрашивать жизнь – мы это уже, как говорится, проходили. И Сталинские премии за сусальных «Кубанских казаков» присуждались. Кто их теперь помнит, этих казаков, кроме песен Дунаевского? Я о другом: не вижу пока даже попыток художественно осмыслить время на богатейшем николаевском материале. Тем огорчительнее, когда авторы не ставят перед собой высоких задач, но с каким-то спекулятивным сладострастием хватаются за мелкое и грязное. Вот уже и трагическая история несчастной девушки из-под Николаева, искусственно раздутая чуть ли не до мировых масштабов, я слышал, готова конвертироваться в «роман». Да ещё и в кратчайшие сроки!..

– Но ведь и «Воскресение» Толстого, и «Преступление и наказание» Достоевского, и «Яма» Куприна – тоже написаны на негативном жизненном материале, но полны гуманистических идей и зовут к свету. И потом – сюжет, в сущности, не так важен. Важно, как подать, чем слово наше отзовется в душах читателей. Ахматова когда-то замечательно сказала: «Когда б вы знали, из какого сора растут стихи, не ведая стыда...» Может, не будем предвосхищать оценки и настраиваться на негатив?

– Что ж, я буду искренне рад, если авторам хватит таланта и такта не соскользнуть в бульварщину. Однако же очень сомневаюсь в том, что такая «скороспелка», даже если она будет в рекордные сроки выдана «на-гора» по заказу немецкого издателя, – добавит привлекательности имиджу города Николаева. А давайте задумаемся: заслуживает ли наш город этой сомнительной славы? Справедливо ли, когда Николаев в сознании общественности ассоциируется не с великими творениями человеческих рук и умов – авианосцами, турбинами, – а с разгулом криминала и душевной опустошённостью? Поймите меня правильно: я не призываю к обязательному «воспеванию» и «прославлению» – те времена, когда господствовала единая идеология и духовное насилие над художником, давно прошли. Но, думается мне, на все времена остаётся в силе пушкинское понимание миссии творца: «И долго буду тем любезен я народу, что чувства добрые я лирой пробуждал». Подчёркиваю: «добрые». Именно этого хотелось бы пожелать литераторам.

– Давайте вернёмся к главному поводу разговора. 75-летие области – дата внушительная и вполне юбилейная. Она, конечно, даёт поводы для празднования – подведения итогов, награждений, фейерверков, пробуждения местного патриотизма. И это само по себе неплохо. Но



*Глава Николаевской областной государственной администрации  
Николай Круглов*



**трудно отделаться от ощущения, что в чём-то эта дата – искусственная. Потому что довольно условны сами понятия: «область», «район». Где-то в Кремле, образно говоря, дедушка Калинин с товарищем Сталиным провели на карте черту – вот и появилась «область». То ли дело – город, посёлок, село – реальные места обитания людей, которые возникли естественным путём и не исчезнут с карты по мановению властного карандаша... В последние годы мы то и дело слышим прогнозы о возможной административно-территориальной реформе. Значит, карту Украины могут опять перекроить? Каково ваше мнение на этот счёт?**

– Отчасти могу согласиться – в том, что границы областей довольно условны. Создавались они под влиянием различных факторов. За 75 лет территория, называемая «областью» (а раньше были губернии, а в других странах – земли, штаты и т.д.), сложилась в единый социально-экономический комплекс, живой организм. Даже в культурном, ментальном отношении можно увидеть различия между жителями разных регионов. Может быть, эта схема и не идеальна, но лучше пока не придумали. Нынешние инициаторы административно-территориальной реформы (её пытался внедрить в недавнем прошлом соратник Ющенко – Роман Безсмертный) не сумели доказать, что перекраивание границ областей и районов пойдёт на пользу людям и государству. Вспомните, в прежние годы подобные попытки тоже предпринимались: наспех создавались «хрущёвские» совнархозы, укрупнялись районы. Ожидаемого эффекта это не дало – и всё вернулось «на круги своя». Прогнозировать не берусь, но считаю: к таким изменениям, напрямую затрагивающим жизнь миллионов людей, надо тщательнейшим образом готовиться. И то – если они назрели, если от них станет лучше, а не хуже. В основе должен лежать принцип самодостаточности региона. А у нас ведь в Украине территории развиты неравномерно: одни производят и зарабатывают, другие – дотируются из общегосударственного котла, а власть выступает регулятором. Да что там говорить обо всей Украине, если у нас в области донорами являются только города Николаев и Южноукраинск, а все другие города и районы, как говорится, даже на собственные потребности заработать не могут и подпитываются из общей казны, наполняемой в основном другими. Так что, думаю, нам надо оставаться николаевцами: любить свою малую родину, всячески развивать этот благодатный регион, ценить и то, что нам самим Богом дано – выгодное географическое положение, природные ресурсы, и то, что наработали поколения наших предшественников на этой земле.

– **Годы становления независимой Украины сопровождались экономическими потрясениями, кризисами, колебаниями социальной напряжённости, разгулом политических страстей. Эти годы стали и периодом первоначального накопления капитала, временем резкого имущественного расслоения общества. Наложилась и общие негативные тенденции глобального характера. Всё это неизбежно сказывалось и сказывается на моральном состоянии общества. Культ силы, материального обогащения, наживы любым путём и отказ от традиционных духовных ценностей, к сожалению, поддерживается самой жизнью и подогревается нынешними властителями дум – вездесущим телевидением, всеядным Интернетом... Общий уровень образования и даже элементарной грамотности снижается, высокая культура заменяется эрзац-подделками, книга перестала быть предметом первой необходимости... Николай Петрович, зная вас не только как «крепкого хозяйственника», но и человека широко мыслящего, хотел бы спросить: заботят ли вас эти проблемы? Как вы оцениваете духовное и нравственное состояние общины, проживающей на вверенной вам территории?**

– Отчасти вы уже и сами ответили на этот вопрос. Конечно, меня, и как губернатора, и просто как человека и гражданина, волнуют эти проблемы. Но я хоть и возглавляю областную исполнительную власть, – не властен решить их. Только вместе, только постепенно, меняя саму жизнь, мы сможем оздоровить духовную сферу. И в преодолении этих проблем хотелось бы чувствовать крепкую поддержку интеллигенции, которая всегда отличалась обострённой совестью, граждан-

ской активностью и ответственностью. В силу известных причин – крушения бывшего государства и целой социально-экономической системы, ломки устоявшихся в обществе норм и правил, – разразился кризис. Он затронул все сферы: и экономику, и быт, и культуру, и семью, и духовную жизнь, и становление молодёжи, и нравственность. Эта ломка не миновала и литераторов, художников, журналистов. Многие из того, что казалось незыблемым, рухнуло. Такие понятия, как коллективизм, идеология, – исчезли или утратили смысл. Найти себя в этой новой, ещё не устоявшейся, реальности – человеку очень трудно. Ему нужна нравственная опора – моральные авторитеты, образцы для подражания. Особенно в этом нуждается молодёжь. И в этом смысле я не могу не отметить роль нашей православной церкви, её пастыря – митрополита Николаевского и Вознесенского Питирима, который взял на себя колоссальный подвижнический труд – возродить в нашем крае то, что было практически разрушено за почти столетие безбожия. Потому что церковь всегда была оплотом веры и нравственности, помогала человеку оставаться человеком, соблюдать тысячелетние законы и правила, достойно выдерживать житейские испытания и преодолевать соблазны, которых в смутные времена всегда много. Хотелось бы, чтобы и литература вернула себе ранее принадлежавшую ей миссию «властительницы дум», а не была просто фабрикой по производству развлекательного «чтива», которой фактически стала, попав в непривычные и жёсткие рыночные условия. Тогда общими усилиями, дай Бог, одолеем и безверие, и безразличие, и отсутствие нравственных тормозов у части людей. Тогда, глядишь, и характер, как вы говорите, «вездесущего телевидения и всеядного Интернета» переменится, станет человечнее и ответственнее.

– **Николай Петрович, на днях мы представили общественности первый номер литературно-художественного журнала «Соборная улица». Трудно поверить, но последний раз подобный журнал издавался в Николаеве ровно сто лет назад. Не люблю льстить, но ради справедливости скажу: в том, что он начал выходить, заслуга нынешней власти, в частности, председателя областного совета Игоря Дятлова. Не так давно мы узнали, что, наконец, сдвинулся с мёртвой точки вопрос о помещении для областной филармонии. Вызывает радость неравнодушных николаевцев огромная работа, проделанная по вашей инициативе по созданию музейного городка «Старофлотские казармы» и начавшаяся реконструкция примыкающих к нему скверов. Эти и другие добрые дела свидетельствуют о том, что власть повернулась к хроническим проблемам лицом, взялась за их решение крепко, всерьёз и надолго. Так ли это? Проясните свою позицию.**

– Да, это так. Почему только сейчас? Вы же сами знаете, какие перипетии в борьбе за власть происходили в стране. Теперь настало время, ситуация в Украине стабилизируется, возможностей стало больше – нам удалось взяться и за эти давно назревшие проблемы. Мне давно мечталось – вернуть городу его фактический исторический центр, облагородить его. Чтобы напоминал горожанам, откуда пошёл Николаев, чем он славен и знаменит. Чтобы не только торгово-прогулочная улица Советская, с её устоявшейся атмосферой, считалась центром города и притягивала к себе всех. Шпиль Адмиралтейства, улицы Адмиральская и Садовая, скверы, примыкающие к Старофлотским казармам, – вот истинное ядро, хранящее историческую память и предназначение города, его двухвековую негромкую славу. Сначала удалось решить вопрос о создании на базе Старофлотских казарм музейного городка. И постепенно значительная часть этой работы была сделана: горожане уже могут приобщиться к нашей истории, сконцентрированной в краеведческом музее, который получил и новое помещение, и абсолютно новый облик. На очереди – дальнейшая реконструкция комплекса Старофлотских казарм, создание здесь культурно-исторического центра. Затем мы обратились к николаевской молодёжи и предложили подумать: как нам обустроить прилегающее пространство, как превратить чахлые запущенные скверы в привлекательное место прогулок, досуга, активного и полезного отдыха. Молодёжь откликнулась – выдала массу идей и проектов. Учтя пожелания, мы взяли за реконструкцию Пролетарского (бывшего Манганариевского) сквера. К юбилею области





он должен обрести новый облик. В следующем году начнём преобразование площади Коммунаров. А ведь, по сути, в этот комплекс должны войти и площадь Ленина, которую хочется сделать менее официозной, более уютной для людей, и замечательная улица Адмиральская – вплоть до Дома офицеров флота и старинного городища «Дикий Сад». Весь этот проект (а он не являет собой нечто ограниченное и застывшее, он постоянно развивается, обогащается новыми идеями) – не случайно назвали «Сердце города». И не случайно к его реализации активно привлечена молодёжь, студенчество. Потому что им в этом городе жить. А нам... Нам хотелось бы, уходя на покой, оставить после себя хороший задел, позволяющий детям и внукам продолжить начатое и осмысленно гордиться тем, что они – николаевцы.

**– Вопрос напоследок: ваши личные предпочтения? Что вы в последнее время прочитали, что оставило след в душе?**

– Я люблю читать. Не могу назвать себя литературным гурманом, но читаю довольно много. И серьёзные книги, и остросюжетные детективы, помогающие отвлечься и, как говорится, разгрузить мозги. Но в любом случае – не люблю пустого и пошлого чтива, изготовленного на потребу обывателя. Талантливая книга, даже если это «лёгкий жанр», напитывает информацией, духовно обогащает, зовёт к хорошему. Возьмите, к примеру, популярного и модного Бориса Акунина: даже его «фандоринские» повести, при всей их развлекательности, – это не только детективные головоломки и захватывающие приключения. Кроме лихо закрученного сюжета, в них есть и много познавательного: историческая достоверность, живые характеры, масса подробностей о мало известной нам эпохе. Сравнительно недавно я открыл для себя произведения Пауло Коэльо – и поразился таланту писателя, который умеет так увлекательно погружать читателя в глубины основополагающих мировоззренческих проблем, заставляет задумываться над смыслом жизни, извечной борьбой добра и зла, тайнами человеческой души.

Я знаю, что в Николаеве есть талантливые люди, владеющие пером и секретами художественной образности. Надеюсь, что новый журнал с объединяющим названием «Соборная улица» поспособствует им в осуществлении творческих замыслов и в том, чтобы плоды их трудов дошли до читателя.





## «СЕРДЦЕ ГОРОДА» – В ПОДАРОК

Меняются эпохи, люди, города. Не удивительно, что сегодня, спустя более чем два века с момента своего основания, город корабелов выглядит совсем иначе, нежели тогда, и даже 100 лет назад. Ведь каждое поколение, формируя его облик, стремилось оставить хоть что-то для своих потомков, для нас с вами. И есть надежда, что они не только сэкономят это наследие для новых поколений, но и впишут свою страницу в историческую летопись Николаева.

Такую возможность николаевцам предоставил масштабный общественный проект «Сердце города», который стартовал в начале 2012 года. Реализуется он при поддержке Николаевской облгосадминистрации и областного совета. А иници-

аторами такой формы обустройства города, и в частности – парковых зон, выступили главы фракций Партии регионов в областном и городском советах Николай Жук и Артём Илюк.

Авторские идеи на конкурс подали 44 жителя города, все они за свои работы были отмечены дипломами и денежными премиями. Компетентное жюри в составе архитекторов, экологов, искусствоведов, художников определило 15 проектов-победителей, лучшие идеи и разработки которых вошли в основу проекта и будут воплощены на территории николаевских парков.

Отрадно, что искреннее неравнодушие к внешнему виду родного города проявили как молодёжь, так и представители старшего поколения Николаева, предложившие смелые, интересные и порой неожиданные идеи. Среди них – реконструкции детских игровых и спортивных площадок, поющие фонтаны, стены для исторического граффити, зелёные лабиринты, специально отведённые места для выгула и дрессировки собак, различные скульптуры, беседки для влюблённых, подземные катакомбы.

Замысел, объединивший жителей Николаевщины, получил поддержку и председателя Николаевской облгосадминистрации Николая Круглова, и председателя областного совета Игоря Дятлова. По словам губернатора, его радует, что город жителям небезразличен и есть все основания гордиться нашей молодёжью. А Игорь Дятлов заверил, что это не последний проект, благодаря которому жители города и области могут реализовывать свои идеи по благоустройству родного края.

– Мы не ставим точку на этом проекте, – сказал он. – Ведь «Сердце города» – это не только два сквера, примыкающие к комплексу «Старофлотские казармы», – Пролетарский и Коммунарковский. Есть ещё много объектов, где каждый николаевец может реализовать свои идеи. И задача власти – поддержать их. И этот проект обязательно будет реализован.

Вплотить «Сердце города» в жизнь поручено главному архитектору проектного института «Николаевкоммундорпроект» Виктору Москаленко и главному архитектору проекта Юлии Анищенко, имеющим большой опыт проектирования городских скверов. По словам Виктора Москаленко, например, несколько разработанных вариантов бассейна-фонтана в корне отличаются от уже привычных жителям, и если всё получится, то такой фонтан будет первым в Украине.



*Обсуждение проекта «Сердце города» в областном совете*

– Его по-разному называют: пешеходным, антивандальным, сухим. В самой чаше бассейна струи фонтана будут бить из цельных плит тротуара и иметь свою подсветку, под плитами будут оборудованы специальные лотки для стока воды непосредственно в насосные станции. И по бассейну, и вокруг него смогут ходить и бегать дети – всё рассчитано для их развлечений. Мы стараемся сделать так, чтобы этот уголок стал для жителей города максимально привлекательным.

Большое внимание архитекторы уделили детским площадкам, также предусмотрены две площадки для баскетбола и волейбола, беседки, питьевые фонтанчики и клумбы. Особое отношение к озеленению – деревьям, газонам, траве, поэтому в проект заложены системы как ручного, так и автоматизированного полива. Что касается старых насаждений, то, по словам Юлии Анищенко, этому были посвящены отдельные исследования.

– Нам не хочется травмировать людей и начинать дело с негатива – ведь кто-то же сажал эти деревья, ухаживал за ними. Но в сквере есть много сухих насаждений, которые не представляют особой ценности. Возможно, молоденькие деревца придётся пересаживать. Но потери будут минимальными. Мы думаем о том, что было бы интересно придать некоторым растениям геометрическую форму, сделать зелёный лабиринт, подстричь кусты. Скорее всего, они будут расположены напротив здания строительного колледжа. Может быть, у ребят появится желание поливать и ухаживать за ними, и тогда уж точно не будут бросать туда мусор. Надеемся, правильность форм будет настраивать на правильность поведения.

К слову, в творческом процессе Юлия Анищенко не только зафиксировала каждое дерево на фото, но и самостоятельно провела многочисленные поисковые работы.

– Когда я узнала об идее с беседкой влюблённых, стала искать аналоги, потом вспомнила о беседке «Храм Весты», которую в Диком Саду адмирал А.С Грейг поставил для своей жены. Я нашла её изображение – мне понравилась архитектура: в ней дух старого Николаева, она созвучна окружающей местности застройке. Архитектура классицизма вообще обладает какой-то ясностью, чёткостью построения – она настраивает на позитив. Поэтому хотелось привнести что-то из того времени. К тому же рядом – здание Старофлотских казарм, хочется поддержать этот стиль, а не вносить диссонанс. Ничего кричащего не будет. В том хаосе, который происходит в мире, должно быть какое-то умиротворение, – поделилась архитектор.

...В начале июля разработка рабочей документации и подготовка генплана по благоустройству Пролетарского сквера завершилась, а уже в конце месяца начались работы по его реконструкции. Реализация этого масштабного и доселе беспрецедентного в городе корабелов проекта с участием самих жителей станет настоящим подарком Николаевщине к её 75-му дню рождения.

*Алина Колесникова*

Наталья ХРИСТОВА

## ДОМ НА НАБЕРЕЖНОЙ

### Судьба «крестника»

– Удивительные совершенно эти металлические лестницы. Я представляю, как по ним спускались моряки... какой стоял многоголосый шум, топот. Хотя в моём представлении это даже не шум... для меня эти ступеньки – как звучащие клавиши. И каждая – неожиданна, у каждой своя музыка. Музыка жизни... – летом 2002 года мы говорили о судьбе Николаевского краеведческого музея с его директором Людмилой Хлопинской. Она поделилась тогда своей мечтой: территория Старофлотских казарм, которые Министерство обороны передало в областную собственность, будет отличным местом для музейного городка.

Этот разговор состоялся ровно 10 лет назад... И вот – мечты сбываются: 2012 год войдёт в историю Николаева как год возрождения краеведческого музея. А в 2013-м мы все будем отмечать его столетний юбилей.

Идею создания городка ещё в году 1999-м активно поддержал действующий тогда губернатор Николай Круглов, за что музейщики между собой прозвали его «крёстным отцом» проекта. Тогда же начались первые ремонтные работы... правда, при следующих губернаторах эти работы плавно сошли на нет. Однако, вернувшись к обязанностям главы области в 2010 году, Николай Круглов снова обеспокоился судьбой своего «крестника».





## Казармы флотского экипажа

Хорошо, что в названии краеведческого музея появилась эта особинка: «собственное имя» – «Старофлотские казармы». Потому что даже сами здания, исполненные в стиле позднего английского классицизма, сегодня являют собой памятник архитектуры национального значения. Построены эти красивые, крепкие дома в 1840-1841 годах по проекту архитектора, приглашённого работать в наш город, – англичанина Карла Акройда. Стало быть, сегодня уникально не только «содержимое», наполнившее краеведческий музей, уникальны сами стены, в которых он обитает.

Как и любой старый дом, здания флотского экипажа полны тайн. Говорят, в центре двора, под бетонной плитой, скрывается колодец глубиной 16 метров. Говорят, в каждом из трёх казарменных корпусов – двухъярусные подвалы, а сами корпуса на шестиметровой глубине соединены штольной: из подземных переходов можно попасть в любое крыло. Говорят, одна из галерей подземелья ведёт через улицу, на завод им. 61 Коммунара...

А некоторые не то что говорят – решительно утверждают, что видели галереи собственными глазами и даже бродили подземными коридорами. Наверное, в каком-нибудь обозримом будущем подземелья всё-таки станут частью экскурсионного маршрута.

Выполняя реконструкцию здания на Набережной, строители максимально сохранили в первоначальном виде его фасад. А вот лестницы-трапы, ведущие с этажа на этаж, пришлось заменить – опасно пускать группы экскурсантов по старым ступенькам. Но о сохранении исторической достоверности позаботились – изготовили точные копии лестниц. И теперь шумный «лестничный» топот снова наполняет коридоры Старофлотских казарм, куда приходят на экскурсии юные поколения николаевцев.

## Экспонаты «в квадрате»

Поселился в конце XIX века в нашем городе молодой человек. В юности он изучал искусство мастеров печатного дела в Германии и вроде бы готовился идти по стопам отца – владельца Одесской типографии. Только не увлекло его книгопечатание, а все мысли, вся жизнь его вдруг оказались подчинены одной страсти – коллекционированию.

Он собирал географические карты и естественно-исторические атласы, разнообразные гербарии и чучельные образцы пернато-животного мира, коллекции заморских бабочек. Он давал заказы морякам, совершавшим далёкие плавания в тропические моря. Он покупал свои будущие экспонаты у коллекционеров, археологов, горнопромышленников Урала и Сибири. Вскоре появились в его доме красивейшие камни-минералы... причудливые раковины, диковинные кораллы и рыбы со дна океана... предметы древности, тысячи лет пролежавшие в земле.

Его звали Эммануил Петрович Францов. Он собирал свою коллекцию 40 лет и, умирая, завещал этот маленький музей родному городу. Сколько поколений музейщиков – пять? шесть? – на протяжении столетия сохраняли уникальные экспонаты, чтобы мы спустя полтора века смогли их увидеть? Сегодня «францовские» предметы – особенные. Они – экспонаты «в квадрате», представляют собой не только научную ценность, но и историческую. Значит, совсем не случайно экскурсионный маршрут в «Старофлотских казармах» начинается в зале, который рассказывает о Францове. Это ему обязан своим первым рождением Николаевский областной краеведческий музей.

## Второе рождение

Над созданием экспозиций в 18 новых залах музейные научные сотрудники вместе с николаевскими художниками работали 9 месяцев. Поистине выстраданное дитя – такие рекордные сроки удивили всех, кто на деле знает, что значит оформить с нуля хотя бы одну музейную выставку.

Задача была не из легких ещё и потому, что в запасниках Николаевского областного краеведческого музея находятся 180 тысяч единиц хранения. Залы же могут вместить от силы десятую часть. Поэтому



*В торжественном открытии нового музея принял участие  
Премьер-министр Украины Николай Азаров*

художественный замысел был таков: побольше показать предметов, которые стали бы для современных посетителей «проводниками» в иные времена, в иные исторические эпохи. С помощью музейщиков в витринах уютно устроилось множество поистине уникальных артефактов, ранее никогда не выставлявшихся в экспозициях... уникальных не потому, что они какие-то там особенные антикварные и дорого стоят на аукционах. Это бесценные свидетельства нашей николаевской истории.

Вот документ за подлинной подписью генералиссимуса Александра Васильевича Суворова. Вот фрагмент трубы Спасского водопровода, задуманного Грейгом. В одной из витрин – настоящие пистолы, ятаганы, сабли... «весточки» из времён русско-турецких войн. В другой – георгиевские кресты, хранившиеся когда-то в полковом музее 58-го пехотного Прагского полка... Вот личные вещи инженера Рюмина... вот гимназический мундирчик народовольца Златопольского... предметы из дома Аркасов...

Мы идём из зала в зал, знакомясь с тематическими экспозициями. Казачество и заселение края. Строительство города. За ним – неторопливый, созидательный и не слишком воинственный XIX век. Следом кровавый, напичканный войнами, революциями и репрессиями – двадцатый.

Большая «территория» отдана под археологию. И этому факту музейщики несказанно рады, ибо археологическая коллекция у нас богатейшая. Представлены находки каменного и бронзового веков, Трипольской культуры, Дикого Сада, курганной археологии, эпохи скифов и сарматов, времён Золотой Орды... А во главе всего этого «изобилия», конечно же, блистает непревзойдённая Ольвия. Только теперь мы сможем увидеть в музее и оценить мастерство ольвийских «ювелиров», изготовлявших золотые украшения.

Все созданные экспозиции – авторские. Над ними творчески работали научные сотрудники музея: Елена Пономарёва, Наталья Гаркуша, Светлана Романенко, Елена Гриневиц, Сергей Пискурёв, Ирина Александренко, Игорь Гаврилов, Виталий Торган, Анна Веденева, Анна Саказлы.

Неоценимую помощь музейщикам оказали наши художники во главе с автором проекта Вячеславом Иваницким. «Ольвийская» графика Владимира Бахтова и роспись на шёлке Дмитрия Бо-



лякова стали настоящим украшением «археологического» зала. Портреты отцов-основателей города писал Олег Приходько. Свою лепту в художественное оформление разных экспозиций внесли Татьяна Купцова, Александр Матийко, Юлия Гурьева и др. А Константин Головин и Галина Семернёва являются создателями диорам.

Искреннее «спасибо» говорят музейщики общественной группе, курирую-

щей проект, которая не поскупилась выделить средства на реставрацию предметов, утративших за годы хранения свой экспозиционный вид. Чтобы вернуть экспонаты к жизни, потрудились сотрудники реставрационного отдела во главе с Мариной Степановой.

## Заглянем в будущее?

– Государство, идя навстречу обращениям общественности и нашего губернатора, уже выделило 30 миллионов гривен на реконструкцию, – рассказал заместитель председателя облгосадминистрации Вячеслав Рукоманов. – Такая колоссальная инвестиция была бы не по карману местному бюджету, поэтому мы благодарны Президенту страны Виктору Януковичу за государственную поддержку. – Кроме того, создан благотворительный фонд «Старофлотские казармы» (председатель Галина Тазарачева), и сегодня мы обращаемся к социально ответственному бизнесу, к общественности, неравнодушным людям – с тем, чтобы собрать определённые средства методом широкого народного участия.

Теперь на очереди – реконструкция второго корпуса Старофлотских казарм, а также нескольких флигелей, расположенных на «казарменной» территории. Со временем в них появятся маленькие «тематические» музеи, а внутренний «дворик» площадью более трёх с половиной гектаров когда-нибудь станет парком.

– Есть все основания заявить: если мы не «заболтаем» и не «заволокитим» наше детище, – считает Вячеслав Рукоманов, – то достаточно реально можем уже в 2015 году получить «конечный продукт» – не имеющее себе равных музейное и парковое творение.

*Фото Александра Кремко*

*Христова Наталья Михайловна – журналист газеты «Вечерний Николаев». Автор книги «Под сенью Маугли и Багиры», многочисленных очерков на темы культуры и искусства. Отмечена званием «Горожанин года – 2010» в номинации «Средства массовой информации». Лауреат ряда творческих конкурсов.*

## МИКОЛАЇВЩИНА БАГАТОНАЦІОНАЛЬНА

Після російсько-турецької війни 1768–1774 рр. землі між Бугом та Дніпром увійшли до складу Російської імперії. Сюди переселялись не тільки з Малоросії, а й з інших країн. Наприклад, у Херсонській губернії з 1801 по 1809 рр. виникають 31 німецьке поселення, 8 єврейських, 8 грецьких та болгарських. У колонізації Причорномор'я досить значна роль слов'янського етносу. Кінець XVIII – початок XIX ст. – це той час, коли росіяни, білоруси, болгары, словаки, серби, чорногорці формували особливий культурно-економічний устрій України.

\* \* \*

Історія Миколаївської області тісно пов'язана із заселенням її численними етнічними групами. З кінця 80-х – поч. 90-х років XX ст. почалося активне відродження національної самосвідомості не тільки українців, а й представників етнічних спільнот Миколаївщини. Згідно з Законом України «Про національні меншини в Україні», кожна етнічна група має право на вивчення рідної мови, розвиток національних культурних традицій, відзначення національних свят, створення національних культурних і навчальних закладів.

\* \* \*

Серед етнічного складу населення Миколаївщини є представники народів, що залишили свою батьківщину внаслідок міжнаціональних конфліктів. Це турки-месхетинці, що компактно мешкають у селах Виноградівка, Добра Криниця, Костичі Баштанського р-ну, Тамарине Снігурівського р-ну; курди, що оселилися в Корабельному р-ні м. Миколаєва; чеченці, абхазці, азербайджанці та інші.

\* \* \*

Згідно з переписом 2001 р., у Миколаївській області мешкають представники більше 133 національностей, з них 13 – найбільш численні. Українці становлять 81,9% (1 млн. 34 тис. 446 чол.), росіяни – 14,1% (177 тис. 530 чол.), молдавани – 1% (13 тис. 171 чол.), менше одного процента – білоруси, болгары, вірмени, євреї, 0,1% складають корейці, азербайджанці, рома (цигани), поляки, татари, німці та інші – чехи, народи Дагестану, грузини, греки. За даними ЦВГД «Наваль-Експерт» (червень 2012 р.), 91% жителів міста Миколаєва, українців за національністю, рідною мовою називають російську мову.

\* \* \*

У сучасній Миколаївщині перші національно-культурні товариства виникають у кінці 80-х – на поч. 90-х рр., а згодом, у 1992 р., за ініціативи 7 національно-культурних товариств та сприяння Миколаївських відділень Українського Фонду культури, Народного Руху України, Миколаївського Пушкінського клубу було створене громадське об'єднання «Рада національних товариств Миколаївської області». Очолює Раду і до сьогодні заслужений працівник культури України, голова товариства-земляцтва «Дагестан» С.-М. Д. Каймаразов. Головним завданням Ради національних товариств є сприяння розвитку мови та культури етнічних громад області, захист і представлення їхніх прав, методична допомога національно-культурним товариствам, науково-дослідницька й просвітницька робота. Місією – об'єднання та збереження в суспільстві міжнаціонального миру й злагоди.





\* \* \*

Сьогодні у Миколаївській області діють більш 30 національних громад та низка інших культурологічних товариств. Серед них: три організації азербайджанців, Тернівське міське болгарське товариство ім. І. Вазова, обласне дружество болгарської культури ім. Христо Ботева, спілка болгарської молоді, товариство бурятської культури «Селенга», дві організації вірмен, товариство «Нова Еллада», регіональна громадська організація «Демократична молодіжна спілка греків «Елленікі Флоя», грузинське національно-культурне товариство «Іберія», обласне товариство дружби та культурних зв'язків Україна – Грузія «Ертоба» («Єдність»).

\* \* \*

Активно працюють обласна єврейська громада та товариство єврейської культури, караїмське історико-культурологічне товариство «Мурат», миколаївська асоціація корейців, національно-культурний центр курдів «Мідія», товариство німців України «Відергебурт» і центр німецької культури, обласне товариство поляків, міське товариство татарської культури «Агідель». Діаспору месхетинських турків в області представляє товариство «Ватан», чехів – товариство «Богемка», угорців – обласна демократична спілка. Популярне у молоді міське молодіжне просвітницьке товариство японської культури «Татікадзе». Миколаївці традиційно беруть активну участь у фестивалях культури, культурних акціях обласних національних громад «Русичь-Николаев», «Русичь», Всеукраїнського товариства російської культури «Русь».

\* \* \*

У Миколаївській області створені самодіяльні художні колективи національних товариств: чеський фольклорний ансамбль «Богемські фраерки» («Богемські модниці»), ансамбль турків-месхетинців с. Виноградівка «Умуд» («Надія»), єврейський танцювальний колектив «Штілім» («Саджанці»), болгарський молодіжний танцювальний ансамбль «Хоро» (Тернівка), ансамбль грузинського танцю «Мамулі», циганський «Бахталє», дитячий театр «Русичь» при товаристві «Русичь-Николаев», хореографічний ансамбль «Терпсихора» при товаристві «Русь», вокальний колектив «Augenblick», колектив естрадного танцю «Teichrose» обласного центру німецької культури та інші.

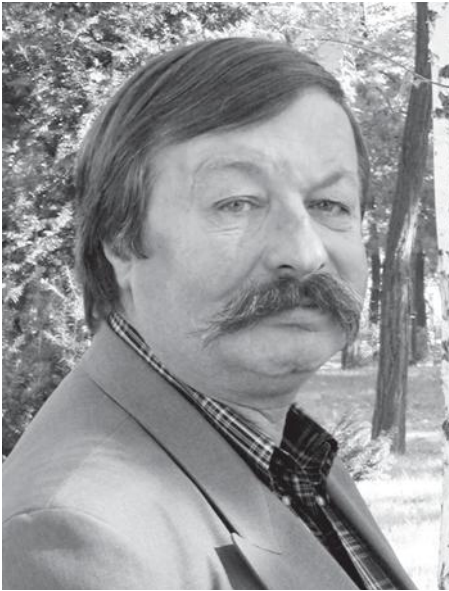
\* \* \*

Всеукраїнський фестиваль національних культур «Дружба» – традиційне щорічне свято народів Миколаївщини й України, започатковане 1995 р. Сьогодні за своєю красою та яскравістю він не поступається найсучаснішим шоу, а ідея, закладена в основі його проведення – зберегти самобутню культуру кожного народу, – несе в собі могутній заряд доброти і любові.

\* \* \*

Ще одно обласне свято культури – фестиваль слов'янських народів. Він наголошує на цінностях слов'янської культури. Започатковано його 2003 року Південнослов'янським інститутом і присвячено Дню слов'янської писемності та культури. В ньому активну участь беруть Інститут педагогічної освіти МНУ імені В. О. Сухомлинського, міська Центральна бібліотека імені М. Л. Кропивницького, провідні творчі колективи міста й області.

*Хроніку підготувала Лоліта Каймаразова*



Дмитро КРЕМІНЬ

## КВАДРАТУРА КВАРЕНГІ

### ТЕХНО-ЛІТ

очі спросоння продер  
випив горілку не воду  
от би створити шедевр  
справжній шедевр для народу

стільки на серці щедрот  
свічка – один уже згарок  
і не читає народ  
хоче народ іномарок

знову мережу рядки  
очі закочує в стелю  
як ти писав без руки  
книгу гідальго Мігелю

наш Дон Кіхот над Дніпром  
справив судьбу ювілейну  
він осідлав автопром  
той що прибув із-за Рейну

плачуть і ясла й воли  
плаче парсуна із воску  
ми Жанну д'Арк пропили  
і Дульсинею Тобоську

і безшелесні мов тінь  
линуть мостом «мерседеси»  
тільки фіранку відкинь –  
місто у пошуках меси

скільки героїв нікчем  
люду пишучого стільки  
епос про Матір з мечем  
а не приймуть і до спілки

Кремінь Дмитро Дмитрович. Поет, публіцист, есеїст, перекладач. Народився в с. Суха Іршавського району Закарпатської області 21.08.1953 р. Закінчив філфак Ужгородського держуніверситету (1975). Автор поетичних книг: «Травнева арка» (1978), «Південне сяйво» (1982), «Танок вогню» (1983), «Бурштиновий журавель» (1987), «Шлях по зорях» (1990), «Пектораль» (1997), «Елегія троянського вина» (2001), «Літопис» (2003), «Атлантида під вербою» (2003), «Синопсис» (2003), «Полювання на дикого вепра» (2006), «Літній час» (2007), «Скіфське золото» (2008), «Два береги» (2008), «Замурована музика» (2011). Лауреат Республіканської літературної премії ім. Василя Чумака (1987), Державної премії України ім. Т.Г. Шевченка (1999). Голова обласної організації НСПУ.



\* \* \*

на екрані – молоді обличчя  
кольорові лики й чорно-білі  
милі а яке тепер сторіччя  
в гонорі великого наріччя  
мова язика та суахілі

під високим знаком зодіака  
музика сонорного акорду  
Гамлетівська поза Пастернака  
а яка пегасівська собака  
била ще Єсеніна у морду

Мандельштама камені пригаслі  
зорями горять у небі вранці  
може справа – зовсім не в Пегасі  
ми кентаври ми крилаті бранці  
в основному ми в чужому часі

я стою із морем наодинці  
ольвіополітом біля Понту  
де евксинські афро-українці  
гайдамачать про Івана Гонту

біля моря кадри чорно-білі  
крутить Аполлон в рапірній зйомці  
прочитаю вірш на суахілі  
афро-українській незнайомці

скаче кінь у південь-коне-центрі  
зафільмує все це оператор  
сяє злотом Геліос на церкві  
Кінна Річка і з буксиром катер

тягне хмару на далекий берег  
і встають із хвиль осетр і шерех  
і біжить до моря мила жінка  
руськомовна афро-українка

### СТОП-КАДР

Підкладали у багаття хмизу,  
Грілися в наметах до зорі.  
– Тільки ми! – кричали ті, що знизу, –  
Будемо найкращими вгорі.

А коли вже сіли в кабінети,  
 То й повстанців наче не було.  
 Тільки братолюбної вендети  
 Мчали дні, поганьблені зело.  
 Тільки знову чути гасло свіже:  
 – Браття, піднесіть нас догори!  
 Так і є. І брата брат заріже.  
 Ти гори, мій вогнику, гори...

### КВАРЕНГІ

Як мало що міняється у світі...  
 Земля у трупах, і лежать убиті  
 У граді на Аскольдовій горі.

Наївна, мов дитячі акварелі,  
 Архітектурна музика Кваренгі,  
 Де в шляхових жилетах снігурі.  
 Та астероїд Ерос на орбіті:  
 Тримаймося, тримаючи парі.

Біл-борди. Заборонено підтексти.  
 Пора вже здати й музику на злом.  
 А всіх Растреллі – розстріляти, знести  
 Кваренгі – припасіть на щастя лом!  
 А хто ще досі в інтернетах цвенька –  
 Той завтра вже возноситься до зір.  
 Людина снів – така собі маленька:  
 Їй не допоможуть і Аскольд, і Дір.  
 Вовчиця римська, конотопська ньенька  
 Жупан перешиває на мундир.

І доки у священному екстазі  
 Чужим богам народ молитись звик,  
 Читайте у князівським саркофазі:  
 Газета «Правда», тридцять сьомий рік...

### БЕТХОВЕН

Не муч сусіда співами, не муч,  
 І піаніно змовкне вранці-рано.  
 У жінки поза – мов скрипковий ключ,  
 І ти її пригорнеш обіруч  
 За дар колоратурного сопрано.  
 Хай музика забуде про слова



І стіни із бетону та заліза.  
Слова мовчать, а музика – права,  
І музика жива, як Мона Ліза.  
Не забувай: прикликує маяк  
Свій промінь, і пливе рікою човен.  
І їде на чужину той козак,  
Якого знав ще Людвиг ван Бетховен.  
А ти забув. Тепер хоч вовком вий,  
А не вернути вихор сніговий,  
І шторм, і сніг. А будеш засинати  
Серед снігів і стін бетонних хати,  
У тебе голос прозвучить новий,  
І шторм, і буря «Апассіонати»...

### УСЕ ПРОЙДЕ

Які над нами прогрімili бурі,  
А ми нових чекаємо завжди.  
Ведмеді білі та ведмеді бурі  
Женуть шторми у скляночці води.  
Та все пройде...

І перстень Соломона –  
Це не слова, занесені в біл-борд.  
І пика фарисея, мов акорд  
Німого маршу, – не царська корона  
Для пахана і кримінальних орд.  
І в Галілеї правити уміли,  
Женуть у стадо й нас у наші дні...  
Але не всі ще бурі прогрімili,  
Мов колісниця, в рідній стороні.  
Та все пройде...

Цареві Соломону  
Я піднесу кириличний пеан.  
І чорноморську хвилю цю солону,  
І чай гарячий, ніби із Цейлону,  
А в краплі, звісно, б'ється океан...

### ЧАША ЧАСУ

згори донизу знизу догори  
у Чорноморці бачив я  
щоразу цей піщаний  
годинник – творчу  
базу митці тут  
мали літньої

пори  
Евксинський  
Понт і острів Березань  
у морі та палаючі Стожари

тут обірвався слід моїх прощань  
і зникли на вітрильнику корсари  
з хозарами що мчали на коні  
суворовські пройшли тут гренадери  
на Табірній ескадреній  
ні-ні  
не шлюпці та баркаси  
на косі – козацтво катерининської ери  
спасибі ти приїхала сюди  
аби пройшли задума і скорбота  
ввійди у вир солоної води  
і набери із неї срібла-злата  
видіння серця золоте шосе  
від золотого пляжу до таверни  
куди нас мила пам'ять занесе  
очистивши старі серця від скверни  
а вернемось – позбудемось біди  
і молодість прикличемо не-нашу

піском присипле на піску сліди  
це буде чашка часу  
в нашу чашу  
митці зібрали пензлики давно  
досушують пейзажі на мольберті  
багрянцем крові світиться  
вино  
палахкотять – вино й монети стерті





Сизоненко Олександр Олександрович. Письменник, сценарист. Народився в с. Новоолександрівка Баштанського району Миколаївської області 20.09.1923 р. У 1941 р. закінчив школу. Брав участь у Великій Вітчизняній війні. Був тяжко поранений під час штурму Берліна. Нагороджений бойовими орденами та медалями. У післявоєнні роки працював на Чорноморському суднобудівному заводі, навчався заочно у Миколаївському педінституті, який закінчив у 1955 р. Згодом переїхав до Києва. З 1961 працював на кіностудії ім. О. Довженка. З 1970 р. – на творчій роботі. Лауреат премії ім. Юрія Яновського (1987), премії ім. Нечуя-Левицького (2001). Лауреат Шевченківської премії (1984) за трилогію «Степ»: романи «Степ» (1976), «Була осінь» (1980), «Мета» (1983). Член Національної Спілки письменників України.

Олександр СИЗОНЕНКО

## ПЕРЕПРАВА

*Інтродукція*

### 1

«Воєнні сни вже не сняться мені», – в останньому листі напише мені Юрій Бондарев – видатний письменник з нашого покоління, ровесник і побратим по війні та літературі.

А невсипуща пам'ять послужливо підсовує асоціативний ряд: «Йому вже не снилися ні бурі, ні жінки, ні кулачні бої. А тільки снилися іноді леви. Вони снилися йому так, як він уперше побачить їх місячної ночі біля берегів Західної Африки із слизької палуби броненосця. Вони виходили на берег океану з глибин пустелі, граючись, мов кошенята. Зупинялися на самому зрізі води, завмерши, здивовано й довго дивилися на гуркітливе чудовисько, всіяне тисячами вогнів, доки воно не щезало за ближнім мисом чи за поворотом берегової лінії». Це з повісті Ернеста Хемінгуея «Старий і море», увінчаної Нобелівською премією.

Хоч як люблю їх обох і відчуваю схожість з ними, все одно війна мені сниться й не перестає. Найчастіше – перша переправа на найтяжчій у світі дорозі – дорозі на війну!

Переправа була через Південний Буг біля Нової Одеси в 44-му році. Ріка розіллється тієї весни, ніби стане усіма ріками світу! Принаймні, так мені здасться в тифозній маячні.

Я вийду на неї майже непритомний, з температурою близько сорока градусів, ледве тримаючись на ногах. А в маршовому батальйоні «чорнорубашечників»-новобранців немає ні санітара, ні фельдшера – нікому встановити діагноз і хоч чим-небудь допомогти. І я йду майже наосліп. І йтиму, доки впаду під ноги батальйонові в багнюку на розлемішеній дорозі. І «чорнорубашечники», товариші по нещастю, не затопчуть тільки тому, що переступатимуть через мене по команді капітана Шумилкіна: «Под ноги!» Доки наткнуться на мене, лежачого, мої односельці. Вони по якихось признаках пізнають мене, хоч я лежатиму в багнюці з ніг до голови, майже втонувши в ній.

Вони піднімуть мене з тієї твані, завдадуть на плечі однокласникові Петі Кіоні. І він пронесе мене після тридцятикілометрового маршу ще три з половиною кілометри до села Єреміївки, де, на моє щастя, виявиться «Карантин» для тифозників 3-го Українського фронту. Але це станеться вже за Бугом...

Коли через два тижні я оклигаю, повернувшись з тифозної непритомності, старий, занехаяний і неголений санітар з таких же «чорнорубашечників», як і я, розповість мені, як занесе мене в сіни, виваленого в багнюці й без жодних ознак життя, Петя-Лепетя (так ми дражнили його в школі), схилиться, затулить обома руками обличчя і ридатиме, ще й приказуватиме наді мною. Так, що бувалий в бувальцях санітар оторопіє.

– Ніколи не чув, щоб навіть жінки отак над покійником голосили, – скаже він мені. – Видать, любив тебе, сердешний! Ото поплаче та й побіжить доганяти своїх. А їх кинуть отаких, необмундированих, на плацдарм за Дністром під Паланку, та там вони й гинуть. Всі до одного. Нам про це розкажуть хлопці-тифозники, привезені з того плацдарму.

## 2

А тоді наш маршовий батальйон «чорнорубашечників» 149 запасного полку 8-ї армії Чуйкова тільки вийде на ту переправу через Південний Буг під Новою Одесою 2 квітня 1944 року й буде зупинений смершівцями в районі передмостного укріплення і відведений в заплаву.

Здорово вміли вони це робити! Один рух піднятої руки майора-смершівця – і одразу зупиняться машини, танки й гармати, піхотні колони, що валом валять на переправу! Зупиниться і наш жалюгідний батальйон необмундированих новобранців.

Одразу ж впоперек зупиненого загального руху озброєні автоматами смершівці з собаками проведуть групу вищих німецьких офіцерів з плетеними погонами на шкіряних регланах та на шинелях гарного крою. А поміж ними й кількох молодих жінок чи дівчат – дуже змарнілих і стомлених, але вродливих і елегантно одягнених. Жалюгідно на них виглядатимуть тільки модельні туфельки на високих каблуках в багнюці по саме нікуди.

– Дівчата! – східно кричатимуть їм з-під своїх сухих хат баби-селянки. – І далеко ж ви ото зібралися вслід за своїми любовниками?

Це й справді були, мабуть, коханки завойовників. Або їхні підручні по гестапо, поліції безпеки та СД: стенографістки, перекладачки та друкарки. Помічниці по чомусь важливому і значному! Інакше їх не вели б під конвоєм СМЕРШа. Та ще й з собаками. Чутки долинуть, що СМЕРШ перехопить керівний склад усього миколаївського гебітскомісаріату з каральними службами.

А в конвоїрів, у всіх до одного, суворо стулені уста, злі очі, нахмурені й зведені до перенісся брови. Все це з першого ж погляду не віщує нічого доброго тим, кого вони супроводжують під автоматами на бойовому взводі.

Через суворість і відчуженість, з якими зупинять нашу колону і всі війська, що сунуть на переправу, смершівці здадуться нетутешніми, недосяжно-таємничими і значущими. Не віриться, що хтось із них після війни відбудовуватиме міста і села, сіятиме й оратиме ниву чи рубатиме вугілля. Особливо ж не віриться, що хтось із них торгуватиме чи робитиме якусь іншу дріб'язкову справу. Такими високими й значними здадуться вони навіть на війні, де все вимірюється життям і смертю. А цінується тільки мужність і відвага. Та військова виучка і вірність Батьківщині.

Як тільки німецьких офіцерів заведуть у хату, одразу з'являться відкритий «Вілліс» із генералом у блакитних лампасах і «Додж3/4» з полковниками й охороною. Хтось видихне поруч, чи мені тільки вчується дивне, навіть страшне слово: «А-ба-ку-мов!» І коли той генерал висуне ногу з «Вілліса» в наваксеному хромовому чоботі, йому тут же кинуть під ноги чи хутко простелять на багнюку килимову доріжку, по якій він, легко й спритно вистрибнувши з «Вілліса», шурхне в сіни, не закалявши сяючих чобіт.

Приїде, мабуть, допитувати високопосадове німецьке начальство та їхніх помічників.





Дивуюся й зараз: як я в тому, майже непритомному, стані все так яскраво сприйму, побачу і навіть запам'ятаю на все життя? Світ крутиться в мене перед очима, але я в тій каруселі бачитиму і соснові стружки на розгаслому чорноземі, і обрізки дощок та колод, залишені саперами, котрі тут зовсім недавно зводили цю переправу.

Запам'ятаються й трупи коней у заводях з роздутими животами та моторошно задерними вгору ногами з підкованими копитами. І трупи німців – усі обличчями вниз. Плавають у вирвищах все прибуваючих весінніх вод. І навіть погойдуються на хвилях, наче живі, що отак упірнили обличчями у воду. Тільки чого ж вони в шинелях? Та ще й у ремінних поясах з портупеями?

А на самому початку переправи бравий капітан, схилившись на поручні, на яких сидить, виставивши з-під коротенької військової спіднички стрункі ноги в хромових чобітках, вродлива лікарка-лейтенант, у біленькій хустці з червоним хрестом, наспівує їй, ніби нічого й не помічаючи і ні на що не зважаючи:

*На позицію девушка провозжала бойца.  
Тёмной ночью простилися на ступеньках крыльца.  
И пока за туманами видетъ мог паренёк,  
На окошке у девушки всё горел огонёк...*

А під високими осоками, понизу забризканими рідкою грязюкою з дороги, що веде на переправу, помічаю серед поприв'язуваних до дерев вівчарок молодого ірландського сетера. Такий, знаєте, випещений, породистий, з лискучими боками!

Чистий, вогненно-рудий, він нагадає мені дядькового Митрофанового племінного жеребця Гнідого, яким ми з острахом і захопленням милувалися в дитинстві. Так само, як Гнідий, весь блищить і вилискує і цей сетер! І такий він чистий, здоровий і незвичайний серед цього весіннього бруду, грязюки, нанесеного рікою топляка, кінських і німецьких трупів, що гойдаються на хвилях посеред сміття й мотлоху ще не очищеної після повені ріки. Контрастує він із тлумом на переправі, різко відрізняється з вівчарок, сірих та одноманітних.

А одна молода сука, саме зараз, отут, на війні, на переправі, мліє у першій юній похоті. Вона б мала водити тічку, але перебуває серед дресированих псів, навчених слухатися, виконувати команди. Всі вони – службові. Всі – в ошийниках. Тому гамують свої могутні інстинкти! Без команди не спроможні діяти самостійно. Вони тільки оближуються і щулять вуха, дивлячись на мліючу суку.

А вона обирає собі коханця не з них, однакових, сірих і слухняних, а молодого ірландського сетера. І озирається на старшину, що лишить стерегти й годувати собак, – оглядається на нього – ну, точнісінько людськими очима! В тому погляді жаль, хтивість і бланання. І усвідомлена провинність.

Але її вабить до ірландського сетера непереможний потяг материнства, могутній інстинкт продовження собачого роду. І вона, озираючись на старшину, сунеться до сетера задом, бажаючи з самозабуттям датись йому тут же! Це не може не вражати.

Але старшину не вражає. Кидаючи на нас присоромлені й злісні погляди, він мовчки, жорстоко гамселиє її з усієї сили носачами у здухвини, відпихає підборами! А вона, трохи відсунувшись від сетера під тими немилосердними ударами, знову береться за своє, як тільки старшина одвернеться.

А молодий, красивий і сильний сетер так жалібно дивиться на неї, ніби хоче сказати: «Ну, не треба! Ти ж бачиш, який сердитий старшина! І як це непристойно на війні. Та ще й при людях!»

«Бідні собаки!» – встигну подумати перед тим, як знову знепритомнію.

## 4

Така будівля може приснитися раз у житті: вся зі скла й старого червленого срібла. Стоїть на зеленому пагорбі, з якого видно всю Україну – на півдні синіє тепле море, на заході зеленіють Карпати з холодними снігами під чистим небом, на сході «реет и вьется по зеленому миру» (за Гоголем) Дніпро між зеленими луками. А на півночі біліє в далекій далині золотоголова від храмів Москва.

– Де ваші оповідання? – питає мене в тому сні суворий голова якоїсь редакційно-художньої ради. – Ви ж обіцяли подати їх на розгляд ще минулого місяця! А ми й досі не маємо їх.

В модному сірому костюмі, стрункий і високий, він здається мені малим і немічним, бо стоїть на протилежному кінці довгого-предовгого стола. Важкого полірованого стола, що годиться перепиняти танки й ворожі колони. Або щоб на ньому лагодились потужні реактивні двигуни міжконтинентальних лайнерів чи стратегічних бомбардувальників, здатних нести ядерні заряди.

Проте на столі лежать тонесенькі згортки білого паперу. Більш ніколи на цьому столі нічого не лежало. І вдатні столяри, які створили цей непохитний стіл у якійсь прекрасній майстерні, мабуть, не знали, для чого вони його роблять.

Проти кожної горстки паперу сидить у тім сні по одному чоловіку. Всі вони, суворі й зосереджені, здаються однаковими, мов близнюки.

– У нього давно вже немає нічого нового, – скаже хтось із них голові, а на мене навіть не гляне. – Жодного оповідання не може закінчити.

– Що ви собі думаєте? – питає голова, зіпершись однією рукою об край столу. – Ми ваші оповідання плануємо розглянути сьогодні. Бо минають усі строки...

– Він нічого не думає, – знову скаже хтось із суворих чоловіків. – Він не здатен уже нічого завершити!

Усі вони схожі один на одного, і я ніяк не можу зрозуміти, хто з них це сказав. Голова ж на моїх очах, як це буває, мабуть, тільки у снах і мареннях, перетвориться на отого Великого Інквізитора, виведеного Достоевським у «Братах Карамазових».

– Правда? – питає він, погрозово глянувши на мене моторошним поглядом.

«Брехня!» – гукну подумки й затулю рота долонею, хоч жодного звуку з моїх грудей не вирветься. А то ще чого доброго піддадуть мене інквізиторським тортурам...

Добре, що ніхто нічого не помітить. І не почує. Можна й далі мовчати, сидіти за столом покірно і смиренно, а втім – дременути в далеке село мого дитинства, перебігти двір і город, переплигнути огорожу й сховатися в травах білоголовим хлопчиком у подертій сорочці та полатаних штанях. Трави пахучі й високі – полин, буркун, ромашки. Вигналися вище за огорожу, бо ростуть над ставом і постійно виглядають сонця – першими його зустрічають, коли воно сходить, і останніми проводжають, коли заходить.

А я не виглядаю. І не проводжаю. Сиджу тихенько, причаївшись, і квіти зійдуться наді мною – погойдуються під вітром і вдають, що не ховають нікого. Пахнуть собі. Та цвітуть. Білим і жовтим. Та погойдуються: полин, буркун, ромашки. Улюблені квіти дитинства! Знизу вони ніякі – самі стовбури. А зверху утворюють шати, що ховають мене від стороннього ока. Сидиш і вдихаєш їхні пахощі. І відчуваєш тім'ям сонце й вітер, що проникають сюди легко й ласкаво.

А голова редакційно-художньої ради й суворі його помічники не бачать мене. І хвилі шумлять у ставку, й степ мріє за селом, і батьків сад у мене за плечима мліє під сонцем, і мама щось роблять у хаті. Ось вони зараз вийдуть і погукають тебе...

– Ну, то як? – гукає мені з протилежного кінця столу далекий і загадковий Великий Інквізитор. – Будуть ваші оповідання обговорюватися сьогодні? Чи ні? Ви ж обіцяли, а строки вже вийшли.

«Обіцянки-цяцянки». «Строки вийшли, а оповідання не вийшли». «Солов'я байками не годують». Все правильно. Все точно. Але ж... Які оповідання? Де вони поділись? Ага, он вони, он! Збилися гуртом на переправі й дивляться в каламутну воду. І бояться ступити на її поміст. Бо ще, мабуть, не час, ще я чогось не додумав і не відчув до кінця, щоб поставити останню крапку. А переправа веде



з метушливого берега поспішності у мудрий світ вивіrenих відчущань і мелодій, необхідних людям до туги, до радощів! І, можливо, до сліз. Там, за переправою, ждуть тільки правдивих і довговічних творів, а не одноденок. Я знаю це точно, хоч ніхто мені про це ніколи й не казав.

## 5

Переправ я не боюся. Не боюся відтоді, як вийшов на найтяжчу й найстрашнішу з усіх переправ – першу мою переправу на найважчій у житті дорозі – дорозі на війну! Вже й тоді я був солдатом і не боявся нічого, крім смерті. Але вірив чомусь, що смерть пролетить і залишить мене для чогось – може, й справді для правдивої прози? Тому я тепер не маю права квапитись, тільки не вмію цього довести оцьому Великому Інквізиторові та суворим його помічникам. Не зважуюся доводити своє право на правдиві твори, бо це було б смішно.

А сам знову опиняюся на тій самій переправі через Південний Буг під Новою Одесою. Через весняний Буг 1944 року. Через той Буг, що ставав усіма ріками світу в ту весну. І треба було б запам'ятати кожна дощечку тієї переправи, а я не запам'ятав: ішов уже цілий тиждень у тифу і бачив усе в якомусь хисткому тумані. Ріка розлилась, як море, й сивіє протилежним високим правим берегом далеко-далеко, мов уві сні. А переправа – вузька, без поручнів, з широкими щілинами поміж слизькими дошками, що їх бідні сапери знайшли невідомо де в тім голім повойованім степу. І хвили безборонно вихлюпуються на понтонний міст. І дошки – ну до того мокрі й слизькі, що встояти на них і не впасти в каламутну воду дуже важко...

– Не лайтеся, – скажу, вже посивілий, вертаючись із тієї слизької вузьенької переправи до широкого й сухого стола, що був трохи коротший від неї. – Не лайте мене. Я напишу...

– Що? – насторожитья Великий Інквізитор.

«Берлінські оповідання». Про Берлінську битву. Про своїх командирів і бойових друзів. Живих і загиблих...

– Про що, про що? – питає Великий Інквізитор, і я уловлю в його тоні глум і зневіру. – Все про війну та про війну? Доки? І потім – це ще треба заслужити: писати про Берлінську битву, за якою стежило, затаївши подих, все людство на всіх континентах! Про штурм і взяття Берліна! Хіба в оповіданнях це може вміститися?

Мені стане гірко, і я знову чкурну на ту далеку переправу.

Тепер я маю знов вийти на неї зі своєю полковою колоною, яку залишив там, на річці Південний Буг, під Новою Одесою в квітні 44-го. Це було давно-давно! І вертатись туди легко тільки в думках і в уяві.

– Про що ж ви хочете написати? – питає знову Великий Інквізитор з військовою виправкою, переступивши на здорову ногу й скрипнувши протезом. І я вперше подумаю, що за довгим-предовгим, немов переправа, столом стоїть той, хто так владно вмів перетнути потік військ на березі Південного Бугу.

– Напишу, як ми штурмували Зееловські висоти, брали Берлін і гинули на його вулицях. Про завершення найкращої та найславетнішої з усіх війн! – скажу йому.

– Здивував! – буркне хтось із тих, що нерухоміють обабіч столу. – Теж мені відкриття!

«Відкриття-закриття», «Кішки-мишки», – подумаю собі. – А ти сам хоч що-небудь путне зробив у своєму житті?» – майже крикну подумки, але стримаюся.

І подумаю про те, що добре було б написати чи й зняти без сценарію, як на самім початку переправи двадцятилітній капітан у гарній гімнастерці, синіх бриджах і хромових чобітках стояв перед усміхненою лікаркою – лейтенантом медичної служби – і, тихо наспівуючи «Огоньок», намагався не дивитись на неї, але все в ньому любило й бажало її.

Бо ж тільки на війні по-справжньому визнаєш, що таке жінка-жінщина, мадонна і розпусниця в нашому житті! Тільки там усвідомиш її справжнє призначення! І сприймаєш її, як найбільшу святість, даровану нам за всі муки, бої й поневіряння по своїх і чужих землях. І про це ще не написано. І мені теж ніяк не вдається написати про це!

І знову опинюся я в своєму степу, там, де колись гула переправа. Стою в лісосмузі, серед мирної осені, з рушницею на зігнутій руці. Терпко пахнуть поля й опале сухе листя в лісосмузі. І вітер лагідно й тихо шумить у деревах. І курликають десь під хмарами журавлі, й погавкують собаки в далекому селі – й тихо, так тихо в степу і в душі, й ніхто тебе не спитає, де твої твори.

– То де ж ваші оповідання? – питає Великий Інkvізітор і нарешті сяде, ще дужче скрипнувши протезом. – Є вони чи їх ніколи й не буде?

Я знову пригнуся й побіжу. Через ріки, степи й ліси. Бігтиму довго і, засапаний, опинюся на тихому сільському кладовищі, біля батьківської могили. Схилюся на огорожу, відчуваючи руками й грудьми, яка вона холодна й рубчаста. «Треба було б і про ваше життя написати, – скажу сам собі на могилі батьків, у якій лежать тато й мама рядочком. – Та хіба можна квапитись, коли хочеш писати по-справжньому?...»

Мовчить могила. Холонуть пальці на залізній огорожі. Мене й тут, як завжди, не кидає печаль: я страждаю від того, що вся незбагненність величезного світу бушує в мені тисячами тем і мелодій, але я не вмю відібрати з усього цього найнеобхіднішу, одну-єдину – про війну чи про кохання. Я ніяк не можу зупинитись на якійсь одній темі і від цього страждаю. Тільки не зважуся й не скажу про це Великому Інkvізіторові та учасникам цього засідання...

– Дайте час, – тихо попрошу, нервово ворухнувши заанімілими пальцями над масивним горіховим столом, об який могли б розбитися ворожі танки. – Дайте мені час. І я напишу...

*Конча-Озерна, 29 липня 2010 року*





Голубкова Екатерина Александровна. Родилась 5.11.1946 года в пос. Память 13 Борцов Емельяновского района Красноярского края Российской Федерации. В 1953 году вместе с семьёй переехала в Николаев, где и живёт по настоящее время. Окончила факультет психологии Ленинградского государственного университета (1975). С 1994 г. работает в Центре по изучению общественного мнения «Наваль-Эксперт». Руководила литобъединением «Стапель», а также детской студией «Секрет» при областной библиотеке для детей им. В. Лягина. Автор пяти стихотворных сборников. Член Союза писателей СССР (а затем – Национального Союза писателей Украины) с 1979 года. Член Союза писателей России (1999).

Екатерина ГОЛУБКОВА

## И ПЛЕЩЕТСЯ ЗВЕЗДА В КОЛОДЦЕ

### ДАВНЫМ-ДАВНО, В ДЕТСТВЕ...

О, дымная шерсть полуночного юга!  
Пронзительный запах цветущих растений,  
и ртутные волны (Ингула ли? Буга?),  
и чёрных деревьев хвостатые тени,  
оркестр духовой на открытой площадке,  
тягучая, вязкая темень бульвара  
(душа замирает тревожно и сладко  
под круглое эхо от плит тротуара),  
листвы лепетанье и всплеск разговора,  
таинственный запах прохладного ила...

Таким я впервые увидела город,  
в который судьба меня  
накрепко вбила.

\* \* \*

Вклиняясь в вашу суету  
и в бездорожье вашей мысли,  
несу земную простоту,  
как два ведра на коромысле.  
И плещет тихая вода...  
Её шлепки в пыли дорожной  
не превратятся никогда  
в предмет изысканный и сложный.  
Но на решающей черте,  
где мир трудней, а жажда – суше,  
к земной насущной простоте  
не ваши ли приникли души?

### РОЖДЕНИЕ КОРАБЛЯ

На стапелях,  
 из гулкой пустоты,  
 сквозь линии  
 не толще паутинки  
 вдруг проступают  
 плавные черты,  
 как будто на  
 переводной картинке...  
 Вполнеба вырастая из земли  
 и обретая контурность и чёткость,  
 он спит пока,  
 могучий исполин,  
 чуть заштрихован стапельной решёткой.  
 О, сколько нужно  
 света и добра,  
 о, сколько рук  
 должны его коснуться,  
 чтобы корабль почувствовал:  
 «Пора!  
 Я – жив! Я – есть!  
 И я готов проснуться!»  
 И этот миг  
 поистине велик,  
 когда под гром  
 оркестров и оваций  
 он, вздрогнув,  
 оторвётся от земли –  
 той, от которой нам  
 не оторваться...

### ПРОЩАНИЕ С КОРАБЛЕМ

Когда встают, протяжны и низки,  
 торжественно-прощальные гудки,  
 и лязг металла глохнет, словно в вате,  
 мы молча застываем у реки  
 и долго вдаль глядим из-под руки,  
 как наш корабль  
 выводят на фарватер.

Всё просто – сдан ещё один заказ.  
 Не в первый раз, и не в последний раз,  
 и новый день над миром торжествует...  
 А мы стоим у старого моста,  
 и заполняет душу пустота,  
 как будто души  
 вправду существуют!

Будь счастлив, уходящий от земли!  
 Тебя зовут моря и корабли,  
 высокая судьба, большое дело...  
 А мы вернёмся к нашим стапелям,  
 поскольку вновь рождённым кораблям  
 необходимы руки корабелов.  
 Но в час, когда протяжны и низки,  
 раздвинут даль прощальные гудки



и трос стальной  
струной натянет катер,  
позвольте нам, застывшим у реки,  
в который раз  
следить из-под руки,  
как наш корабль  
выводят  
на фарватер.

\* \* \*

Между завтра и вчера –  
тонкий мостик пешеходный  
над рекой несудоходной  
уходящего добра,  
улетевшего тепла,  
промелькнувшего момента –  
быстрый мостик незаметный  
между «буду» и «была»,  
между «трудно» и «легко»,  
между «радостно» и «грустно» –  
легкий мостик безыскусный,  
уводящий далеко.  
Между мною и тобой –  
через пропасть,  
через бездну  
хрупкий мостик в неизвестность,  
именуемый судьбой.  
И не видно берегов –  
оба где-то в дымке смутной...

Мостик мой сиюминутный,  
сколько там ещё шагов?

\* \* \*

Когда звезда вбежала впопыхах  
в огромный мир из синевы прозрачной,  
ещё закат сиял на лопухах,  
ещё вода в прудах была незрячей.

Ещё в кустах недвижных тишина  
тугих ветвей к земле не пригибала,  
и только удивлённая она  
для нас двоих  
была и улыбалась.  
И свет стоял такой, что от него  
весь мир сиял, как вешняя обитель,  
и не было на свете никого,  
кто б в этот вечер  
мог её обидеть.

\* \* \*

Душу оберегая  
от страсти, как от огня,  
смотрю, как живёт другая,  
похожая на меня.  
Как кружит она рисково,  
не задевая стен,  
как в чёрных глазах раскосых  
татарская пляшет степь.  
Смеётся, не напрягаясь,  
судьбы своей не кляня...  
Какая она другая,  
похожая на меня!  
И даже не презирает,  
когда за спиной снуёт,  
от зависти умирая,  
похожая на неё!

\* \* \*

Блестящая монетка  
непрожитого дня  
легла на дно, играя  
меж камешков щербатых...  
Всего одна на свете  
обида у меня –  
мне не хватило места  
меж певчих и пернатых.  
И потому повсюду  
мне чудится намёк,  
что я за всё живое  
и певчее в ответе,  
и потому, заслышав  
предательский манок,  
я первая бросаюсь  
в расставленные сети.  
И потому, всем певчим  
не ровня, но родня,  
бросаю я на счастье  
свой грошик неразменный –  
блестящую монетку  
непрожитого дня –  
чтоб в этот мир зелёный  
вернуться непременно!

\* \* \*

*Л. Белоконю*

Вот я, Господи, с просьбой какою.  
Если выпадет мне уставать –  
дай мне только стремленье к покою,  
а покоя – не нужно давать!  
Если суетной жизни заботы  
встанут вдруг непроглядной стеной,  
опали меня жаждой свободы,  
но спаси – от свободы самой!





И в любом моём слове и деле,  
наблюдая усердье моё,  
дай мне сил, чтобы двигаться к цели,  
но не дай – достиженья её!

\* \* \*

– Не затевай сражений –  
из них узнаешь ты  
не горечь поражений,  
а горечь пустоты.

– Не мельтеши, куда ты?  
Зачем сходить с ума?  
Не торопи утраты –  
она придёт сама.

– Не уступай соблазнам,  
не преступай черты –  
живи, как все, согласно  
законам суеты...

...И ничего не затевая,  
и никого не торопя,  
я существую, неживая,  
как будто рана ножевая,  
сокрытая внутри себя...

\* \* \*

Так уж случилось. Верую,  
нежности не тая,  
в розовую и серую  
будничность бытия.  
В радужную обыденность  
праздничного труда,  
в радостную обиженность  
праведного суда.  
В необойдённость верую,  
в неповторимость дня.  
Полною мерой меряю –  
нет у колодца дна.  
Верую в не-беду мою,  
верую, что умру  
раньше, чем я додумаю  
всю до конца игру.

\* \* \*

И женщина во сне  
 смеётся,  
 и даль  
 светла и холодна,  
 и плещется звезда  
 в колодце,  
 и не достать её  
 со дна...

\* \* \*

Ты выходишь смотреть,  
 как не падает медленный снег,  
 как зима наклонилась  
 над маленьким городом в белом.  
 А в тумане ветвей –  
 полутень, полусвет, полусмех...  
 Ах, душа! Ты опять  
 перед чудом зимы оробела!  
 И уже не уйти,  
 и не сдвинуться вбок или вглубь,  
 не сойти с полотна  
 убелённых домов и кварталов,  
 и остаться на нём  
 в незаполненном левом углу  
 той единственной точкой,  
 которой ему не хватало.



### **Библиография Екатерины Голубковой:**

#### **Отдельные книги:**

1. Голубкова Е.А. Акварели: Стихи. – Одесса: Маяк, 1973. – 40 с.
2. Голубкова Е.А. Звёздный корабль: Стихи. – К.: Рад. письменник, 1980. – 86 с.
3. Голубкова Е.А. По праву любви: Стихи. – Одесса: Маяк, 1984. – 56 с.
4. Голубкова Е.А. День летящий: Стихи. – К.: Рад. письменник, 1987. – 87 с.
5. Голубкова Е.А. Звезда в колодце: Стихи. – Николаев: Возможности Киммерии, 2006. – 296 с.

#### **Публикации в поэтических антологиях:**

1. Стихи // Русские советские поэты Украины: Антология. – К.: Дніпро, 1987.
2. Миколаївський оберіг: Поэтическая антология. – Николаев: МП «Возможности Киммерии», 2004.
3. Украина. Русская поэзия. XX век: Поэтическая антология. – К.: ООО «ЮГ», 2008.



## БЛЕСТЯЩАЯ МОНЕТКА НЕПРОЖИТОГО ДНЯ

Нет и не было никогда в Николаеве поэтессы нежнее, добрее и тоньше, чем Екатерина Голубкова. Так получилось: неповторимые качества души, помноженные на незаурядный словесный и песенный дар, дали уникальный сгусток поэзии. Немногословные, но многослойные, тексты Голубковой – практически каждый! – это заряженные добротой и нежностью самородки, целебное воздействие которых не иссякает со временем.

Казалось бы, ну о чём она? О зиме и лете, осени и весне. О дожде и снеге, подорожнике и воробьях. О воде из колодца, малой радости и тихой печали. О том, что живёт рядом, не замечаемое годами, о том, что всегда лежит под ногами – как дорожная пыль и придорожная седая лебеда... В этом смысле, кажется, она вторит своей великой предшественнице, исповедуя классический принцип: «Когда б вы знали, из какого сора растут стихи, не ведая стыда...». Но не совсем так. А точнее, совсем не так. В том-то и дело, что всё сущее, даже самое малое и никчёмное, для Голубковой не сор, а Божье творение – значимое, исполненное смысла и таящее свои секреты.

Такова природа её лирического дара – нежными касаниями трепетной души одухотворять окружающий мир. И тогда дождик оказывается вдохновенным, как художник, поднимающий нас до небес. И не грязь да лужи после него остаются – а «только что разрезанным арбузом запахнет после дождика земля». И даже самое малое, какой-нибудь «камешек щербатый» – Голубкова легко и естественно рифмует с «крылатый», тем самым возвышая и одухотворяя его.

Нет у неё практически ни изощрённых рифм, ни экстравагантных метафор, она не стремится поразить читателя каким-нибудь ритмическим вывертом, книжной эрудицией или новомодным словом. В её стихах слова просты и органичны, они не придуманы и не подтасованы под заданную конструкцию, они точно соответствуют душевному состоянию поэтессы.

Но в том-то и тайна: как и настоящая поэзия вообще, тексты Голубковой – больше, чем тексты. Её слова не просто называют предметы или движения, что-то передают или куда-то зовут. Умело, но как бы случайно поставленные рядом, они искрят, излучая невидимую благодатную энергию, которая побуждает душу стать праведнее, справедливее, милосерднее.

Тут не в сюжетах дело и не в поворотах мысли. Не в изысканности суффиксов или необычности синтаксических ходов. Секрет в другом: в личности поэтессы, нежнее и добрее которой, повторюсь, в Николаеве нет и не было никогда. Она сама – поэзия, а тексты – это потом, это производное.

Удивительно, какую трудную и разнообразную жизненную школу прошла эта маленькая застенчивая интеллигентка. После школы поработала пионервожатой, а потом рванула от мамы в самостоятельную жизнь – да не куда-нибудь, а в Ленинград, взлелеянный в мечтах манящий Питер, средоточие настоящей культуры, уцелевшей в революционных погромах и блокадных льдах. Её, провинциальную пигалицу, там никто не ждал, но она вцепилась в неприютную питерскую почву тоненьким корешком – устроилась работать матросом в «Спецтранс», землечерпалки которого чистили ленинградские каналы, а баржи (они же шаланды), на которых и работали матросы, всё это дело вывозили в Финский залив. Такое трудоустройство давало право на прописку и общагу многим бывшим абитуриентам, сбежавшим в город из окрестных сёл, и прочему бесприютному люду. Питер дал ей много – общение с себе подобными в литобъединении при молодёжной газете «Смена», книги – не только официально изданные, но и богатейший «самиздат», приобщённость к атмосфере «серебряного века» русской поэзии в великом городе, где каждый камень – мемориальный.

С Питером она долго не расставалась. Вернувшись в Николаев, поступила учиться заочно в Ленинградский университет на психологию, ездила на сессии, поддерживала дружбу с поэтами питерской школы. А в Николаеве – вновь удивила: пошла работать не в какую-нибудь контору, где молодой женщине было бы всё же полегче, а маляром на завод имени 61 Коммунара, в удушливый и небезвредный малярный цех. Правда, не совсем простым маляром. Она тянула ватерлинии, писала наименования

судов на носу и корме корпуса, наносила марки углубления на пере руля... Словом, выполняла работу, положенную по тогдашнему ЕТКС маляру-живописцу судовому. Уже потом, на 3 курсе, она находит работу по профессии и занимается проблемами профориентации и профподбора в отраслевом Центре НОТ «Темп» (Научный центр по работе с кадрами).

Впрочем, ей довелось попробовать себя и в журналистике – на становившемся в то время на ноги телеканале «Николаев», руководить литобъединением «Стапель» и детской литстудией «Секрет», заведовать кабинетом молодого автора при областной организации Союза писателей.

А после развала Союза, когда из всего огромного коллектива Центра НОТ «Темп» осталось на плаву только маленькое социологическое подразделение «Наваль-Эксперт», она переходит туда социологом.

Профессионалом поэтического цеха Голубкову признали сразу – после выхода в свет первой 40-страничной книжечки стихов «Акварели» она была принята в Союз писателей СССР. Это было исключением из правил: в то время отбор был жёсткий, и чтобы поднимать вопрос о «членстве», надо было иметь не менее двух книжек. Екатерина Голубкова была исключением.

Кроме поэзии, ярче всего её душевный талант проявился в наставнической работе с молодыми и начинающими. Скольким питомцам студии «Секрет» она терпеливо прививала любовь к слову, учила азбуке поэзии! Как щедро она умеет поддерживать первые робкие шаги юных стихотворцев и как тактично и безошибочно направлять их к настоящему! Великодушие – дар особый: в этом смысле нельзя не упомянуть ещё один «жанр», в котором Екатерина Голубкова создала уже целый том стихотворных посвящений. Речь идёт о ежегодной программе «Горожанин года», где по сценарию отличившихся в различных сферах деятельности земляков непременно чествуют стихами. Для такой работы, согласитесь, мало версификаторского дара, тут нужна истинная щедрость сердца, нежная любовь к родному городу и его людям и непоколебимая уверенность в том, что делаешь благое дело.

Недавно один добрый приятель вскользь заметил: «Кажется, если в Николаеве и осталось что-то от города корабелов, то только в поэзии Голубковой».

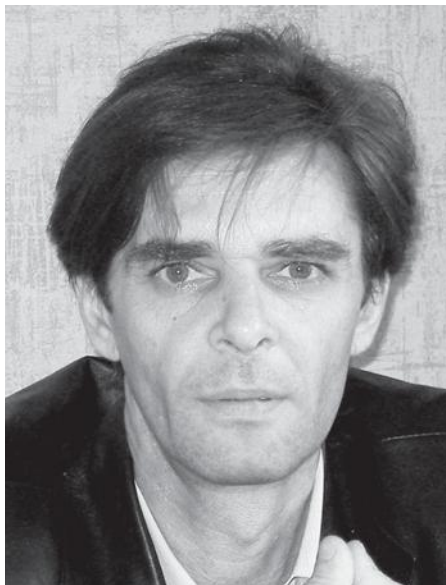
Мне всегда казалось, что в её нежной лирике несколько особняком стоят стихи о заводе, о кораблях и корабелях. А теперь подумалось: Боже мой, сколько за минувшие годы было прочитано и прослушано «производственных» стихов (мы в молодости иронически называли их «паровозами», потому что, по канонам соцреализма, «обязательные», поставленные в начало новой рукописи, они как бы вытягивали за собой всю книжку). Стихов, более или менее крепко сколоченных, идейно правильных, в меру искренних. Но оглянись сегодня – и видишь: именно голубковское «Прощание с кораблём» по-прежнему живо и по-настоящему трогает. Потому что работу свою на заводе она делала, вкладывая душу, – так и оказался опозтизированным и тот очередной рефрижератор, и тот военный корабль, уходящий от достроечной набережной в моря-океаны. Не случайно профориентационный фильм, стихотворный сценарий которого написала Голубкова, на международном фестивале в г. Варна был отмечен первой премией.

Опять-таки – личность (а не тема или словесная ткань) определила качество и долговечность написанного. Если бы составил кто-нибудь николаевскую «Корабельную антологию», заводские стихи Екатерины Голубковой, несомненно, стали бы её украшением.

Не могу не вспомнить, как трепетно и нежно любил её, свою подросшую ученицу, патриарх николаевской поэзии Эмиль Январёв. Думаю, он, с его обострённым чутьём на талант, ценил в её дарё именно то, чего, при всём его поэтическом универсализме, не доставало ему самому: детскость в восприятии мира и отношении к миру, беззащитную стойкость, женскую самоотверженность и бескорыстное желание сделать всех счастливыми.

Её безыскусное искусство сродни высшему пилотажу живописца, пишущего акварелью по увлажнённой бумаге. Когда, казалось бы, невозможно предвидеть, как расплзётся мазок, впитываемый неповторимой, всегда уникальной структурой волокон и ворсинок, по каким непостижимым законам наложатся друг на друга цветочные пятна и что дадут в итоге. Но истинный мастер чувствует и знает: краски лягут так, как продиктует им поэтическая энергия художника. Та, что невидимым пламенем мерцает в его душе и способна затеплить свечи в тысячах других душ.

*Владимир Пучков*



Молчанов Геннадій Анатолійович. Народився 5.08.1960 р. в Миколаєві. Лауреат обласного конкурсу «Золота Арфа» (2001). Публікації в літературних журналах «Поріг» (Кіровоград), «Склянка Часу\*Zeitglas» (Канів-Мюнхенгладбах). Учасник збірок оповідань «Сліпий василіск» (Харків, 2000), «Миколаївське небо» (Київ, 2006). Автор збірки прозаїчних творів «Правди різні, а Істина – одна» (Миколаїв, 2007), роману «Готель – «Ковток незалежності»» (Київ, 2008).

Геннадій МОЛЧАНОВ

## КВИТОК ДО КИЄВА

### 1

Зазвичай транзит проходив о третій ранку, але нерідко траплялися збої – диспетчери теж люди, теж хочуть спати. Цієї ночі саме так і вийшло – головний диспетчер товарного вагона закуняв.

Андрій змушений був о пів на третю, поспіхом протерши очі наслиненими пальцями, пересувати своє ліжко, щоб, не дай Боже, транзит не пройшов через нього. Одного разу він так міцно заснув, що ледь у живих залишився, навіть койку довелося потім рихтувати, що там вже казати про зламані ребра й вивихнуту ногу.

– Паб-берегісь! – прокотився по вагону до болю знайомий голос начальника транзиту.

– Ахтунг, ахтунг! – почувся не менш знайомий голос експедитора.

В очікуванні команд від диспетчера у вагоні здійснювався галас, розгублена метушня. Та, як на зло, диспетчер куняв на робочому місці. Пасажирам довелося приймати відповідальність на себе. У терміновому порядку вони почали «катапультуватися» з ліжок і хаотично совати койки – хто-куди. Цей безлад тривав десь дві хвилини, поки, нарешті, диспетчер не позбувся сонного змору. Коли з мегафона пролунали його перші, більш-менш зрозумілі, команди – перенапруженим мозкам пасажирів стало трохи легше. Відповідно до команд, ліжка були здвигнуті з середини товарного вагона: деякі поставили одна на одну, деякі взагалі порозпадалися на складові під час хаотичного совання і тому легко були засунуті під інші ліжка.

За три хвилини диспетчер, як то кажуть, розрулив ситуацію – і транзит пішов.

– Паб-берегісь! – командував начальник транзиту.

– Ахтунг, ахтунг! – чеканив експедитор.

– Обережно! – сонним голосом дублював їхні команди диспетчер за допомогою мегафона.

Поверх Андрієвого ліжка стояло ліжко його сусіда Коляна, і вони разом з Колянком підтримували його за бильця, щоб воно не випало на транзитний прохід.

Транзит із купейного вагона ішов потужним потоком через весь товарний вагон, і зупинити його не змогли б навіть козак Мамай разом із Дон Кіхотом і Робіном із Локслі.

- Паб-берегісь!
- Ахтунг, ахтунг!
- Обережно!

Контейнери з коробками йшли нерозривним потоком через весь товарний вагон до сусіднього – плацкартного. Їх штовхали поперед себе вантажники у яскравих комбінезонах з емблемами «Герхард-гас».

– Герхард-гас! – процідив крізь зуби Колян, звертаючись до Андрія. – Та серед них жодного Герхарда чи навіть Ганса немає. Герхард-гас! – Колян сплюнув на підлогу, але потрапив собі на великий палець ноги. Витер ногу об ногу. – Цікаво, скільки їм платять?

- Слухай, – сказав Андрій, – не починай знову. Краще тримай ліжко, бо впаде – така халепа буде.
- Халепа-халепа, – процідив Колян. – А це не халепа?

Він трусонув койку, і її ніжки зіскочили з бильця Андрієвого ліжка. Андрій насилу втримав койку у висячому положенні й обережно встановив її на місце. Він збирався вкотре вже висказати Колянові все, що про нього думає, але в цю мить начальник транзиту витяг з одного з контейнерів коробку з надписом «Осторожно – газ!» і з лукавою посмішкою на обличчі замахнувся коробкою, наче збирався кинути її навмання.

Пасажири товарного вагона відреагували на його понти напруженням і затамували подих. «Не вже пофартить саме мені?!» – подумав у ту мить кожен з них.

А начальник транзиту, пред'явивши напруженій публіці напівзігнилі зуби, східно кинув коробку на підлогу.

В Андрія аж око зачухалося від хвилювання – коробка валялася прямо біля його ніг, і вона була нашпигована балончиками з гасом!

- Йопрст! – вражено вигукнув Колян. – Нарешті!
- Ти краще не тринди, а міцніше тримай койку, – беззлобно сказав йому Андрій.

Крізь тамбур із плацкартного вагона почувся обурено-істеричний голос:

- Цо то є? Цо то є?!

Транзит на якусь мить загальмував, потім почувся розсерджений голос начальника транзиту:

- Пшол вон, не мешай!

І транзит знову рушив.

- Паб-берегісь!
- Ахтунг, ахтунг!
- Обережно!
- Прошу бардзо пана...

Останній контейнер розтанув у тамбурі, а напруження у товарному вагоні тривало ще якихось півхвилини. Основна маса пасажирів, затаївши подих, констатувала свою сьогоденну невдачу: «О, Господи! Знову я в прольоті!»

А потім, за командою диспетчера, почали совати койки, розставляючи їх по місцях.

Андрієві дуже кортіло наступити ногою на коробку з балончиками, але його гордість, як завжди, зіграла з ним злий жарт. Поки він корчив із себе характерного мужа, мимо пробіг якийсь парубійко і, як то кажуть, увів з-під носа коробку з балончиками. Колян аж упустив собі на ногу ліжко від обурення, загарчав од болю й кинувся наздоганяти нахабу.

- Та облич, – сказав йому в спину Андрій.

Але Колян, не обертаючись, лише сердито махнув на нього рукою.

Андрій порозставляв свою й Колянову койки по місцях і ліг під ковдру. Він намагався якомога скоріше забути про існування тієї клятої коробки з балончиками, бо її образ не дав би йому заснути. Незважаючи на всеосяжний гомін у вагоні, він потроху занурювався у сон, аж раптом щось важке вдарило його в груди. Андрій реактивно сів у ліжку, і на його ноги впала коробка з балончиками.



– На, тримай, – сказав Колян, – інтелігент ти наш задріпаний. У тебе нирки будуть вирізати, а ти їм ще й дякуватимеш. Інтелігент...

У розумінні Коляна інтелігенти взагалі були зайвим прошарком населення товарного вагона. Навіть само слово «інтелігент» він вимовляв таким тоном, наче інтелігенти були винні в усіх його життєвих невдачах.

– Ну, щодо нирок, то це ти вже загнув, – миролюбно сказав Андрій.

– Загнув, загнув, – буркнув Колян. – А не фіг корчити з себе мати Терезу, коли в самого шматка хліба немає.

– Та заспокойся ти, – намагався вгамувати його Андрій. – На хліб треба заробляти сумлінною працею, а не радіти з чийхось подачок.

– Ця подачка, – ткнув він пальцем у коробку, – дозволить нам започаткувати якийсь діло. Це ж, можна сказати, первинний капітал. Дай сюди, бо в тебе знову відберуть.

Колян прибрав до рук коробку і запхав її під свій матрац.

– Роби, як знаєш, – махнув рукою Андрій, накрився ковдрою і відвернувся від Коляна.

Утім, заснути йому так і не пощастило. Почувся наростаючий гомін, і дуже скоро біля ліжка Коляна виросла юрба пасажирів.

– Оцей, – ткнув у Коляна пальцем хлопець, що поцупив коробку і в якого ту коробку відібрав Колян.

Юрба чоловіків, котрі прийшли на розбірки, оживилася – назрівав невеличкий скандал. Уперед протиснувся найкремезніший з пасажирів і демонстративно грайнув м'язами. Колян у відповідь демонстративно склав руки на грудях і всівся на коробку, вірніше, на бугорок, що випирає з матраца. М'язи у Коляна теж грали не менш красномовно, але він був один і розв'язку можна було передбачити дуже просто.

Андрій хоч і не бачив сцени, що відбувалася за його спиною, але без проблем уявив собі всю картину. «От засранці, – подумав, – таки не дадуть заснути». Він тяжко зітхнув, навмисно привертаючи до себе увагу, потому відкинув ковдру й піднявся з ліжка.

– Доброї ночі, добродію, – звернувся він до юрби. – Що, безсоння задовбало? Так ви звечора підходьте, я вам ліки видаватиму, а вночі, дуже прошу, не заважайте добрим людям відпочивати.

Андрія в цій юрбі дехто добре знав. За ним закріпилася слава людини, яку дражнити не слід. Років дванадцять тому на нього зробили спробу «наїзду», причому не по справедливості, а по безмежу. Він серед ночі зняв бильце з койки, прийшов, розбудив одного і навідмаш перетягнув по рилу, потім другого розбудив так само. З тих пір ніхто його не чіпав і він не чіпав нікого – такий собі нейтралітет. У круті не ліз, проте власні інтереси вмів захищати. Про це більшості пасажирів добре було відомо.

– Та ми, пане Андрію, власне-е-е, – прошамкав один із юрби на ім'я Карпо.

– Що власне-е-е? – передражнив його Андрій.

– Ми тут хочемо справедливність встановити.

– Тобто відібрати у мого друга те, що по справедливості належить мені?

– Тобі?! Пане Андрію, ми ж не знали, перепрошую! – Карпо повернувся до хлопця і ляпнув його навідліг по маківці. – От шмаркач! – прошипів він. – Ану, геть з очей моїх, – і видав йому піддупника.

– Я сподіваюся, розмову закінчено? – спитав у юрби Андрій.

– Перепрошуємо за непорозуміння, пане Андрію, – сказав Карпо.

Юрба незадоволено загомонила і почала розбрідатися по своїх закутках, але Андрій гукнув їх. Юрба завмерла.

– Стривайте, – сказав Андрій. – Не по-людськи якимось вийшло. Треба розділити гас.

– Ну ти й дурко! – обернувся до нього Колян. – З тобою хоч раз хтось із них поділився?

– Кожен вчиняє так, як вважає за потрібне. Я вчиняю саме так.

Андрій залишив собі й Коляну по два балончики, решту ж віддав Карпові.

– Розділи на весь вагон, пане Карпе.

– Хм! Це важкувато буде зробити, – похитав той головою. – Ну, добре, я спробую.

– Спробуй, спробуй...

## 2

Прокинувшись уранці, Андрій першим ділом відзначив відсутність Коляна. Постіль була застелена вимазаним у солідол листом фольги, що кріпився до ліжка чотирма навісними замками. Андрій наслинив пальці й умився. Потому застелив постіль і дістав з-під подушки скручений лист фольги, аж тут з'явився Колян. Він ніс на спині величезного мішка й пихтів. Його кишені випирали, наче там знаходилися маленькі козацькі гарматки.

– Не бачу радості, друже! – сказав Колян, пристроюючи мішок на Андрієвому ліжку.

– А що, є привід?

– Ні фіга собі! А це хіба не привід?! – розкрив мішка Колян. – Диви, який капітал. Виміняв на гас. Скоро під нами усі ходитимуть.

Мішок був нашпигований брикетами пресованої соломи.

– Це що, замість хліба? – скептично запитав Андрій.

– Хліба, хліба! – передражнив його Колян. – Це дорожче за хліб, це – наше майбутнє.

Він почав вивалювати на ліжку з кишень різну всячину, серед якої був пакет з галетами.

– На от тобі хліба й не псуй мені настрої, – сказав Колян, всовуючи в руку Андрія галети.

– І все ж таки, може, поясниш, навіщо нам солома?

Колян змовницьки озирнувся по сторонах, потому, перейшовши на шепіт, мовив Андрієві у вухо:

– Ти чув, що в сусідніх вагонах усіх нелегалів збираються об'явити персонами нон грата?

– Ну?

– Ну-ну, лоба гну! Метикуй!

– Та що ти мені голову пудриш?! – почав заводитись Андрій. – Солома тут до чого?!

– Тьху ти! Людина не розуміє! – Колян знову озирнувся. – Ти хоч уявляєш, скільки нашого брата вештається по сусідніх вагонах?

– Ну?

– Не нукай. Краще подумай, де вони мешкатимуть, поки знову не знайдуть шляхи проникнення...

– Де-де? Серед нас.

– Правильно. А де серед нас? На наших койках?

В очах Андрія з'явилося розуміння проблеми.

– То ти пропонуєш...

– Так, я пропонуватиму їм оселитися під нашими койками, і зверни увагу, спатимуть вони не на підлозі, а як нормальні пересічні громадяни – на солоні. Нормально я придумав?

– Хм! – скептично посміхнувся Андрій. – Тобто ми з тобою вже не пересічні?

– Поки що пересічні, проте станемо бізнесменами – вершками суспільства! Це тобі не хухри-мухри!

– Вершками суспільства? – усміхнувся Андрій і скуйовдив Колянову чуприну. – Хто тобі таку фігню в голову вбив?

– То ти проти? – образився Колян. – Ні, якщо ти проти, то так і скажи.

– Друже, роби, як знаєш. Хтозна, може, з тебе дійсно вершок вийде.

– Вийде, вийде, – продовжив опорожнювати кишені Колян, – ти не сумнівайся. З мене вийде. –

Потім подумав і додав: – І з тебе теж зробимо.

Серед добра, що витягалось на світ Божий з Колянових кишень, знайшлася навіть печатка якогось ТОВ «Дубрава». Колян розкрив було вже рота, щоб пояснити Андрієві, чому замість кільки в томатному соусі виміняв печатку, та тут якраз настав час перевірки квитків.

Головний кондуктор купейного вагона подав із тамбура сигнал на шиккування, продуднівши так-сяк у піонерський горн «Марш слов'янки», і йому услужливо відчинив двері кондуктор товарного вагона, зустрівши начальника з хлібом-сіллю. Головний кондуктор увійшов поважною ходою, показав пальцем на сільничку з сіллю і скривився. Кондуктор товарного вагона миттєво прибрав сільничку з короваю, і начальник недбало запахав хліб у свою кондукторську торбу, навіть не подякувавши підлеглого.





І в ту ж мить кондуктор товарного вагона гаркнув у мегафон:

– Шикуйсь, струнко! Білети до перевірки г-туй!

Пасажири завмерли біля своїх ліжок з білетами в руках, а кондуктор пішов по рядах, вишукуючи «зайців». Зазвичай ця процедура тривала щоранку в межах півгодини з урахуванням обов'язкового інциденту, пов'язаного з непристойною поведінкою одного чи іншого любителя гри «У міста». Щоранку обов'язково хтось із тих, хто звечора програвся, підкидав головному кондукторові тривіальне запитання типу: «Скільки років ще до Києва їхати?» Кондуктор такому нахабі обов'язково колов просічку в білеті спеціальним компостером. За наявності трьох таких просічок пасажира викидали з вагона на ходу. Проте ті, хто не був азартним гравцем, мали неабиякий зиск з цієї процедури, бо в них з'являлася нагода хоч на коротку мить роздивитися навколишній світ через двері власного вагона.

– Ну що ти телишся? – чулися тихі голоси у вагоні, поки кондуктор перевіряв білети. – Уміла програвати, то вмій і базар тримати. Ну, давай, не тягни.

Цього разу у програші залишилася азартна жінка. Вона мала уже дві просічки, тому не поспішала. Нарешті зібралася з духом і на одному диханні поставила запитання головному кондукторові. Щоправда, це було не стандартне запитання, до якого звикли вже всі пасажири товарного вагона. На цей раз запитання пролунало в такому змісті:

– Пане головний кондуктор, а Київ, узагалі, існує?

Пасажирів аж пересмикнуло від такої сміливості азартного гравця, що граничила навіть із зухвалістю. А втім, на те він і азартний гравець...

Як не дивно, але головний кондуктор чомусь відреагував теж нестандартно. Замість проколу квитка нахабі він в'їдливо посміхнувся і відповів:

– Уж повір мені, існує, тільки ти рилом не вийшла.

Андрій вже вкотре подивився на свій квиток. Він потріпався ще років сімнадцять тому, і його довелося запакувати у целофанову обгортку. Там ясно було визначено місце призначення: місто Київ. Але де той Київ, і взагалі, чи існує насправді той Київ – для Андрія було загадкою. Як, власне, і для всіх пасажирів товарного вагона.

Цього разу пасажирку, що програла, помилювали, і вона залишилася у вагоні. Таким чином, краєвид за дверима вагона так і не набув матеріального оздоблення. Це сказалося на настрої багатьох пасажирів. Наче в них украли щоденну кружку води. Лише Колян висловився з цього приводу позитивно.

– Треба її койку перетягти до нашого куреня – вона фартова.

– Хто? Койка? – лукаво запитав Андрій.

– У-у! Сильний мені розумник! – скривився Колян. – Візьми пиріжок з-під подушки.

Ранкова перевірка закінчилася, і Колян виявив бажання поспілкуватися з жінкою, яку помилювали. Хотів прощупати щодо перспектив її переселення. Проте втілення цього задуму довелося відкласти на потім, оскільки поїзд зробив зупинку. Двері відчинили.

– Знову Варшава, – тяжко зітхнув Андрій.

– Та-ак, – без жодних емоцій в голосі підтвердив Колян, – знову Варшава.

Це була одна з двох стандартних зупинок. Варшава та Орел – це все, що вони бачили за дверима свого вагона протягом майже сімнадцяти років подорожі до Києва. Орел і Варшава – як у фільмі «День бабака» – в залежності від того, на Захід чи на Схід просувався поїзд.

Цього разу це був Захід, а значить, зупинка обов'язково мала бути в польській столиці Варшаві. Чомусь обов'язково. Чому саме?

Серед пасажирів товарного вагона був один дідуган, який знався на всій інформації про зупинки, проте чи то німим давно зробився, чи то перейшов на роботу до Федеральної Служби Безпеки Купейного Вагона... В усякому разі, заочі його звали Агентом-1991, а значить, хтось таки знався на цьому питанні – люди даремно язиками не метуть.

– Знову Варшава, – тяжко зітхнув Андрій.

– Та-ак, – без жодних емоцій в голосі підтвердив Колян, – знову Варшава.

– Ну що, кинемо жереб?

– Та ну тебе! Який жереб?! Знову тебе обдурять, і ми голодними залишимося. Краще вже стережи койки – більше толку буде.

Андрій знизав плечима, мовляв, як скажеш. А говорив Колян істину. Якщо треба було щось виміняти, виграти чи своєчасно запобігти ситуації, в якій тебе можуть «кинути», як лоха, то це – Колян. Однозначно. Натомість Андрій у Варшаві асоціювався саме як лох. Варшав'яни, з якими він намагався зав'язати ділові відносини, інакше як фраєром його не називали. «Фраєр! Фраєр!» – вигукував один, той, з яким він про що-небудь домовлявся, і тут, за звичним сценарієм, налітала така кількість шантрапи, що Андрієві доводилося відступатися. А вони, користуючись моментом, штовхали його у плечі, у спину, пшекали обов'язково щось незрозуміле, щоб відволікти увагу, затуркати, спантеличити, і виривали з рук товар чи гроші зі стиснутих кулаків. На ньому було тавро фраєра, і він це знав. Колян теж знав, тому намагався не відпускати друзяку-фраєра у Варшавську публіку.

– Краще вже стережи койки – більше толку буде, – сказав Колян і поліз під ліжко за товаром, який можна було б виміняти на картоплю чи славнозвісний польський консервований паштет, що його виробляли для тварин і для експорту в товарний вагон на спеціальному заводі на околиці Варшави.

Колян зіскочив з вагона, сказав: «Тримайся!» – і розтанув у гущі перонного натовпу. А Андрій відкинув матрац і замислився над своєю бібліотекою. На сітці ліжка були розкладені книжки улюблених письменників: Булгакова, Стругацьких, Пелевіна тощо. Він довго вибирав книжку для читання і, нарешті, взявся за Пелевіна; дуже захотілося перечитати про «Жовту стрілу» – потяг, що мчить по життю у напрямку зруйнованого мосту. Щось схоже було у життєвих шляхах Пелевінського героя і самого Андрія.

До вечора він читав, навіть забув з'їсти галету – так захопився. А коли вже у Варшаві почало смеркатися і у вагоні почулися приглушені голоси пасажирів, котрі тишком-нишком наспівували «Знову цвітуть каштани, хвиля дніпровська б'є...», заховав книжку під матрац і почав потроху нервувати, бо до відходу потяга лишалося десять хвилин, а Колян ще й досі не повернувся.

У принципі, за Коляна можна було не хвилюватися – раз його не було, значить, знайшов, як то кажуть, жирну дірку, в яку можна встромити носа і винюхати дивіденди. Однозначно. Колян – це Колян. Він запросто міг залишитись у Варшаві й повернутися до вагона, коли потяг на зворотному шляху зробить у тій же Варшаві обов'язкову зупинку. Проте Андрієві такий сценарій не дуже б сподобався, вірніше, взагалі б не сподобався, бо тоді йому довелося б з однією галетою витримати подорож на Схід і повернутися назад, до Варшави, не втративши ні свого, ні Коляногого права на пропуску, по-простому кажучи, витримати боротьбу за територію, тобто за ліжка. За допомогою однієї галети утримувати бастіон із двох койок – смерті подібно. Андрій потрапляв у подібні ситуації вже двічі, але тоді він був молодший, сильніший, та й з їжею проблем не було.

Колян ускочив до вагона перед самим відправленням поїзда, на третьому гудку. Незважаючи на задишку, він був у добромуморі.

– Слухай, я тут таке надібав, – радісно прохекав він. – Знайшов два будиночки мало не задарма. Щоправда, ремонту потребують усередині, зате зовні виглядають, як іграшки. Майже задарма. Може, візьмемо?

– Кого, будиночки? – скептично подивився на нього Андрій.

– Еге ж, будиночки! Сусідами будемо, тільки не по ліжках, а як справжні пани поряд заживемо – галявинки з фасаду, арочні віконця – коротше, ховайся. І головне – задарма. Спочатку зробимо в одній хаті ремонт. Хочеш, у твоїй? А житимемо поки у мене. Можна навпаки, мені байдуже. А повітря яке чисте – не повіриш. За вікнами сосновий бір... – Колян узяв маленьку паузу, щоб врівноважити дихавку, але вже за якусь мить продовжив: – Значить, так, слухай уважно. Нам доведеться, як то кажуть, зав'язати міцніше ремінці на пузах. Але не бійся – це не надовго, я вже все прорахував. Бачив, як наші носять у тамбур плацкарти варшавські сувеніри? Так от. Знаєш на що їх міняють? А міняють їх на київські сувеніри. Тільки уяви собі, пшекам з плацкарти не вистачає польських сувенірів – нон-



сенс! Але це реальність, і треба цю реальність враховувати. Я пропоную не займатися бартером, а трошки погратися у бізнес. Якщо полякам конче необхідні польські сувеніри, то хай купляють у нас за євро. Я тут прикинув: місяць покататися зі Сходу на Захід чи з Заходу на Схід, не важливо, – і хатинки наші. Я от тільки, на жаль, не ризикнув заплатити завдаток, бо не знав, чи ти погодишся. Але наступного разу, коли з Орла до Варшави повернемося, треба буде терміново зайнятися цим питанням. Поки їздитимемо туди-сюди, все остаточно прорахуємо, складемо бізнес-план...

– А як же Київ? – сумно перебив його Андрій.

– Слухай, не нудь. Київ, Київ! Я вже й не вірю, що таке місто взагалі існує. Натомість я впевнений, що Варшава й Орел – це реальність, бо я їх бачив на власні очі. Київ, Київ, – буркнув Колян роздратовано наостанок.

– Якщо ти кажеш, що поляки полюють на варшавські сувеніри, значить, їхня плацкарта не має зупинки у Варшаві? Так? Ну, подумай логічно. А ще подумай, чому з купейного вагона нам доставляють гуманітарну допомогу з маркуванням «Виготовлено в Києві»? Значить, і купейники зупиняються на Київському вокзалі. Якщо добре поміркувати, то можна скласти реальну картинку. Я думаю, що купейний вагон зупиняється у Москві та Києві, наш, товарняк, – у Варшаві та Орлі, плацкартний – у Києві й якому-небудь Лейпцигу, а СВ – у Варшаві й Бонні.

Колян подивився на приятеля з докором.

– Гівно ти собаче, – сказав він. – Як завжди, все спаплюжив. – Він почухав у потилиці, позіхнув і неохоче мовив: – Гарзд, не будемо чубитись, бо істина таки у твоїх доводах є. Краще подумаємо, як дістати інфу про зупинки. Може, трохи подушкою придушити того довбаного Агента-1991? Зробити йому, так сказати, допит з пристрастями?

– Він старий – не витримає.

Колян блиснув очима, ляпнув себе долонею по лобі й поліз рукою під матрац. Через хвилину витяг і показав Андрієві шприц з ампулою.

– Диви, що в нас є! – азартно сказав він. – Це глюкоза. Вколемо дідуганові, щоб не помер під час допиту. Чи, у крайньому випадку, скажемо, що це сироватка правди.

### 3

Андрій стояв у черзі до купейного тамбура. Людей було, як завжди, багато, всі штовхалися, гнівалися і стікали потом у три струмки. Митники, що стояли з боку товарного тамбура, впізнали Андрія, й один з них розсердився.

– Знову прешся! – гаркнув він. – Якого біса?! Тебе ж все одно розвернуть назад! Йо-майо! Тільки й умієш, що створювати товкотнечу. Повертай назад!

– Я маю право, – твердо сказав Андрій і пробуравив митника очима.

– Та хай іде, – заступився за нього другий митник, – мазохісти теж люди, теж мають права.

Митники товарного вагона завжди поводитися з ним однаково. Навіть насміхалися однаково, використовуючи щоразу завчені фрази. Ось уже майже сімнадцять років Андрій періодично, хоча б раз на тиждень, ішов до митниці купейного вагона і проводив експеримент: пропустять чи не пропустять? Свої митники сприймали впертість, із якою він постійно пер на рожен, як бажання отримати задоволення від приниження його гідності. Митники ж купейного вагона ненавиділи його лютою ненавистю і сприймали як провокатора. Кожного разу, коли вони йому пропонували офіційно харкнути на синьо-жовтий прапор товарного вагона, с тим, щоби отримати дозвіл на тимчасове перебування у купейному вагоні, він харкав їм на блискучі чоботи, за що отримував обов'язкового тумака і видворявся на Батьківщину, тобто у товарний вагон. Сам же Андрій вбачав у своїх діях два аспекти: по-перше, іспит на власну вшивість, по-друге, він вважав за свій обов'язок постійно доводити купейникам, що у товарному вагоні ще не всі перетворилися на підлабузників, ще залишилися характерники. Втім, останні кілька років дійшов висновку, що такі недарма його називають мазохістом.

Андрій насупився і мовчки ступив у тамбур, як завжди, не подякувавши митників. Пропускати – це їхній обов'язок, робота.

Як тільки він ступив на територію купейного вагона й помітив розвішаний на двері вбиральні синьо-жовтий прапор, з нього попер адреналін. Митники аж почервоніли від люті, дивлячись на його безкомпромісний вираз обличчя.

– Чьо, знову?! – вигукнув один з них. – Тільки спробуй, я тебе по стінці розмажу! – І він про всяк випадок поліз у кишеню кітеля за носовичком.

– Діставай-діставай, він тобі знадобиться, – сказав Андрій, слідкуючи за рухами руки митника.

Проте митник довго тримав руку в кишені, й поступово вираз його обличчя наповнювався східним змістом. А потім він, наче фокусник у цирку, замість носовичка витяг з кишені електрошокера.

– Ну, чьо, – в'їдливо усміхнувся він, – пограємо у гру по отриманню візи?

Андрій зрозумів, що вляпався. Без електрошокуючого удару під ребра йому звідси не вийти однозначно, бо йому залишили єдиний вихід – втративши своє обличчя, харкнути на прапор Батьківщини. Однак цей вихід був узагалі виходом з гри під назвою ЖИТТЯ. Втративши обличчя, можна було лише якийсь час проіснувати, а не жити.

Андрій демонстративно назбирав у роті якомога більше слини й прицілився у блискучий чобіт митника, аж раптом по коридору купейного вагона прокотився владний голос – і митники завмерли на якусь мить. Потому вони розвернулися на голос, виструнчилися і взяли під козинок. А Андрій тим часом не роздумував довго – харкнув на блискучий чобіт митника.

Коридором поважною ходою йшов чоловік при строгому костюмі з краваткою і ніс поперед себе великого живота. Мабуть, він був дуже високопосадовою особою, бо митники мало не бриніли від натягу.

– Так, швидше трьох виродків сюди! Швидше, я сказав! – командним тоном гаркнув високопосадовець.

Митники зовсім заклакли. Чоловік підійшов до Андрія, критично оглянув його з ніг до голови, задрав йому верхню губу, а потім, ляпнувши по плечу долонею, задоволено мовив:

– Нормальок.

Потім він вибрав ще двох чоловіків, з тих, що стояли у черзі за візами, й усіх трьох повів коридором у протилежний край вагона, весь час підганяючи окриками: «Швидше! Швидше, я сказав!» Хвилини через двадцять він зупинився біля купе з табличкою «Турбюро «РІКША»», спробував трохи віддихатися, проте ще більше засопів. Махнув рукою і, відчинивши двері, ввалився до купе, де тихомирно попивав чай уприкуску суб'єкт невиразної зовнішності. Високопосадовець рухнув на диван і через задишку мовив:

– Приймай товар.

Суб'єкт невиразної зовнішності поставив підстаканник на стіл, витер серветкою губи й мовчки піднявся з канапи.

– Ну-с, подивимось, подивимось, – проспівав він.

Першим ділом він перевірів зуби в усіх трьох туристів, помацав м'язи й виніс вердикт: «Нормально». Далі «відслинив» високопосадовцеві прес у рубльовому еквіваленті й повернувся до чаю. Високопосадовець мовчки перерахував гроші й так само мовчки розтанув у коридорному просторі.

Хвилини через п'ять Андрій вже мчав по коридору в супроводі якогось молодика, якому суб'єкт невиразної зовнішності доручив доставити туристів на місце призначення. Як виглядало тє місце призначення – Андрієві було невідомо; він взагалі не розумів, у якості кого перебуває на території купейного вагона. Могло вийти й так, що він, маючи намір заробити гроші на чужій території в якості найманого робітника, буде змушений сам комусь сплатити певну суму за турпослуги. Він намагався з'ясувати у молодика свій статус, але той лише прикрикував: «Давай-давай!» – і з рішучістю криголама, розштовхуючи зустрічних і попутних пасажирів, просувався коридором купейного вагона на Схід. Подорож, що тривала майже цілу добу, виснажила Андрія; його ж супутники трималися на ногах більш упевнено, видимо, для них цей довгий перехід коридором не був новиною.



Нарешті вдалині показався довгоочікуваний котел для кип'яченої води. Зі свого купе вийшла провідниця і подала захеканим туристам три стакани гарячого чаю, а молодикові пляшку мінеральної води. Молодик осушив пляшку, як то кажуть, в один присід, вилив залишки води на долоню і змочив шию. Андрій намагався пояснити провідниці, що гарячий чай йому зараз потрібен, як зайцеві стоп-сигнал, однак вона його не зрозуміла чи, може, не мала бажання розуміти. У будь-якому разі вона не збиралася відмовлятися від платні за чай. Тоді Андрій привів їй, здавалося б, незламний аргумент, сказавши, що не має грошей, але її такі дрібниці не цікавили. Вона витребувала гроші за три стакани чаю в молодика. Той без зайвої балаканини заплатив, лише попередивши Андрія і двох його супутників про те, що вирачує цю суму з їхньої зарплатні. Це вже було хоча б щось: нарешті Андрій зрозумів, що у нього є перспектива заробити гроші, однак до чого тут турбюро – так і не зметував.

У тамбурі молодик построїв команду, перерахував: раз-два-три – і наказав чекати. Нарешті вагон зупинився.

– Ма-асква! – наче осанну проспівала провідниця й відчинила двері вагона.

Молодик вивів туристів на перон величезного мегаполісного вокзалу. Нарешті Андрієві випала нагода розгледіти агрегат, який тягав вагони: це був чорний паровоз із червоною зіркою на «носі», червоною паровою трубою та червоними колесами. Він стояв у тупику, на якому закінчувалися рейки. Молодик підвів їх до стовпа з ліхтарем, метрів за три від вагона. На стовпі висіла стандартна табличка з трафаретом: «ОСТАНОВКА ТАКСИ»; маленькими цифрами на ній було натрафаречено розклад руху таксі.

– Значить, слухаємо мене уважно, – попередив молодик.

Андрій нагострив вуха й почав усмоктувати в себе інформацію, наче поролон, – раз уже йому всміхнулася доля, то конче необхідно було заробити якомога більше грошей. Молодик пояснив, що потяг відходить на Захід о дев'ятнадцятій годині вечора і чим більше вони зроблять ходок, тим більше зароблять грошей. Андрій хотів уточнити, по-перше, яких таких ходок і, взагалі, що воно таке – ці ходки, а, по-друге, за яким тарифом їм нараховуватимуть зарплатню. Однак не встиг, бо з вагона вийшли чоловік з жінкою представницького вигляду з двома великими валізами. Чоловік поставив валізи на перон, роздивився по сторонах і вигукнув: «Таксі!»

– Перший пішов! Другий пішов! – віддав команди молодик і штовхнув двох з туристів у напрямку пасажирів.

Мабуть, вони вже знали на цій роботі, тому що беззаперечно підкорилися. Підбігши до пасажирів, вони стали на коліна. Пасажири всілися їм на плечі, й чоловік представницького вигляду назвав адресу: «Волжській бульвар». Таксисти підхопили кожен по валізі й побігли по перону.

– Таксі! – вигукнув наступний пасажир, який тільки-но вийшов із вагона.

– Третій пішов! – миттєво відреагував молодик і штовхнув Андрія у напрямку пасажира.

Пасажир був відгодований, лощений і валізу мав необ'ємного вигляду. Андрій по інерції підбіг до нього і став наче вкопаний. Він уже розумів, що на кін поставлено умовний кусень хліба й, відповідно, його власна гідність. Він прекрасно знав власні здібності, знав, що витримає випробування голодом, якщо прийме рішення (як це часто з ним бувало) «залізти у пляшку». Енергетика його гонору була настільки калорійною і вже настільки перевіреною, що перспектива голодування, на противагу перспективі збереження власної гідності, для нього навіть не підлягала розгляду – він нізащо не підкориться своєму шлункові, він у будь-якому разі збереже своє обличчя.

Проте складність ситуації полягала в тому, що зараз він не належав лише собі любимому й дорогому. «А що скаже Колян, якщо я й надалі корчитиму з себе характерника?» – подумав Андрій. І це було слушне запитання, бо за останній місяць він жодного разу не поповнив їхні спільні з Коляном активи. Це вже ставало схожим на халявництво.

Андрій тяжко зітхнув... і став на коліна перед пасажиром. Той посміхнувся якось загадково і всівся Андрієві на шию.

– Чьо, гонор спокою не дає? – запитав він тоном, що не потребував відповіді. – А ти дави його, гонор свій. Москва гонористих не любить. Валізу не забудь узяти.

Андрій піднявся з колін, підхопивши попутно валізу.

– А кого вона любить? – через силу прокректав він, поступово набираючи біговий темп.

– Снобів любить.

– А ти сноб?

– Ще раз тикнеш – оштрафую на третину суми.

– Значить, теж сноб, – зробив висновок Андрій.

– А тут інакше не можна. Це ж Москва! Ти краще дивись під ноги. До речі, а чьо це ти не цікавишся маршрутом?

– Який сенс? Я все одно не знаю міста.

– Чьо, вперше у Москві?

Андрій лише мугикнув у відповідь.

– Чудово! – зрадів пасажир. – Одну третину з суми проїзду зекономлю. Тут направо. До речі, за незнання російської – ще третину.

Андрій зупинився і поставив валізу на асфальт. Він приклав до цієї суми ще суму, яку заборгував молодикові за стакан чаю, і вийшло, що він задарма катає на своїй шії пасажирів.

– Сам злізеш чи тебе скинути? – запитав.

– Не дуркуй, це тобі не Київ, – весело відповів пасажир. – Наші менти – не іграшка. Тільки-но свисну – й тобі хана. Зрозуміло?

Андрієві очі налилися кров'ю, але йому довелося таки прикласти неймовірних зусиль, щоб, як то кажуть, узяти себе в руки. І на те була причина – кодове слово «Київ». Невже, нарешті, йому пощастило зустріти людину, яка щось знає про таємничий Київ?! А може, ця людина не просто щось знає, а ще й безпосередньо відвідувала той таємничий Київ?!

– Я ж задарма тебе везиму, ти це хоч розумієш? – тяжко зітхнувши, мовив Андрій.

– Назвався груздем – лізь у кузов, – роземіявся пасажир. – Ладно, розслабся, я не корінний москвич.

– Тобто? – запитав Андрій, прикидаючись «валянком» заради продовження розмови.

– Тобто у тебе є шанс. Все у твоїх руках. Нам наліво, перелаштовуйся у третій ряд.

Андрій перехопив валізу правою рукою, а лівою рукою зробив відмахування, показуючи напрямок шляху. Перелаштувавшись у третій ряд, зупинився на рівні світлофора. У другому ряду, порівнявшись з Андрієм, загальмував таксист із двома величезними валізами в обох руках. Голова його була покрита безкозиркою, що давно вже потріпалася. На плечах та обшлагах бушлата і на мариманських кльошах флуоресцентною фарбою великими цифрами було виведено номер телефону диспетчера по викликах таксі «001». Андрій звернув увагу на те, що ноги таксиста були взуті у ликові постолі. На його шії сидів пасажир з подвійним значком Леніна та Сталіна на лацкані жакета чи то від Армані, чи то від Гуччо. Під пахвою він міцно тримав портфель-дипломат і, розвернувши на безкозирці таксиста замашений аркуш формату А4 з бутербродами, уплітав бутерброд з паюсною ікрою. Таксист обережно, щоб з безкозирки не впали бутерброди, присів, поставив валізи на асфальт і витер спітнілого лоба рукавом бушлата.

Андрій подивився на свої подерті пантофлі і з сумом відзначив, що надовго їх не вистачить. Заздрість до протекторів таксиста-личакаря кольнула Андрія у печінку, але одразу ж відступила за задній план, бо наразі його увагою заволоділа розмова двох пасажирів.

– Перепрошую, гублюся у здогадках, звідки ви? – запитав пасажир, що сидів на шії в Андрія.

Пасажир з бутербродом подивився на нього так, наче хотів спитати: чого ти причепився до мене?! Але відповів культурно, а головне, ємко:

– З Києва.

– Гм! – мотнув головою пасажир Андрія. – Ви великий оригінал! Я теж подорожував до Києва, тільки я, як водиться, їм бутерброди з салом, а у вас вони чомусь з ікрою. Гм!

– Ви подорожували до Києва, а я подорожую у Білокам'яну, – засовуючи залишки бутерброда в рота, прошамкав турист із Києва.



– От я ж і кажу, що ви оригінал – у Москву не за ікрою, а з ікрою.  
– Це – сухий пайок з буфету Верховної Ради.  
– Бачте! А буфет нашої Думи бутербродами з салом не озброєний.  
– Головне, щоб Дума озброювала буфет нашої Ради бутербродами з ікрою. Тоді й мир в усьому світі буде.

– А-а. Зрозуміло.

Що було зрозуміло його пасажирові, Андрій так і не второпав. Одне було ясно: Київ – це не вимисел, не легенда для пересічних пасажирів; Київ таки насправді існує.

Світлофор видав дозвіл на рух. Андрій зробив відмахування рукою і звернув на перехресті проїжджої частини наліво, щоб у наступну мить влитися у шалений транспортний потік. Пробігши два квартали риссю, він надобув неабиякого досвіду. Ликові постолі миготіли в його очах, наче двадцять чотири кадри. Інколи очі фотографували стоптані туфлі чи пантофлі, й тоді Андрій відзначав про себе – новачки, такі ж, як і він сам. Ще траплялися кросівки, підошви яких миготіли в очах натрафареченими номерами типу «МОС234567/RUS». Як зрозумів Андрій, це були приватні засоби пересування, от тільки одна деталь збивала з пантелику: майже всі приватні засоби належали жінкам, на плечах у яких сиділо по кілька дітей і обов'язково чоловік, а то і двоє одразу. А ще на великій швидкості обганяли Андрія майже новенькі туфлі, що проїжджали на самокатах. На водійських чорних жакетах таких засобів пересування красувалися золоті двобезголові орли. Їхні пасажири відзначалися неймовірно поважним виглядом і сиділи не просто на шиях своїх водіїв, а були зручно умошені в сідла, що кріпилися на водійських плечах.

Пасажир Андрія вправно кермував своїм засобом пересування, вчасно натягуючи то ліве, то праве Андрієве вухо, а якщо треба було зупинитись, то гахкав кулаком по голові, й тоді Андрій ставав як вкопаний, хіба що не іржав. Тричі Андрій потрапляв у «пробки». Це, як з'ясувалося, були найважчі хвилини у роботі таксиста – під час стоянок пасажир нервово цокотів по голові Андрія пальцями й поскубував волосся.

Під час однієї з таких вимушених зупинок пасажир, видимо, обмірковуючи свої шанси на вчасне прибуття до пункту призначення, мало не продовжав своїми пальцями Андрієві голову. Аж раптом він із силою потяг Андрія за праве вухо. Андрій зойкнув від болю і ступив з крайнього ряду проїжджої частини на тротуар. Одразу ж почувлися сердиті голоси перехожих, але пасажир увімкнув сирену – й перехожі одразу ж замовкли й з виразами поваги на обличчях почали розступатися на Андрієвому шляху.

– Уі-уі-уі! – завивав пасажир, аж поки Андрій не підвіз його до входу в будівлю, на фасаді якої красувалася велика літера «М».

Спустившись фунікулером глибоко під місто, Андрій здогадався, що це і є, скоріш за все, stolичне метро, про яке він чув від друга Коляна.

Керуючись командами пасажира, Андрій зіскочив з перону на шпали й помчав тусклим тунелем у Підмосков'я...

Він виринув з метро на станції «Сталинская» і знову поринув у дорожню товкотнечу. Його пантофлі залишилися на шпалах у тунелі, вірніше, одна пантофля зіскочила з ноги, а іншу він просто був змушений скинути, щоб не втратити рівноваги. Коли ж Андрій під'їжджав до під'їзду, в якому мешкав його вершник, то ступні в нього горіли так, наче потрапили на розпечену пательню. Та, власне, хіба тільки ступні? А вуха!..

Пасажир зліз із ший Андрія і протягнув йому купюру. Андрій взяв її, покрутив у руках і сором'язливо спитав:

– А це скільки?

– Це немало, – усміхнувся пасажир. – Вистачить одразу на два новеньких протектори.

Андрій провів його поглядом до дверей під'їзду, а потім сів на бордюр і заходився розглядати свої скривавлені ступні. Аж раптом на його плечі всівся хтось, навіть не спитавши дозволу.

– Єлісеєвській, – пролунало над головою Андрія.

Він важко зітхнув і підняв долоню над своїм плечем.

– Гроші вперед, – сказав.

Того ж дня він купив собі ремінного гаманця і новенькі ликові протектори, проте гаманець до ночі так і не встиг наповнитись грошима, а ступні ніг були вже настільки стерті, що особливого полегшення від постолів Андрій не відчув. Утім, знайшовши собі нічліг у парку, він цілу годину просидів на лаві, лікуючи ступні нічною росою, якою вкривалася трава. Потому натягнув ликові постолі на мокрі ноги й заснув під лавою. А зранку – о, диво! – ноги зажили.

За кілька днів він об'їздив половину Москви; тричі маршрут його слідування пролягав через перон вокзалу, але тупик, у якому припарковувався чорний паровоз із червоною зіркою на «носі», того часу був порожній. Натомість молодик, котрий був його роботодавцем, незмінно чатував під стовпом з табличкою «ОСТАНОВКА ТАКСИ» і незмінно конфіскував у Андрія дві третини зароблених грошей.

Тільки через місяць Андрій, нарешті, второпав, що треба було з самого початку купувати два гаманці і в одному з них зберігати чистий прибуток, а то виходило, що він щоразу відраховує роботодавцеві дві третини з усієї готівки, а не лише з добового заробітку. За цей місяць він п'ять разів бачив потяг у тупику, але жодного разу в нього не виникло бажання повернутися до товарного вагона.

Як істинний таксист, за півроку Андрій почув і запам'ятав безліч корисної інформації щодо устрою Світобудови взагалі, й про Київ зокрема. Це, звичайно ж, не означало, що він осягнув цілковиту Істину. Чим більше аспектів реальності він розкривав – тим більших об'ємів набувала сама реальність. Проте його голова через суто фізіологічні причини не була здатна розширюватися пропорційно до об'ємів реальності, і тому весь тягар лягав на бідний мозок, котрому доводилося постійно обробляти й архівувати гігабайтно-кілотонні ланцюги інформації, а потому дефрагментувати кластери своєї сірої речовини. Від постійної потужної роботи мозку голова Андрія просто ціпеніла.

Зрідка, під час очікування на пасажирів, Андрієві траплялося пообідати чи повечеряти на території вокзалу. В цьому разі він купував у буфеті кефір з маковою булочкою і, якщо потяг стояв у тупику, йшов уздовж вагона; за його ж відсутності, орієнтуючись по рейках і шпалах, діставався краю вокзалу. Доходячи до того місця, де цегляний паркан перегороджував перон, залізав на верхівку паркана, звисував ноги по обидва його боки й приступав до трапези. Булочку він уплітав майже одразу, а от кефіру вистачало на те, щоб посидіти хвилин десять на паркані й посмакувати кисломолочний продукт, уявляючи собі, що ласує коктейлем чи, принаймні, пивом, сорти якого у безмежній кількості перепробував на Варшавському вокзалі. Тут, на Московському, сортів пива було не менше, однак витратити потом зароблені гроші на забавки в Андрія рука не піднімалася.

«Знову цвітуть каштани, хвиля дніпровська б'є...» – закривши очі та посмоктуючи кефір, тужливо мугикав Андрій пісню, яку пасажирів товарного вагона часто тишком-нишком співали перед відбоєм.

Молодик, котрий незмінно чатував біля стовпа з табличкою «ОСТАНОВКА ТАКСИ» і який незмінно відраховував данину з Андрієвого щоденного заробітку, якось помітив, що трудовий запал підлеглого затухає в міру того, як повнішає його ремінний гаман. Виходячи з цього, три дні тому він трошки розкрив Андрієві очі щодо реального стану речей. В реалі виходило, що Андрій може дістатися Києва трьома способами: по-перше, спробувати завдяки сумлінній праці протягом п'яти років на благо Москви отримати Московське громадянство. Шанси мізерні, однак, якщо він раптом витягне такого потужного бонуса, тоді йому без будь-яких зайвих запитань і проблем видадуть квиток до Києва в касі вокзалу. По-друге, можна через біржу праці найнятися у якості паровозного чи вагонного колеса, але це найдурніший спосіб, до того ж там велика черга, бо регламентні роботи проводяться неакуратно. Але ж є й коротший шлях. Молодик натякнув Андрієві, що може допомогти дістатися Києва, прокомпостувавши в касі вокзалу його київського квитка, мовляв, у нього там кума чи сестра працює касиркою. Коротше, по благу. Однак попередив, що Андрієві за це доведеться ще півроку добросовісно виконувати обов'язки таксиста й підвищити щоденні відрахування на двадцять відсотків.





Андрій не дав молодикові одразу ж виразної відповіді на таку пропозицію. Сказав, що подумає. А сам зрадів, наче дитя. Він отримав чергову дозу дорогоцінної інформації, від якої міг тепер відштовхнутися. Знаючи, хоча б приблизно, напрямом, можна намацати вихід... Виходило, що таки існує шанс дістатися Києва.

Того ж дня він спробував особисто прокомпостувати свого квитка у касі вокзалу. Проте його спроба виявилася невдалою. Касирка, глянувши на квиток, миттєво виштовхнула його назад через віконце зі словами:

– Це не наш.

– Перепрошую, – схилився Андрій біля віконця каси.

– Це не наш квиток.

– Правильно, це мій квиток.

– Ну от самі його і компостуйте чи хай це робить той, хто вам його видав! – нервово знизала плечима касирка.

– Він що, несправжній? – у свою чергу знизав плечима Андрій.

Касирка недобре пробуравила його поглядом поверх окулярів і кризь зуби рикнула:

– Наступний!

Андрій ще раз спробував було отримати бодай якусь аргументовану відповідь на її дивну поведінку, але касирка відмовилася від коментарів і черга тут же відтіснила його від віконця каси. Він мало не побився з чергою, намагаючись знову протиснутись до віконця, навіть вивихнув руку одному з хитрунів, котрий, користуючись товкотнечою, спробував зрізати в нього ремінного гамана з грошима.

– Я тут стояв! – волав Андрій, соваючи ліктями.

Але пробитися до каси так і не зміг. Побачивши вокзальних міліціонерів, котрі змушені були відреагувати на гомін юрби та його вигуки, Андрій шмигнув з приміщення вокзалу на перон. Він уже знав, що з московськими міліціонерами краще не зв'язуватись, бо замість Києва у кращому випадку потрапиш знову до товарняка.

Упродовж цілого дня Андрій возив пасажирів по всій Москві й по ходу аналізував карколомну ситуацію, в яку потрапив біля віконця. Його уява запрацювала на повну потужність, висмоктуючи з нього всі сили.

Пізно ввечері, відвізши додому останнього пасажира, Андрій просто валився з ніг, тому вирішив припаркуватися на нічліг у парку Трудових резервів – це було неподалік. Буквально «на автопілоті» він дістався дерев'яної лави і почав умоцуватись. Аж раптом відчув, що його ноги вткнулися у щось м'яке. Тільки тоді він помітив на іншому кінці лави дядечка інтелігентної зовнішності. Той тихесенько сидів, склавши руки одна на одну на рукояті парасолі й упершись в них підборіддям.

Андрій опустив ноги з лави, тупо вперся поглядом в асфальт і змучено вимовив:

– Навіть якщо ти запропонуєш кинути жереб, я все одно нікуди не піду. На цю ніч це моє ліжко.

– Вам що, немає де переночувати? – запитав дядечко з парасолькою.

Андрій, почувши його голос, зрозумів, що має справу не з конкурентом. Поряд з ним сидів старенький чоловік у добротному, але застарілому одязі, з парасолькою старого зразка, та ще й з професорською борідкою.

– Чому ж – немає де? Ось моя постіль, – легенько ляпнув Андрій долонею по дошці лави і важко зітхнув.

– Ми з вами обоє знаємо, що це не так, – відповів дядечко.

– Таке враження, наче ви прагнете нарватися на грубість, – буркнув Андрій. – Вибачте, але в цю пору доби я зазвичай рідко буваю налаштований на філософську хвилю.

– На жаль, – зітхнув у свою чергу дядечко. – На жаль, у людей відібрали право на мислення.

– Я просто валюся з ніг. Ідьте собі додому, займіть себе чимось, книжок розумних почитайте чи що ви там звикли робити у такий час...

– У такий час я звик розмірковувати над питаннями буття, – люб'язно посміхнувся дядечко.

– Жахливого буття, – зітхнув Андрій.

– Власне кажучи, так. Жажливого буття. Саме тому, побачивши вас, юначе, я подумав, що варто було б перейти від міркувань до реального виправлення цього жахливого буття. Пропоную вам переночувати у мене вдома.

– Дякую вам на доброму слові, ви хороша людина. Я навіть уже, грішним ділом, подумав, що москвичі усі однакові, а ви он як... Проте, знаєте, не хочу я ночувати у чиемусь домі, бо в мене є свій дім.

– Розумію, – похитав головою дядечко. – І далеко ваш дім?

Андрій замислився, покусав губи... А згодом крізь зуби сердито прошипів:

– У дупі.

І, не звертаючи більше уваги на дядечка, повалився на лаву.

Перш ніж заснути, він образно скомпілював із різних картинок одне велике полотно з зображенням дикої, потворної, жахливої реальності...

...Сімнадцять років тому, повертаючись у плацкартному вагоні додому, з Херсона до Миколаєва, Андрій несподівано отримав злочасного квитка від провідника. Тоді всі пасажери, котрі їхали у вагоні, отримали бонусні квитки. Господи, як же всі раділи! Тим більше що квиток до Києва був купейний – це не плацкарта якась там! На радостях пасажири розгулялися так, що кожен проїхав свою станцію. Горілка лилася рікою, а сало навіть не різали – відкушували прямо від здоровенних шматків, заїдаючи нечищеною цибулею. Хтось рвав гармошку, корчачи з себе віртуоза, хтось бринькав на банджо, а в когось од цих звуків очі наливалися кров'ю і він намагався викинути їх у вікно, вимагаючи продовження бенкету під супровід бандури. Йому сказали, що він погана людина, якщо його слух милують виключно звуки бандури; та й яка може бути бандура, якщо вона змушує людей замислюватись, на відміну від гармошки чи банджо, під які можна класно погорланити з доброю чаркою горілки. А він казав, що вони його неправильно зрозуміли, що він іноді не проти й сам погорланити за чаркою горілки не тільки під гармошку чи банджо, а й під шарманку чи навіть під звуки табуретки, однак бачить несправедливість у тому, що жодної бандури у вагоні немає. Йому зв'язали руки, влили в рота повний гранчак горілки й закинули на третю полицку. Однак він звідти впав їм на голови, бо на той час треті полицки у вагоні чомусь уже були відсутні. Його віддубасили й запхали у рундук. Втім він все одно не зміг би позбутися гармошки з банджо, оскільки виявилось, що поки гульня тривала та набирала обертів, у вагоні встигли щезнути всі вікна, а на місці отворів з'явилися дошки. Хтось сказав, що бачив – це провідники під шумок чудять. А хтось заспокоїв усіх, мовляв, провідники свої, не чужі, тобто з нашого вагона, а для своїх добра не шкода, хай беруть, бо гірше буде, якщо якісь залітні провідники розтягнуть добро по своїх вагонах. Тим більше, протягу немає – отвори дошками забито. І всі погодилися і продовжили бенкет. Аж раптом до Андрія таки дійшло, що той, хто тужив за звуками рідної бандури і вимагав позбутися гармошки з банджо, мав рацію. І Андрій поставив гранчак на стіл, підвівся й офіційно заявив, що всі вони бевзі, й він у тому числі, що провідники їхнього вагона не можуть бути своїми апіорі, що вони взагалі нічії, що вони взагалі з окремої касти, оскільки взагалі позбавлені слуху і їхні душі насправді не здатні шарпати ані звуки гармошки, ані звуки банджо, що вже казати про бандуру. Тоді вони і його запхали в сусідній рундук. А він з рундука намагався докричатися до них, волав, що передбачає у перспективі ситуацію, при якій провідники відберуть у них не тільки гармошку з банджо, а навіть останню сорочку. Вони згребли зі столу сміття, висипали в рундук, щоб не гавкав багато, і продовжили бенкет. А згодом хтось помітив, що кудись ділася уся вагонна обшивка разом з перегородками, другими полицками тощо. А ще згодом почали пхати у рундуки, що їх перетворили на смітники, усіх тих, хто багато помічає і заважає відтягуватися по повній програмі. Це тривало доти, поки не з'явився один з провідників і офіційно не заявив, що він нарешті приватизував вагон і їм тепер житиметься щодалі краще й краще. Пасажири підняли гранчаки во здорові хазяїна, а той, що бринькав на банджо, підвівся і поставив питання, мовляв, а кому житиметься, їм разом з ним, чи їм окремо, а йому окремо? Ну, таку собі фігню запитав – дурко. Його хотіли теж у смітник запхати, але вільних смітників не залишилось, а туалет на той час уже був платний. Його добряче налупили, зламали три ребра, щоб здачі



не дав, і заштовхали у дальній кут разом з банджо. Мало-помалу у вагоні організувався цілий оркестр гармоністів, балалаєчників і ложкарів. Цей оркестр задавав тональність, а всі, хто ще міг тримати у руках наповнені до країв гранчаки, підспівували, щоправда, вже зірваними, хрипкими головами. І тим не менше. А тих, хто у тональність не потрапляв, тобто фальшивив, скидали у дальній кут, попередньо ламаючи кожному ребра. За кілька років оркестр із хором настільки зіспівалися, що на найпрофесійнішому рівні постійно виконували одну й ту ж пісню, в якій ішлося про «шарманку-чужостранку». Однак вони так захопилися співом, що не помітили дуже суттєвої деталі: тих, кого вони скидали у дальньому куті, набралась уже половина вагона. Та вони не зважали на це – співали. Одночасно з цим робилися вперті спроби розучити пісню про бандуру-«чужостранку», але постійно цьому щось заважало: то слова з рими випадали, то хутра на гармошках рвалися, то струни на балалайках лопалися, то ложки ламалися, тобто яскраво відчувалась фатальність фальші цієї витівки. Навіть прийняли рішення порадитись із бунтівником, котрого першим запхали у рундук, знайти спільну мову з ним, хабара запропонувати у вигляді звільнення зі смітника тощо, аби тільки всі тайни про бандуру рознюхати, дізнатися про слабкі місця. Та, піднявши кришку, замість нього знайшли усередині мумію у вигляді бандури. В когось у той момент із сигарети попіл упав на мумію – і все. Як почала вона бриніти, то вже схватися від того брину можливості не було. Кришку смітника захлопнули – а бандура знай собі бринить. Останнім матрацом, що залишився у вагоні, кришку накрили – а вона бринить, хоч ти їй що; і таке тепло йде від того брину, таке рідне, жадане, що аж не віриться. І зламані ребра від того брину в декого зростаються, бо рідний він генетично, а не тому, що хтось сказав так. Зібралися ті, у кого ребра загоїлися, і почали раду тримати: що робити з цією силою генетичною, котра спала-спала і нарешті несподівано прокинулася в кожному з них?! Аж тут у вагоні з'явилася друга провідниця і заявила, що її напарник нелегітимно приватизував вагон в одноосібному порядку і що вона краща за нього, бо красивіша, розумніша та чесніша тощо. І говорила вона у такт бринінню струн бандурних, і резонували звуки голосу її з бринінням струн бандурних, і досягали слова її кожної вушної раковини. Кожної. Тільки ті раковини вушні, яким був чужорідний спів бандури, увійшли у дисонанс із голосовими потоками провідниці й перетворили слова її на скреготню зубовну і розтривожили, і налякали, і розсердили мозки їхніх хазяїв. Вони підхопилися з кришок смітників, а з-під кришок полізли назовні всі, кого вони туди свого часу запроторили. І додалась кількість їхня до тих, хто голос провідниці сприймав, як голос струн бандурних, і стало їх більше за оркестр із хором разом узятих. І витягли вони зі смітника мумію, і причепили її у покутті, і бриніла вона на весь вагон. Тоді навіть ті, у кого ребра не хотіли загоюватися, зрозуміли, що їх разом з їхнім банджо перекинуть на іншу половину вагона і там на них однозначно чекає перспектива, що їх просто-напросто балалайками заб'ють, тому вони прийняли рішення до пори до часу зробити вигляд, що звуки струн бандурних і для них теж такі рідні, такі рідні, що рідніше не буває. Почали вони робити вигляд, буцімто звуки струн бандурних зачіпають їхні душі, наповнюють їх оптимізмом та радістю, і взялися співати пісень і танці танцювати, збиваючи з пантелику навіть тих, душі кого ці пісні з танцями насправді зачіпали. І утворився такий хаос, що не приведи Господи, – раду було тимчасово відкладено, бо пісні з танцями дуже заважали серйозній справі. Виліз тоді ж із-під кришки смітника й Андрій – худючий, беззубий, брудний, зарослий, обірваний і голодний. Оглядівся на різні боки і питає, мовляв, а ми що, вже до Києва під'їжджаємо? А вони сміються з нього і говорять, мовляв: ти що, тупий? До Києва рачки ще повзти і повзти. То чому ж тоді ви, питає він, розважаєтеся? Чи думаєте, що провідники вас туди доставлять? Невже ви не розумієте, що бандура у покутті – це ще не все, це тільки півділа, і все залежатиме від того, як довго вона висітиме саме у правому покутті. Ви оно, каже, розважаєтеся, а навіть не помічаєте, як підступно зиркають на неї з іншої половини вагона. Ви хоч уявляєте собі, що з того буде, якщо вони її перетягнуть у своє ліве покуття?.. На нього образилися і пред'являють, мовляв, а ти хто такий, подивися на себе: ані виду, ані пейзажу, тобто худючий, беззубий, брудний, зарослий, обірваний і голодний. Ти нам не указ, кажуть, і, тим більше, від тебе сміттям смердить, ти не нашого десятка, геть з очей наших. Подивився він на себе їхніми очима, і раптом зламалося щось у нього всередині, засоромився Андрій свого

вигляду, закомплексував і сам поліз назад до смітника. Закрився кришкою і лежав собі – комплексував аж доти, поки його не витягли звідти, коли почали у вагоні встановлювати койки. Виліз Андрій, такий само: худючий, беззубий, брудний, зарослий, обірваний і голодний. Глянув, а більшість із тих, хто його заганяв до смітника, причому, що з одного боку, що з іншого, – худющі, беззубі, брудні, зарослі, обірвані й голодні. І ще він побачив посеред вагона новеньке п'ятизіркове купе із золотої обшивки у діамантовому оздобленні, і на дверях купе дві таблички з надписами: 1). «ПРОВІДНИКИ», 2). «ВНИМАНИЕ, АХТУНГ! НЕ ПІДХОДЬ, БО ВБ'Є». Тоді зрозумів Андрій свою помилку: не треба було мітингувати перед бидлом проти провідників, треба було самому у провідники вибиватися, бо бидло є бидло, воно невдячне й підступне, далі свого носа не бачить і крім повного шлунку йому нічого не потрібно. Така правда життя. На те, щоб вибитись у провідники, час було втрачено – спалив себе вхолосту. Йому нічого не залишалося, як тільки відмовитися брати участь у безглуздій метушні бидла. Воно тягало койки, перетягувало з одного боку вагона на інший рундуки, а він уперто сидів на койці, спостерігав за дійством і брав у ньому участь лише у тих випадках, коли через його койку з одного боку на інший намагалися перетягти сміття. Тоді він, як то кажуть, показував ікла...

Він прекрасно розумів, що обрана ним позиція не базується ані на героїзмі, ані на зраді і навіть на хитрості. Він просто не мав реальної змоги змінити позицію, в яку його поставила Світобудова, бо не володів головним чинником для зміни позицій – достовірною інформацією щодо істинної позиції жодної з дискутуючих сторін, м'яко кажучи. Єдине, що йому залишалося в даній ситуації, – пливати за течією, поки Світобудова не винесе його на один з берегів чи не втопить у вирі потоку. От він і плів собі. Проте Світобудова розпорядилася так, що він і потонути не потонув, і до жодного з двох берегів не пристав, натомість течією його віднесло до острова під назвою Москва. Андрій зрозумів, що таким чином Світобудова розкриває перед ним істину, яка вказує на те, що шлях до Києва лежить виключно через Москву, що його квитком без дозволу Москви можна, м'яко кажучи, підтертися...

Андрій все частіше над цим замислювався, особливо коли чергового разу намагався розгадати одну з тасмничих особливостей Москви, про яку від своїх пасажирів ніколи не чув жодного зауваження. Навряд чи вони навмисно замовчували відповідь на питання, що зацікавило Андрія. Будучи москвичами, вони просто були неспроможні уявити собі існування даної проблеми чи, принаймні, не бачили в цьому питанні проблеми. Для них Москва існувала виключно у вигляді Пупа землі і, зрозуміло ж, не мала кордонів.

«Знову цвітуть каштани, хвиля дніпровська б'є...» – закривши очі та посмоктуючи кефір на паркані, сумно мугикав Андрій пісню, яку пасажирів товарного вагона часто тишком-нишком співали перед відбоєм.

Допивши кефір, він зібгав пакета і вже вкотре провів експеримент, тобто кинув пакета на перон з одного боку паркана, а сам спостерігав за іншим боком. І цього разу сталося так само: пакет упав на заасфальтований перон з того боку, на який він його не кидав. Андрій замислено мугикнув: «Н-н-да, просто портал якийсь», – і перекинув погляд за інший бік загорожі. Там, на такому самому пероні, а точніше сказати, на тому самому, лежав той самий пакет. Вже вкотре було проведено експеримент, а рішення на поставлене питання так і не активувалося в якомусь, бодай мало-мальськи зрозумілому, образі. Можна було робити що завгодно, тобто кидати пакети, шмаркати, плювати тощо: результат був однаковий – усі експериментальні підручні засоби опинялися по обидва боки паркана. Та й сам Андрій дублювався наче в дзеркалі, коли залізав наверх чи злізав долу. Наприклад, підстрибуючи, він хватався пальцями за верхівку, потому підтягувався до пояса і тут зустрічався сам із собою. Власне, нічого б страшного в цьому не було, хіба що загадка: як воно таке може бути?! Та неприємність містилася в тому, що огидно було дивитися на свої монструваті руки, які при цьому зливалися з руками його двійника на рівні зап'ясть, – неестетичне й дуже неприємне видовище. Щоб уникнути зайвих переживань з цього приводу, він віддавав перевагу простому зістрибуванню з огорожі. Втім, це не впливало на вирішення самої проблеми, бо з якого боку він не зістрибував би – потрапляв на одну й ту саму платформу з тим самим молодиком, котрий вдалині перона чатував під стовпом, з тим самим паровозом, що вдалині перона стояв у тупику...



«Куди не плюнь – кругом Москва!» – обалділо знизував плечима Андрій.

Під час таких експериментів йому на згадку чомусь приходили рядки поета-пророка Дмитра Кременія. Якось одного разу Дмитро проходив через товарний вагон (Андрій не міг пригадати, з купейного в плацкартний чи навпаки) і штатний місцевий журналіст, всунувши йому під носа мегафона, запитав, мовляв, а яку думку мають пророки щодо тривалості подорожі пасажирів товарного вагона до міста Києва? Кременій якось загадково посміхнувся у свої пишні вуса і так само загадково відповів римованими рядками:

*таке історичне тло  
від Києва до Полтави  
як українське село  
то й город руської слави*

Зміст цих рядків не давав спокою Андрієві з того часу, як він їх почув. За час подорожі у товарному вагоні він устиг забути про існування інших міст, крім Києва. Однак, почувши про Полтаву, почав щось пригадувати з минулого, навіть промайнула згадка про існування рідного Миколаєва, але дуже скоро розтанула, наче цукор у роті. Іноді в його мозку раптово активувалися назви інших міст-примар. Образів не було, лише суха інформація щодо назв. Україну він ототожнив з Києвом, це якось легко далось, а от що таке історичне тло, село та руська слава і з чим це все їдять, так і не пригадав жодного разу, хоча й вертілося щось таке в голові й на язичку. Коротше, повний сумбур...

Коли вперше він побачив прибуття поїзда на станцію, то з переляку мало не впав з огорожі. Він так само, як і цього разу, осідлавши паркан, сидів майже біля його торця і дегустував кефір. При цьому він понуреним поглядом тупо вперся в одну шпалу, замкнуту поміж рейками, й мугикав собі під носа: «Знову цвітуть каштани...» Навкруги було тихо, лише поодинокі столичні птахи зрідка на-смілювалися подати голос.

Аж раптом з пустоти виринув клуб пари й обдав Андрія з ніг до голови. Тієї ж миті по вухах садонув паровозний гудок і пролунали звичні звуки гуркоту коліс: тудун-тудун, тудун-тудун... Андрій не одразу насмілювався відкрити очі, а коли відкрив, то побачив, як повз нього на відстані приблизно півметра на різні боки дзеркально роз'їжджається вагон. Пара потроху розсіялася. Він обалділо глянув по один бік паркана, потім перевів погляд на інший бік – два паровози розтягували вагон на різні сторони, і місце порталу знаходилося прямо перед очима Андрія. Вдалині, на інших кінцях перонів, паровози уперлися в тупики і вагон зупинився. Тепер він виглядав, як одне ціле, тільки з обох боків був прикутий до паровозів.

Це був шок!

Втім, Андрій недовго перебував у ступорі. Хвилин через п'ять, витерши рукавом з лоба перлинки холодного поту, він перемістився ближче до торця паркана; простягнувши руку вперед, обережно помацав обшивку вагона і знайшов місце порталу. Це була невидима окові вузька щілина, у простір якої ледь-ледь проходили пальці.

Будучи людиною допитливою, Андрій поставив собі за мету обов'язково підкараулити час відправлення потяга з вокзалу. І таки він досяг своєї мети: вже двічі на власні очі спостерігав з висоти паркана за відправленням поїзда. Ця процедура майже нічим не відрізнялася від його прибуття на станцію, хіба тим, що він не витікав з порталу, а, навпаки, затікав, так би мовити, зхлопувався; і ще тим, що обидва паровози при цьому не розводили парів. Андрій зробив припущення, що у вир іншого простору їх разом з вагоном затягують паровози, які знаходяться по той бік порталу, чи, принаймні, один паровоз... а може, й не паровоз, а дизель-електровоз який-небудь чи щось таке.

Обидва рази Андрієві доводилося долати в собі спокусу всунути пальці в отвір порталу під час телепортації поїзда. Він не боявся, що його разом з поїздом затягне до іншого простору; навпаки, його Допитливість навіть наполягала на цьому, але його Здоровий глузд був проти, виправдовуючи свою обережність тим, що невідомо, яких механічних ушкоджень може завдати його фізіології залізнична телепортація. Причому наголос тут ставився саме на слові «залізнична».

Андрій зістрибнув з паркана, підібрав кефірний пакет і, кинувши його у смітник, пішов уздовж вагона. Деякі вагонні колеса віталися з ним, як зі старим знайомим, деякі зверхньо дивилися йому вслід, деякі не звертали на нього уваги, а деякі прагнули в його особі знайти співрозмовника, типу, Андрію, а чи ти чув новий анекдот про стукіт коліс? Андрій майже завжди відгукувався на пропозиції послухати чи самому розповісти анекдота, тому що до спілкування з вагонними й паровозними колесами його спонукало бажання отримати якомога більше інформації про Київ. Хто ще міг знатися на цьому питанні краще, ніж вагонні й паровозні колеса?! Утім, поки що це спілкування зводилося, в основному, до обміну загальними біоенергетичними зарядами, в яких частка інформації, що більш за все цікавила Андрія, була мізерною. За весь час спілкування з ними Андрій отримав лише загальне уявлення про їхнє справжнє життя-буття. А саме: щоб потрапити до касти залізних коліс, треба зареєструватися у службі зайнятості й чекати. Здавалося, простіше простого. Проте черга там велика й рухається вона дуже повільно, бо ремонтні служби рідко проводять регламентні роботи й подають заявки на оновлення обладнання. Тобто шлях цей неперспективний. До того ж існувала ще одна проблема. Андрій не наважувався реєструватися, бо інтуїтивно відчував підступність цього кроку, кроку в невідоме. «А що, якщо потрапити до касти легше, ніж позбутися приналежності до неї, тобто взяти на плечі вагон чи паровоз легше, ніж вилізти з-під нього там, де тобі заманеться», – думав Андрій. І дійсно, не було жодної гарантії того, що у Києві колеса взагалі мінятимуть і, тим більше, що у разі заміни поміняють саме тебе. Виходило так, що можна дарма витратити сили на дорогу, подивитися на сміття під Київським пероном і повернутися знову до Москви. Та й то не факт, що після повернення тебе замінять. Їздитимеш туди-сюди, поки не спишуть, – рабська праця, одним словом. І знову ж таки, жодної гарантії, що спишуть саме у Києві. «Ну, гаразд, а якщо, припустимо, мене таки спишуть у Києві, то що це означатиме? – намагався дізнатися Андрій. – Мене у цьому разі випустять з вокзалу до міста?» Однак жодне з коліс відповіді на це питання Андрієві досі не дало: може, не знало відповіді, а може...

– Андрію, відгадай загадку, – гукнули до Андрія з-під вагона.

Він зупинився біля колеса на ім'я Сидір і лагідно посміхнувся.

– Тільки швидко, – попросив, – бо час на обідню перерву вже вичерпано. Бач, як мій працедавець нервує?

Дійсно, молодик, котрий незмінно чатував біля стовпа, вже кидав у бік Андрія колючі погляди.

– А ти чого нервуєш? – запитав Сидір і красномовно повів очима з боку на бік: не маючи змоги вільно поворухнутись під тягарем своєї ноші, цей жест вагонні й паровозні колеса використовували щось на кшталт знизування плечима. – Нехай він нервує, а тобі чого нервувати?

– Не хочу без роботи залишитись.

– Прям-таки, робота! Знайшов роботу! Пхе!

– Та вже ж яка є, – пробурмотів Андрій. – А в тебе хіба краща?

– Принаймні, з такою роботою я маю змогу відвідувати Київ, – зрадив Сидір можливості піддіти людину з іншої касти; весь час стукати один на одного в низці тобі подібних – набридає, нудно.

Андрій же, в свою чергу, незважаючи на те, що сам не любив розкидатися наліво й направо надбанями особистого життєвого досвіду і саме з цієї причини з розумінням ставився до собі подібних, все ж таки ризикнув розговорити Сидора, зачепившись за кодове слово «Київ».

– Київ чи Київський вокзал? – напускним буденним тоном запитав Андрій.

Хтозна, яка відповідь пролунала б з вуст Сидора. Можливо, втративши пильність, він би розкрив хоча б частку своїх професійних тасмниць. Але в цей час обхідник з молоточком у руці, котрий тестував колеса перед відправкою поїзда, зупинився біля колеса на ім'я Макар – метрів за п'ять від Сидора – і почав простукувати Макарові коліна. Сидір, втративши інтерес до Андрія, повністю переключив свою увагу на молоточок обхідника. Пожував губами. Мукнув.

– То ж Київ чи вокзал? – перепитав Андрій.

Сидір подивився на нього так, наче Андрій був нав'язливим ініціатором їхньої розмови, і поставив питання зовсім на іншу тему:



– Знаєш, чим відрізняються вагонні колеса від коліс таксі?

Андрій подивився на Сидорові обіддя. На ногах у нього були залізні червоні черевики.

– Покришками? – невпевнено відповів Андрій.

– Здається, зараз тобі випаде шанс дізнатися про це, – сказав Сидір, не відриваючи погляду від молоточка обхідника.

Обхідник тим часом перевіряв сусіднє колесо на ім'я Грицько. Він легенько стукнув його під одне коліно, і Грицько мужньо переніс цей тест. Однак такий самий легенький стук під інше коліно підкосив Грицька і, з виразом болю на обличчі, він обперся на шпалу здоровим коліном.

– Все, приїхали! – жорстко констатував обхідник.

– Та ні, пане обхіднику, я ще можу працювати за десятьох, – намагався підвестися на обидві ноги Грицько. – Зжальтеся, у мене сім'я велика, годувати треба... – молив його Грицько.

– Пшьол геть! – гаркнув обхідник і замахнувся молоточком.

Грицько, шмигаючи носом, виліз на перон і, за наказом обхідника, почав стягувати з ніг залізні червоні обіддя.

Обхідник дістав з кишені рацію і, зв'язуючись із диспетчером по вокзалу, прискіпливо подивився на Андрія.

#### 4

За великим рахунком, в буденному житті різниця зросту поміж людей не має особливого значення. Двометрові велетні запросто можуть водити дружбу з півтораметровими коротунами на інтелектуальному рівні. Однак все набагато складніше, якщо їм випаде, наприклад, на похоронах підставити свої плечі під труну з покійником, щоб віднести його до могили. Важко буде в цьому випадку визначити більш постраждалу сторону, бо на велетнів ляже фізичний тягар, а на коротунів – моральний. Покійник, зрозуміло ж, поза рахунком. Велетні нестимуть труну і подумки заздритимуть коротунам, а коротуни намагатимуться дотягнутися плечима до труни, щоб їх не запідозрили в симулянтстві. Різниця лише в тому, що велетні, як би їм не було фізично важко, йтимуть на прямих, а коротуни навшпиньках, ще й з перекошеною спиною. Причому реальної допомоги від їхніх вивертів не буде жодної, тільки й того, що під ногами у велетнів плутатимуться.

Андрій ще не зрозумів, на біду чи на щастя, але його зріст підпав під критерії, за якими відбирали претендентів на заміщення вакантних місць поміж рейками й вагонами. Викликати з центру зайнятості чергового претендента на місце зіпсованого колеса у диспетчера по вокзалу часу не було, тому що поїзд через п'ять хвилин повинен був рушити у подорож. Скоріш за все, саме ця обставина і послужила причиною того, що Андрій позачергово зайняв місце бідолахи Грицька.

Андрій віддав Грицькові свої ликові постолі, замість них натягнув на ноги червоні металеві черевики і поліз під вагон, розмірковуючи при цьому над питанням, типу: коли я вже навчуся самотійно приймати рішення?!

Не встиг він ще, так би мовити, вжитися в нове взуття, примірятися як слід до ваги тягаря на спині та звикнути до наявності перед його обличчям сідниць колеса, що знаходилось попереду, як паровоз пронизливо загудів. Сідниці переднього колеса плавно подалися назустріч Андрієвому носу, і Андрій, важко пересуваючи обіддя, зробив крок назад.

– Тпру! – почув він за спиною голос колеса на ім'я Сидір. – Не газуй!

– В якому сенсі? – запитав Андрій.

– Підлаштовуйся під загальний рух, не рви на пуп. Що тут незрозумілого?!

– А-а, – зрозумів Андрій. – Слухай, а чому ми задом наперед їдемо?

– Щоб не бачити вхід у портал.

– Це що, заборонене видовище?

– Ні, просто воно карколомне, особливо з незвички.

– А-а! – зрозумів Андрій і його охопив страх перед невидимим, невідомим входом у портал.

Поїзд потроху набирив швидкість. Андрієві все важче ставало перебирати залізними обіддями, щоб потрапити, як то кажуть, в ногу. А тут ще весь час доводилося думати про портал, про його карколомність і, головне, про відстань до нього – коли ж уже той клятий портал, хай би йому грець?! Жодних орієнтирів не було. Краєм ока Андрій хіба що встиг сфотографувати дві чи три урни, одначе визначити місце останньої урни на пероні, в яку він укинув кефірний пакет, був не в змозі.

«Ех, шкода, що я влучив пакетом усередину смітника!» – подумав Андрій, гупаючи обіддями по рейках.

Аж раптом він провалився у прірву – так йому принаймні здалося. В очах на якусь мить блимнуло сяйво, потім стало темно-темно, і падіння у прірву припинилося. Він стояв обіддями на твердій поверхні, але визначити її характер у повній темряві було неможливо. Вагон з тією ж силою давив на спину, натомість самого вагона начебто й не було. Андрій поводив руками над собою, і не намацавши вагона, спробував розігнути спину. Однак його спроба потерпіла фіаско. Щось дуже важке й невидиме тримало його, так би мовити, у стійлі. Єдине, що реально існувало у цьому дивному просторі, – це людське сопіння. Проте було незрозуміло, чи реально існували поряд з Андрієм люди, котрим належали важкі подихи.

– Сидоре, ти тут? – звернувся він до приятеля.

– Де ж мені ще бути? – пролунало в Андрія позаду.

– А де це ми?

– Де-де, – буркнув Сидір, – за Москву виїхали. Хіба не зрозуміло?!

– А-а, – зрозумів Андрій. – Слухай, а в Києві теж так само?

Відповіді Андрій не почув, тому що в цю мить попереду зі скрипом відчинилися двері й у той простір, де він знаходився, увірвалися звуки народної московської пісні про батяню комбата і одночасно неохоче просочилася дешиця тусклого світла. Дякуючи цьому світлу в Андрія з'явилася можливість з'ясувати, принаймні, своє місце розташування – у шерензі вагонних коліс. Це легко піддавалося логічному осмисленню, бо перед його носом незмінно маячили сідниці заднього колеса. Проте місцезнаходження було невідомим. Цей простір однозначно не мав відношення до московського вокзалу, тому що знаходився у напівтемних сінях якогось дерев'яного зрубу. Андрій прикинув на око і зробив висновок, що до цих сіней потрапили виключно колеса одного вагона, мало того, лише один ряд, той, що був збоку перона.

В отворі дверей стояла жінка в розшитому сарафані з кокошником на голові, а за її спиною мужики у косоворотках, сидючи за довгим дерев'яним столом, гучно прославляли батяню комбата.

– Айлюлі, айлюлі! – сплеснула руками жінка. – До нас гості!

І вона гостинно запросила гостей до світлиці. А вони, подякувавши за гостинність, рядком увійшли. А потім ведуче колесо скомандувало: «Напра-го!» – і шеренга розвернулася обличчям до столу. А потому шеренга переступила через ослін, і, за командою, опустила на нього сідниці, не розгинаючи при цьому своїх підвагонних спин.

– Пригощайтесь, гості дорогії, – сказала хазяйка.

– Красно дякуємо, – відповіли колеса і почали наколювати виделками капусту й огірки.

А один з чоловіків, котрий голосніше за інших горланив пісню про батяню комбата, розпорядився, щоб усім гостям налили, як того вимагають традиції, по повній чарці. А коли всім було налито, промовив тост, щось, типу, за братню дружбу. Андрій одразу зметикував, хто тут, так би мовити, комбат.

Усі підтримали тост і всі, крім Андрія, хильнули по цілому гранчаку, а він відпив половину й поставив стакан на стіл.

– Ти чьо, проти братньої дружби? – набичачись, запитав комбат.

– Однозначно, за дружбу, – мирно відповів Андрій і усміхнувся: – Однак мій організм не звик до таких стандартів.

– Чьо, хворий? – налягаючи грудьми на стіл і настирно дивлячись Андрієві в очі, проричав комбат.





– Ні. Але якщо перехилию повного гранчака, то обов'язково захворію.

– Та й хрін з тобою, хворій. Головне, не порушуй уставу в нашому батальйоні.

– От то ж то й воно, – тяжко зітхнув Андрій. – Якщо я доп'ю, то керуватимусь власним уставом. Натомість мені б дуже не хотілося відповідати хамством на ваш хліб-сіль.

Комбат налитими кров'ю очима вилупився на Андрія. Було видно, що він намагається второпати зміст слів, сказаних гостем. І, в принципі, він не був схожий на людину з низьким коефіцієнтом ай-кью, просто градус після перекинутого стаканюри ще не встиг остаточно розчинитися у крові.

Пісня ставала голоснішою, обличчя батальйонних заспівувачів злішими. Андрія уже штовхали ліктями в бік сусідні колеса і, насилу ворочаючи язиками, шикали на нього, мовляв, не підіймай бузу – випий, як усі нормальні люди! А Андрій знав прекрасно, що, допивши чарку до дна, втратить залишки почуття самозбереження. Він запросто міг випити два літри горілки, але під добру закуску, під цікаву довгу розмову, під красивих дівчат та народних пісень тощо. Випити таким чином, щоб, принаймні, можна було пригадати декілька розумних цитат з розмови, а не просто упертися рогами в землю, обблюватися та начистити комусь пику чи самому налізти на кулак і таке інше.

Комбат не зводив очей з Андрія, наче намагався просвердлити його наскрізь. Аж раптом мотнув головою і поставив питання ребром:

– Не поняв, ти чьо, дуже грамотний?!

«Ну все, починається», – подумав Андрій і відповів:

– Ну, може, й не дуже, але неуком себе не вважаю.

Комбат не був оригінальний. Він відповів тим, що згріб у жменю солону капусту з тарілки, перекинувся через стіл і розмазав капусту по обличчю Андрія. Той спробував ухилитися, але вагонний тягар, що давив йому на спину, обмежив Андрія у рухах. Що йому залишалося? Він витер обличчя рукавом, мовчки допив горілку зі свого стакана, а потім його донцем запечатав комбатого лоба.

На Андрія накинулися всі: і підручні комбата, і колеса. Після нетривалого опору його повалили на підлогу в одному з кутів зрубу і били чим попало: і ногами, і навіть ослоном. Били довго. Потім відпочивали трохи, перехиляли гранчаки і знову приймалися за екзекуцію. Андрій втрачав свідомість, а коли опритомнював, намагався згадати причину, яка призвела до таких плачевних наслідків. Одного разу, опритомнівши, він побачив над собою постать колеса на ім'я Сидір.

– Ну ти й падло! – злобно шипів Сидір. – Задумав пересварити нас із одвічними братами?!

Андрій спробував угадати, хто такі ці одвічні брати. І що взагалі означає слово «брат»? Однак заплутався і знепритомнів знову. А коли оклигав наступного разу, то почув віддалене звучання пісні. Спочатку він подумав, що пісня звучить в його голові; що це його мозок увімкнув імунну систему на повну потужність і в якості противаги на прославлення імперського комбата обрав для захисту організму пісню «Хата моя, біла хата». А наступної миті все прояснилося. Двері відчинилися, і з сіней до світлиці увірвалися звуки хорового співу:

*Хата моя, біла хата,  
Рідна моя сторона.  
Пахне любисток і м'ята,  
Мальви цвітуть край вікна.*

До сірого зрубу почали проходити жінки й чоловіки у вишиваному вбранні. Перша з них тримала в руках хліб-сіль на рушнику. По мірі того, як вони проходили всередину, сірі стінні колоди й вікна поступово переформатовувалися на інший лад. У хаті з білими стінами запахло любистком і м'ятою, а в вікно кризь цвітіння мальв прорвалися сонячні промені й залили всю кімнату.

*Хата моя, біла хата,  
Казка тепла й доброти...  
Стежка від тебе хрецята  
В'ється в далекі світи.*

Андрій відчув, як хата дійсно наповнюється казково-добрим теплом. І хоч решти звуків пісні про комбата ще лунали на задньому плані, вони вже не врізалися ножом у серце Андрія. Новоприбулі почали накривати на стіл. Постелили білу вишивану скатертину і позаставляли все тарілками з варениками, сальтисоном, холодцем і, звичайно ж, виставили горілку.

До Андрія підійшли дівчата й молодіці, склонилися над ним і, мовчки зітхаючи, почали гладити по голові, приліпили на місце Андрієву брову, яка звисала майже на рівні кінчика носа; спідницями повтирали кров з обличчя, обережно підняли його з підлоги і відвели, майже віднесли, до столу. Вони всадовили його на місце, поряд з колесом на ім'я Сидір. Андрій не в змозі був сидіти за столом прямо, бо всі його кістки боліли страшним болем. Він одсунув тарілку й ліг грудьми на стіл. А напроти нього – губи в сметані – сидів комбат й уплітав вареники. На його почервонілому лобі майорів відтиск від донця гранчака – і все. Ні тобі крові, ні тобі подряпини...

І тут хтось із коліс підвівся з ослону й проголосив тост за братерство. І знову гранчаки були наповнені до країв. А потім один мужик у косоворотці спробував знову затягнути пісню про батяню комбата. Натомість одна з жінок попросила заспівати щось таке, щоб душу зігріло. І тут один з наймолодших мужиків, червоніючи лицем і ховаючи від сорому очі, спробував заспівати пісню на слова Константина Батюшкова:

*Ах, чем красавицу мне должно,  
Как не цветочком, подарить?  
Сйю, без всякой лести, можно  
С приятной розою сравнить...*

Однак його безцеремонно обірвали.

– Чьо ти шмарклі розмазуєш?! – гаркнув комбат. – Нормальних пісень не знаєш?!

І тоді хлопець затягнув нову пісню, на слова Олександра Блока:

*Русь моя, жизнь моя, вместе ль нам маяться?  
Царь, да Сибирь, да Ермак, да тюрьма!  
Ех, не пора ль разлучиться, раскаяться...  
Вольному сердцу на что твоя тьма?..*

– Ма-алчать! – вдарив кулаком по столу комбат. – Я тобі покажу вільне серце! Я тобі покажу тьму! Цар тобі наш не подобається?!

Видимо, на хлопця чекало покарання за ліричність і вільнодумство. Проте його виручив один із собутельників, який заліз на стіл чоботями й, наступивши на хліб-сіль, загорлав пісню «Владимірській централ». Розчепіривши пальці, він топтав чоботями тарілки і вимагав справедливості від життя. П'яні чоловіки з обох боків столу почали підспівувати йому, і ніхто не зважав на жінок, які, понуривши голови, приймали в такий оригінальний спосіб подяку за хліб-сіль.

Андрій, незважаючи на травми від нещодавнього побиття, все ж таки намірився зробити зауваження нахабам. Однак не встиг.

Раптом пролунав паровозний гудок.

Колеса дисципліновано піднялися з-за столу і шеренгою попленталися з хати в коридор. Андрій насилу підвівся. Він хитався з боку на бік і кречав – усе тіло боліло.

У коридорі він пробув недовго. Через хвилину, наче то була дуга від електрозварювального електроду, в очах блимнуло світло. Андрій інтуїтивно зрозумів, що зараз упаде на шпали й буде розчавлений задніми колесами. Про те, щоб нести на собі вагон, не могло бути й мови – тіло не слухалось, його тягнуло донизу. Він ненавмисно, аби не встромитися головою в шпали, прошкрябав нігтями по сідницях переднього колеса. Але цей прийом не допоміг – переднє колесо вильнуло задом, і він, втрачаючи рівновагу, почав клонитися в бік перона. «Зараз упаду поперек шляху – і мені гаплик», – приречено подумав Андрій. Аж раптом ззаду він отримав рятівного піддульника від заднього колеса, і, будучи випханим з-під вагона, мало не «рибкою» полетів під засмічений перон. Він проїхався боком по щербеню, обідрав плече й гахнувся головою об бетонну перемичку...



Андрій отямився, відчуваючи страшний біль у ногах – наче хтось відпилював їх ножівкою. Він смикнувся і відкрив очі. Проте з одним оком щось трапилось – щось велике й важке прилипло до вік і заважало оглядові.

Він лежав на спині уздовж перона, а вдалині, на фасаді будівлі вокзалу великими, літерами було написано «КИЇВ». Навіть одним оком він прочитав такі дорогі, жадані літери.

– Київ, Ки-їв, К-и-ї-в, – заворожено прошепотів Андрій запеченими губами, пробуючи слово на смак.

– Ти диви, живий! – почувся поруч.

Над Андрієм стояв якийсь начальник у залізничній формі, а двоє бомжуватих, брудних чоловіків зривали з Андрія червоні металеві черевики.

– Та розстібніть же ж, недолюдки, – хотів крикнути, натомість слабо прошепотів Андрій.

– Чьо, голос прорізався?! – пирснув залізничний начальник.

Андрій нічого не відповів, йому на очі накопилися сльози від болю й принижень.

«І тут чьокають! Чого ж кругом усі чьокають?! Чьокають і чьокають, чьокають і чьокають, чьокають і чьокають, чьокають...» – Андрія наче заклонило.

На нього накочувалася істерика безвиході, приреченості, а двоє бомжів під керівництвом київського залізничного начальника зривали по живому з його ніг обіддя. А коли їм це вдалося, начальник відібрав у них черевики й холодно ткнув пальцем у напрямку, який був поза Андрієвим кутом зору. Андрія взяли за руки-ноги й головою вперед поволокли сідницями по перону. Він не пручався – не було сил.

«Добре, що хоч не ногами вперед», – подумав Андрій.

Несли недовго. Дуже скоро по ходу до нього долинули звуки страшного гвалту. Андрій змусив себе зібратися, напружився й, відірвавши зад від платформи, чимдуж закинув голову назад. Навіть відчув, як кінчики волосся торкнулися перона. Такий виверт тривав кілька митей – на більше сил не вистачило, проте навіть за цей короткий час він устиг сфотографувати перевернуту догори дригом картинку. Він побачив височенний кам'яний мур, у якому була решітчаста брама. Її охороняли екіпіровані бійці якогось правоохоронного спецпідрозділу. А за брамою, на фоні брудно-темного неба, гомоніла юрба брудних, обірваних, беззубих людей. Таких самих, в принципі, як і сам Андрій. І ті двоє чоловіків, що за руки-ноги тягли його у напрямку брами, стовідсотково належали до тієї юрби. Юрба налягала на браму, смикала решітку, хоча ні зігнути її, ні зламати в неї все одно не вистачило б сил. Юрба, як заяложена пластинка, ритмічно вигукувала одне-єдине слово – «Ганьба!»... В той же час екіпіровані бійці спецпідрозділу, наче настирних мух, відганяли людей від решітки. Робили вони це лівово – періодично постукували кийками по решітці й по руках.

Андрія принесли до брами й кинули, наче мішок з дустом, на захарканий асфальт платформи. Він вкотре вже гупнувся головою і вкотре знепритомнів.

## 5

Натовп емоційно реагував на будь-які події, що відбувалися як усередині самого себе, так і поза решітчастою брамою. Хтось когось ліктем штовхнув, комусь на ногу наступили, хтось знепритомнів – «Ганьба!» Когось вивели з території вокзалу й приплюсували до натовпу – «Ганьба!» Хтось отримав кийком по пальцях – «Ганьба!»

Перші півгодини, поки Андрій спромігся зорієнтуватися, його перебування за межами Києва було дуже складним. Його винесли з вокзалу за огорожу через охоронюваний прохід, і натовп вибухнув – «Ганьба!» Його кинули у брудну калюжу позаду збудженої юрби – знову «Ганьба!»

І раптом – все. Про нього забули.

Забули, бо хтось когось ліктем штовхнув, комусь на ногу наступили, хтось знепритомнів – все та ж «Ганьба!»

Енергетика навколишнього простору була до такої міри насичена вібраціями ганьби, що навіть у калюжі, в якій валявся Андрій, періодично підіймалося невеличке цунамі й брудна вода накатами затікала у вуха. Андрій через силу кілька разів примудрявся витягати потилицю з калюжі, щоб

позбутися води у вухах. Це була дуже складна операція, оскільки кожен м'яз, кожна кістка, кожна клітинка його тіла вибухали тупим болем при будь-якій спробі поворухнутися. Проте одного разу йому навіть поталанило майже півхвилини протримати голову над калюжею. Щоправда, сам би він на такий геройський вчинок навряд чи спромігся. Сил би не вистачило. Та хтось із юрби у розпалі загального ганьблення чи то випадково, чи то свідомо став йому на груди і босою п'яткою мало не зупинив серце. Андрій смикнувся, напружив усе тіло до нестями й захрипів: «Ганьба-а-а...»

З нього зійшли.

Трохи згодом Андрій обачно вибрався з калюжі та з горем пополам доповз до найближчого сміт-тевого контейнера. Він уместився поруч з контейнером, обпершись на нього спиною.

Звідси він міг обдивитися. Та не пройшло і хвилини, як до нього підбіг бомж із натовпу і з ганьбленням почав босими ногами відштовхувати його від смітника – навіть ця убога територія була помічена й обмежена.

Андрій переповз до іншого контейнера, але й на нього знайшовся свій хазяїн. Інший бомж так само шпиняв Андрія ногами, супроводжуючи свої дії вигуками: «Ганьба!» Тому подальші переміщення від контейнера до контейнера не мали сенсу. Андрієві конче необхідно було якомога швидше знайти нерозпайовану ділянку землі для релаксації.

Приблизно у півсотні метрів од контейнерів із землі стирчали декілька стовбурів обгорілих дерев. Андрій зібрав рештки сил... і поплазував у їхньому напрямку, підлаштовуючи свої рухи під ритм вигуків «Ганьба!» Таким чином легше було рухатись. Юрба вигукувала – він рухався; вигук – рух, вигук – рух...

«Невже це гіперслово тутешньої мови? – подумав Андрій, нарешті влаштувавшись біля обгорілого стовбура. – Сумно. Якщо я тут затримаюсь хоча б ненадовго, то й сам опускаюся до алфавіту з п'яти літер».

Втім, на щастя чи на біду, в цьому просторі класичний алфавіт таки котирувався. Андрій усвідомив це, почувши із невидимих міцних динаміків, що знаходилися десь за дальнім бугром, гучну об'яву:

– Вніманіє! Увага! Вельмишановні громадяни без визначеного місця проживання, запрошуємо вас взяти участь у будівництві міста європейського зразка. Кожному гарантуємо бонусні ваучери на миску супу, двісті грамів хліба й стакан джерельної води.

Заклики тривали протягом години – в Андрія мало голова не луснула.

Деякі люди, котрі юрмилися біля решітчастої брами, облишили спроби прорватися в Київ і прийняли пропозицію. Однак Андрій помітив дуже суттєву різницю між тими, хто побіг за мискою супу, і тими, хто від безвиході, лише за миску супу, пішов на будівництво нового міста європейського зразка.

А через годину, піднімаючи пилюку з битого шляху, з-за бугра примчався джип. З нього вийшли троє чоловіків представницького вигляду, один полковник у *казацьких* строях і один священик.

– Вам чьо, казлам, каждому персональное пригласеніє заказним пісьмом отсилать?! – гаркнув один з них і вривав піддуника найближчому з юрби.

– Равняйсь! Сірна-а! – підтримав його *казачий* полковник, роздаючи піддуники юрбі.

– Ара, нехарашьо так, да? Я тебя карміль, паіль, а ти... – не відставав від перших третій.

– Шо, мля, страх патерялі?! – підспівував їм четвертий, найзавзятіший.

– Братія! – викликнув священик. – Доколі дух несміренія пребиватіме в ваших душах нечесті-вих?! Ведь одін простор населяем, простор Божий, простор праведний! Одному Богу молімся! Потому надлежит нам проявить совместное упорство на путі построенія благого общества і коммунікацій общественних... – віщав священик.

Андрій бачив, як відчинилася брама і спецпідрозділ, що забезпечував охорону Київського вокзалу, прикриваючись щитами й орудуючи кийками, вривався в юрбу. Андрій на якусь мить аж заляк. А потім, і де тільки сили взялися, звалився на живіт і почав зариватися у попіл.

А тим часом люди щодуху бігли битим шляхом на будівництво міста європейського зразка. Трохи позаду на невеличкій швидкості котив джип. З його відчиненого люка стирчала постать священика, який мочив віник у горщику зі святою водою і ритмічно й натхненно окропляв шлях перед джилом.



Чотири доби Андрій відлежувався у попелі серед обгорілих стовбурів дерев. Про рекреативний вплив навколишнього середовища на його організм не могло бути й мови, бо смердючий попіл пробрався у кожну шпаринку тіла й, здавалося, цілими кілограмами набився в легені. Від голоду шлунок прилип до хребта, і важко було визначити, чи то живота крутить чи то спину. Та попри все це, одсічена брова потроху приживалася на старому місці й підсихала, а поламані ребра почали зростатися.

В нього було досить часу, щоби зі свого пункту спостереження встигнути розібратися у способі життя людей, котрих цілими пачками видворяли з Києва. Кілька разів на день щодня події розвивалися за одним сценарієм. У міру прибуття, люди скупчувалися біля брами, вигукували: «Ганьба», – і не полишали спроб узяти браму штурмом. А потім з динаміків лунали призови до роботи на благо суспільства та обіцянки щодо бонусного харчування. Через годину приїздив джип... Єдине, що в цьому кіно змінювалося, то це – фізіономії пасажирів та марки джипів.

Їсти хотілося страшенно. Але заради бонусного ваучера на миску супу Андрій не збирався втрапити у нову халепу; він мав уже досвід – бонусний квиток до Києва завіз його до прірви.

Весь цей час Андрій підживлював свій організм енергією пісні, яку пасажирів товарного вагона часто тишком-нишком співали перед відбоєм. Він їв смажені каштани, запивав їх дніпровською водичкою, а вітерець, який наганяв хвилі, допомагав йому вільно дихати. «Знову цвітуть каштани, хвиля дніпровська б'є...» – закривши очі, вперто медитував Андрій.

Однак на п'яту добу голод таки вигнав його зі схованки.

Він не пішов ані до брами Київського вокзалу, ані у напрямку нового міста. Він спрямував свою невпевнену в рухах ходу вздовж муру з мрією знайти в ньому прохід до перонів Миколаївського вокзалу.

Якось так сталося, що він із самого дитинства був байдужим до свого міста – ніколи не вважав його рідним, не пишався ним і тим, що народився й жив саме в Миколаєві. Натомість обохнював Київ. Але зараз у ньому проснулася якась інша людина – більш зріла, мудра.

Щодалі він рухався уздовж огорожі, тим яскравіших рис набували образи, пов'язані з життям у цьому унікальному місті.

«Знов акації цвітом буяють», – замуркотів Андрій, пригадуючи миколаївську весну і солодкий смак акацій... І очерети річки Інгул пригадав, де карась із коропом самі на порожній гачок чіплялися за доби його дитинства. І непередбачувані води загадкового Дніпро-Бузького лиману спливли із спогадів про власний причал у Широкій Балці з «Казанкою-5М»; про судаків, лящів, піскарів; розкопки древньої Ольвії та Дикого Саду; Радсадівське вино, яхт-клуб, яхти «Косатка», «Айстра» і «Сінтія», мальовничу природу заповідних просторів Кінбурнської коси, принади курортів Коблевого, казкові краєвиди степового Побужжя з його бурхливими Південно-Бузькими порогами, водограями та водоспадами серед залишків прадавніх архейських гір, де колись січовики-низовики заснували Бугогардівську паланку – адміністративний центр Бузької Січі...

«Господи! Та невже я був сліпий?! – піднявши голову до неба, заволав Андрій. – Розкрий мені очі, Господи! Молю тебе!»

А коли опустив голову, то раптом побачив, що йде по бруківці вгору. Він зупинився, розгледівся навкруги – позаду нього був старий Інгульський міст, а те, що мить тому являло собою кам'яний мур, перетворилося на міцну будову височенного парапету набережної. В цьому місці парапет дійсно був схожий на кам'яний мур.

Андрій піднявся бруківкою вгору й опинився у центрі міста святого Миколая.

«Господи, як красиво!» Це було його рідне місто.

На нього одразу ж звернули увагу правоохоронці, але розсудливо не стали зв'язуватися з виманим у золу бродяжкою. Він ішов центральною вулицею, лякаючи чистеньких миколаївців своїм закіптюженим виглядом, але був щасливий як ніколи – він любив це місто!

Він іще відвідає дорогий його серцю Київ, і не один раз. Одначе для цього він однозначно користуватиметься квитками, купленими в касі вокзалу, а не якимись там бонусними. Й обов'язково оплачуватиме проїзд одразу в обидва боки.



Олег ДУХОВНЫЙ

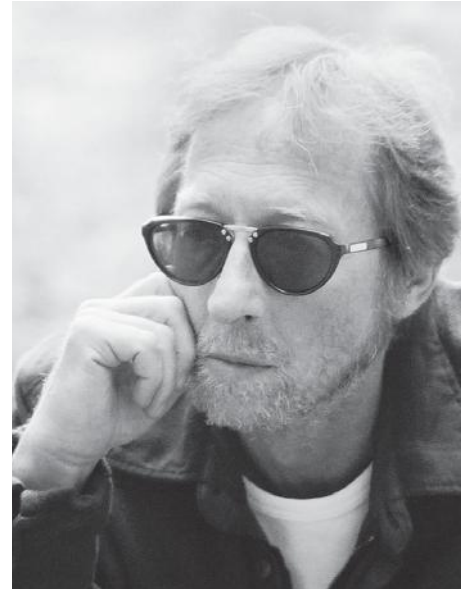
## ДОЛЬЧЕ ВИТА

### АНАЛЬГЕТИК

Главное свойство времени,  
 говорят, – лечить,  
 вот, надёжный, проверенный анальгетик,  
 даже если память потом включить,  
 нажимая на клапаны,  
 как на флейте,  
 вспоминая про дикую –  
 месяц? неделю? – боль,  
 т.е. то, что словом зовут любовь,  
 воображая сплетённый из тел клубок,  
 в котором та, единственная, –  
 боже! боже! –  
 а потом через год или несколько позже  
 смотреть ей вслед  
 на исходе лета,  
 красочного, как пицца,  
 изрекая печальное: «время – не лекарь,  
 а – поверь – убийца!»

### СПЯЩАЯ

Женщина чутко спит.  
 И рядом граната плод.  
 Подводною лодкой всплыть  
 потребует скоро плоть –  
 в этот мир, в эту явь, в этот сон,  
 что вечный ведут разговор  
 над фигурой её восковой,  
 как от мадам Тюссо.



Духовный Олег Александрович. Родился 12 февраля 1951 года в Самарканде. Окончил филфак Николаевского пединститута им. В.Г. Белинского (1976), учился в аспирантуре Института философии АН Украины по специальности «прикладная социология». Работает социологом в Центре по изучению общественного мнения «Наваль-Эксперт». Автор поэтических книг: «Осенний синдром» (2008), «Императив» (2010) и онлайн-книги «Обратная сторона Луны» (2012). Представлен на поэтическом сайте «Поэзия.ру». Обладатель Приза зрительских симпатий Всеукраинского фестиваля поэзии «Ватерлиния-2011».



## ПОМИМО

Листва, собаки, голуби, дети,  
но всё это как бы меня помимо –  
так река распадается в своей дельте  
на рукава,  
будто и не было её в помине,  
а ведь текла, полноводная,  
в своём русле,  
не зная зачем, куда, откуда,  
и меня не печалило,  
что я не в курсе,  
вон, стою, смеюсь,  
в углу рта окурок,  
и толпа студиозусов корчит рожи,  
не ведая, что всех ждёт цунами,  
впрочем, всё это байки пустопорожние,  
такое случалось не только с нами,  
но река течёт,  
раз ты видишь бакен,  
времена проходят и те, и эти,  
и листва, и голуби, и собаки,  
и прощаясь, видимо,  
машут дети.

## ПРИЗМА

Не возвращайся в своё былое,  
оно отрезано, как пилою,  
там пусто, гуляет один сквозняк,  
воспоминаньями лишь казнят  
настоящее – и не более.  
Зачем ты снова исходишь болью,  
вспоминая заветные блики счастья?  
Давно ведь сказано – не возвращайся  
к былым возлюбленным и местам,  
забудь дорогу ко всем мостам,  
ведущим в прошлое, где нас нет.  
Смотри, какой драгоценный снег  
витает, как детства призрак.  
Что слёзы?! – всего лишь призма,  
преломляющая свет души.  
Можешь смеяться, но все ушли –  
вон, посмотри, вдалеке фигурки  
бредут, как у Брейгеля, вдоль реки,  
и пацан катается на «снегурках»  
на расстояние вытянутой руки!

### АСТРОНАВТЫ

Мамочки тянут за руку своих деток,  
а те считают галок, разинув рты,  
в комбинезонах с капюшонами –  
так одеты,  
будто они астронавты,  
защищённые от среды  
обитания – чужой, враждебной,  
ведущей в детсад, к вырождению  
детства,  
где взрослые-марсиане  
призывают на аккордеоне своём, баяне  
к маханию рук,  
предшествующему манной каше,  
которую со слезами глотает кашель,  
и улучив минутку, забыв машинки,  
одиноко застыть у окна снежинкой  
в пространстве аэропорта,  
оставленного людьми,  
ожидая, когда с работы  
придёт за тобою кто-то  
и заберёт  
в утробу своей любви.

### АНТРАША

Стою возле школы, взираю снизу  
на окна третьего этажа,  
вспоминая, как по карнизу  
перебирался, выделывая антраша,  
из окна дежурки, где нас закрыли,  
в окно соседнее, где спортзал.  
Может, действительно были крылья  
или пропеллер, да я не знал?  
Притяженье земное, сменив небесное,  
осторожным делает каждый шаг,  
и ты бережёшь себя зачем-то и пестуешь,  
вспоминая безумные антраша –  
затаив дыханье, вдоль этой стенки  
без сомненья тени скольжу к окну,  
а внизу чувак, замеревши с «Кентом»,  
всё стоит и шмалит за одной одну.





## ДОЛЬЧЕ ВИТА

Ну, что ещё нужно –  
кофе, море, перистые облака,  
девы вокруг щебечут –  
и пусть где-то маячит драма, но пока –  
вот она, пахлава со шербетом!  
И ничего не болит –  
тьфу, тьфу, тьфу! –  
и стих слагается сам собой...  
Неужели для этого мама в тифу  
лежала? Впору уйти в запой.  
Отец рыл для неё землянку,  
устроил что-то вроде vip-лазарета.  
Доктор потом изумлялся,  
что она выжила.  
Благодарю за это.  
Хорошо ни о чём не думать,  
полагая, что мир сей создан  
для этой минутной, увы, минуты.  
Что я маме дарил? Духи? Мимозы?  
Не помню. Вернее, смутно.  
Цеди теперь свой –  
ну как без него! –  
мохито,  
расставляя слова в обречённом судьбой порядке.  
Море сияет, как шкатулка из малахита,  
но закрою глаза –  
и с прошлым играю в прятки.

## ЧЕРТОГИ

Увижу отца  
в длиннополом пальто и шляпе  
и юную маму в пуховом платке и шубке,  
как хорошо им  
по зимним улицам шляться –  
ещё без меня! – и каждой смеяться шутке.  
Не обращайтесь внимания  
на типа полуседого,  
что стоит и смотрит,  
блаженный глотая снег,  
это последний хранитель  
будущих ваших чертогов,  
который, завидев вас,  
всхлипывает во сне!

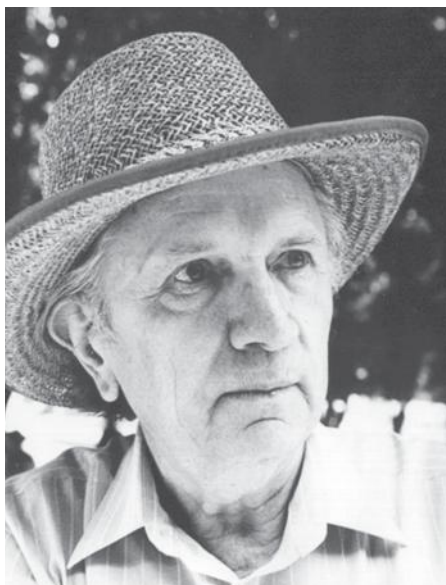
## ЭВРИДИКА

Лишь только дошёл до смысла,  
 а мне говорят, чтоб смылся,  
 соглашаюсь,  
 хоть и ропщу, конечно,  
 ибо единица жизни  
 на бесконечность  
 не делится без остатка,  
 я говорю – останься  
 на эту ночь,  
 на этот ещё отрезок,  
 но к прошлому путь отрезан  
 или заказан –  
 к нему уже нет возврата,  
 осталась дорога в завтра,  
 не оборачивайся,  
 былого заградотряды  
 укокошат твою эвридику,  
 а так она в снах отрядных  
 живёт себе, невредима,  
 юной приходит бестией  
 к стареющему орфею,  
 как повод ему для песен,  
 которые ей до фени!

## ПОСЛЕ

Какое в тебе чудное сочетание атомов и монад!  
 Поколение пепси сменяет уже индиго,  
 а я, дорогая, допиваю свой лимонад,  
 что, конечно, согласен, ужасно дико.  
 А вот стихи, послушай –  
 там табуны ночные  
 несутся, прозрачные вьются гривы!  
 Ау, товарищ, ты уныл, очнись,  
 проехали,  
 рецепторы все другие.  
 А что будет после,  
 когда уж ни букв, ни слов?  
 В какие сады распахнутся двери?  
 О, дорогая, нас ждут реки аминокислот  
 и голоса бактерий!





Малыров Анатолий Андреевич. Режиссёр, драматург, писатель. Родился 21.04.1933 года в поселке им. Т.Г. Шевченко Березовского района Одесской области. Окончил Киевский театральный институт им. И. Карпенко-Карого (1958). Работал главным режиссёром Николаевской телестудии (1960–1969; 1973–1988), режиссером и заместителем художественного руководителя Николаевского русского художественного театра (1969–1973; 1989–1993). Автор многочисленных повестей, телесценариев, пьес, рассказов и очерков. Пишет на украинском и русском языках. Член Национального союза писателей Украины (1983).

Анатолий МАЛЯРОВ

## МАЛЬЧИШКА НА ЭКСПОРТ

Двадцать пять лет назад в школе на Спасском спуске, в «Ласточкином гнезде», то есть в угловом, недавно приспособленном под английский класс помещении, случилось такое. Сразу после звонка на урок вошёл плюгавенький милиционер, явно из недавно ассимилировавшихся в городе, и взял за плечо крупного девятиклассника Сашу Бодана.

– Едем на Володарского.

Для иногородних вставляю: на Володарского – психушка, где освидетельствуют неполноценных ребят.

Саша сипло и с большой натугой прогудел:

– Я тут всё время...

– Немедленно за мной! – не то рявкнул, не то взвизгнул сержантик.

Началась немая возня. Режимных занятий по физкультуре и всей выправки вчерашнего крестьянина не хватало, чтобы сдвинуть молодца вместе с партией, прихваченной им одной рукой, и одноклассницей Леной, зажатой в другой. Топали ноги, рычали горлянки, совалясь соседние парты. Девчонки принялись визжать, а парни галдеть.

Вошёл на урок молодой, высокий, элегантный «англичанин» Мирон Михайлович, обычно встречаемый улыбками и готовностью услышать смешную историю на английском, а потом в совместном переводе на русский. Класс оцепенел.

– Что здесь происходит? – как всегда обстоятельно спросил учитель.

– Вот Саша вернулся в свой класс, а его забирают... – начала староста.

– Я хочу с вами... – гудел, с мокрыми глазами, едва складывая слова, весь дрожащий, пружинистый и готовый к бою парень.

– Я не имею права, – возражал сержант. – Он из дебилов...

– Прекратить! – совершенно не похоже на себя оборвал Мирон Михайлович. И, умерив волнение, сказал: – Я классный руководитель. Саша Бодан два года у меня учился. Кто смел забрать его в спецшколу, я не знаю. Впрочем, сержант, доложите по начальству, что я разберусь на уровне городских властей. Вы свободны...

В четверг и пятницу Бодан настороженно, назирком ходил за учителем, всё боялся, что без того ему не удержаться в школе на Спасской.

В выходной Мирон Михайлович до половины влез в трёпанный комбинезон и спустился в гараж к своему допотопному «Москвичу», переобуть его и смазать. Из ямы под колёсами заметил тень в дверях, обернулся. Услышал виноватые и весьма членораздельные слова:

– Можно, я вам машину помою?

Рослый, плечистый и красивый Саша, всё в той же потёртой, Бог знает когда и кем стиранной косоворотке и несколько коротких для него брюках, стоял с квачом в руке и той же рукой протирал переносицу.

– Спасибо, дружище. Только не принято учителю эксплуатировать ученика..

– Я только немножко...

С трогательным, вместе с тем взрослым тоном Саши грех было спорить, это было высшее проявление благодарности...

...По окончании учебного года Мирон Михайлович подал заявление об уходе. Директор, вроде бы разумная и всё понимающая женщина, посидела с молодым человеком в кабинете. Поговорила:

– Я понимаю, у вас двое детей, а зарплата учителя, прости нас, Господи!.. Но ведь вы своими руками оскоблили, побелили и покрасили «Ласточкино гнездо», своей машиной возили краски-замазки из Одессы, сами собрали доску и отремонтировали парты... Вас обожает класс. И потом, положено отработать после университета.

Не помогло. Вечером был другой разговор. Уже на педсовете:

– Родина вас выучила, дала вам работу, область представила к званию «Лучший молодой учитель года!» Как вы можете предавать своё призвание?

Комсомолки, сами претендовавшие на почётный титул, озверели:

– Верните значок и удостоверение!

В обширном кабинете директора учинился шум, похожий на тот, что был недавно в «Ласточкином гнезде». Мирон Михайлович потерялся...

Тут распахнулись обе створки двери, прыжком переступил порог Саша Бодан, застонал, потянул в себя куб воздуха и схватил ближайший стул, стряхнув с него завуча.

– Я убью... – прошипел парень со слезами на щеках.

Кабинет вымер. Мирон Михайлович, как в замедленной съемке, поднялся, приобнял Сашу за плечи и вместе со стулом, в который впаялись железные пальцы школьника, вывел его в коридор.

Больше этих двух молодых людей в школе не видели.

Учитель с непривычной для него поспешностью, через далёких знакомых, устроил Сашу подмастерьем в крохотную, на четыре ямы, авторемонтную мастерскую. Покормил в рабочей столовой и сказал на прощанье:

– Я уезжаю в заграничную командировку. Но ты, Саша, знай, я о тебе помню.

...Обязанности крепыша-подростка в покосившемся гараже «Автосервиса» были просты: перетаскивать тяжёлые детали, убирать рабочие места после слесарей, смазывать, протирать, бегать за бутылкой... Только парень интересовался техникой и прислушивался, присматривался, что и как делается.

В мастерской часто повторялся один и тот же сюжет. Когда старшие разъезжались по вызовам, кроме Бодана, оставалось два молодых мастера.

Коренастый и довольно взрослый рецидивист Пека и начинающий Кузя. И тут же Пека давал указания:

– Я рвану по личному, а ты, Кузя, поменяй колодки сначала на моём заказе, а потом, если успешь, на своём.

Робкий Кузя ёжился, гудел, но, получив подзатыльник, смирялся.

Наконец Саша обратил внимание на повторяющуюся сцену. Уяснил суть дела. Ему сильно не понравились последние слова Пеки:

– Крути до ночи. Не успеешь, я тебе морду разобью в кровь.



Саша что-то промычал, тяжело притопал к переростку Пеке, сгрёб его за грудки, ударил о трансформатор, вытащил за ворота, вкинул в туалет и запер его снаружи. Пока Пека дёргался и грозил уничтожить дебила, выкорчевать ему лопатки, Саша нашёл две скобы и заколотил дверь туалета навеки.

И надо же – при последнем ударе молотка подыхал хозяин. Разборка была проста.

– Кто устроил бардак?

– Да вот этот, больной...

– А ты хорош, Пека!..

– Я его не трогал. Спросите Кузю.

Под тяжёлым взглядом рецидивиста и при виде его сжатых кулаков Кузя ясно подтвердил, что Сашку не трогали, что это на недоумка нашло.

В мастерской, куда приходят клиенты с деньгами, хозяин не мог держать подмастерье, на которого «находит». Потребовал объяснений. Саша не умел и не хотел объяснять понятное. Забрал своё добро – промасленный картуз – и ушёл к маме на иждивение.

...Мирон Михайлович пользовался большим уважением среди столичных переводчиков, органы дважды отпускали его за рубеж, на фестиваль и на чемпионат мира по футболу. Теперь скрепя сердце командировали на два года от имени тупых руководителей говорить с деловыми людьми Океании. И сделали промашку: отпустили с ним семью. А молодого специалиста, с его пятью языками, с ненашенской моралью и деловой жилкой, узрел тамошний босс от торговли и устроил всей семье перебежку со всеми вытекающими благами во вражеский лагерь.

Вражеским лагерем у нас ещё и теперь называют свободные страны. Копошились компетентные органы, приходили в Окленд телефонные и устные требования и угрозы – вернись, а то насильно привезём в грузовом отсеке самолёта и сгноим в Сибири, а твоя семья сгниёт на чужбине.

Но лучшие (Бог знает, для кого лучшие) времена прошли, настала хоть и нашенская, но свобода. Мирон Михайлович прилетел в Украину навестить отца-мать и убедиться, что они, слава Богу, не в Сибири.

Нашёл Сашу Бодана. Парень стал рослым, мощным и благообразным мужчиной. Мама обстирывала его и изредка посылала на рынок, написав перечень овощей и дав гроши по счёту. Безработица царил адская, так что и вполне здоровым не к чему было приложить руки, тем более, кто обратит внимание на недоучку и недоумка!

Мирон Михайлович пошёл по инстанциям, уговаривал отпустить парня к нему, в Новую Зеландию. Он не знал, что у нас страна взяточников, и пытался оформить вербовку по закону. Доходил до того, что предлагал усыновить Сашу. Чиновники смеялись: разница в возрасте между «отцом» и «сыном» – девять лет. А по другим статьям никак нельзя отдавать нашего человека в эксплуатацию буржуям. Не понимала этого и мать Саши.

...Еще пять лет спустя. Лайн-Роуд на окраине Окленда. Белая полицейская машина прижала к бордюру мышастую «Тойоту». Из правой дверцы вышел офицер (на островах руль справа), а с левой – высокий, с чистым лицом и мощными бицепсами под форменной безрукавкой сержант.

Офицер выяснил: хозяин «Тойоты» поскандалил с супругой, сгоряча выпил больше дозволенной за рулем нормы спиртного, унёс в салон своей машины трёхлетнего сына и ринулся в город. Жена тут же позвонила в полицию и уже на третьем квартале беглеца остановили.

Офицер взял в руки малыша, полюбозничал с ним и перенёс в служебное авто. Сержант забрал ключи у беглеца и, пальцами-тискаами сжав руку, повёл его туда же. Белое полицейское авто ушло. Тут же подкатил эвакуатор. Сержант поднял на него «Тойоту», закрепил, сел в кабину к водителю кара и – кортеж удалился.

Сержанта коллеги по службе любовно прозвали Саша-раша. Да, он был из русских (на островах что татарин, что еврей или молдаванин – все «рашен»). Жил он в крохотном собственном домике в парке, имел жену – красавицу-маорийку, пятилетнего бутуза, без малейших психических и физических отклонений, в полиции получал тридцать четыре тысячи новозеландских долларов в год (двадцать пять тысяч американских, по курсу). В строгом постановлении правительства есть ремар-

ка: ни при каких обстоятельствах не увольнять олигофренов с работы и никогда не снимать с них зарплату. Простым людям для счастья мало надо, только то, что укладывается в их подростковую нравственность.

Но можно только пожалеть, что этот сержант – не наш Саша Бодан.

Этого, ещё мальцом, как больного и с тайными доплатами, купил сотрудник посольства Новой Зеландии в Москве. До девяти лет его лелеяли бабушка-маорийка и домашний психолог. Потом взяли в колледж. Тот же упомянутый закон под страхом наказания запрещает выделять из общего здорового детского коллектива детей с умственными или физическими недостатками. Учебное заведение специально держит развитого молодого педагога, который и на переменах, и дома следит, чтобы ни словом, ни действием не ущемлялся неполноценный малыш. Да и само понятие «неполноценный» в обиходе колледжа не допускается. С такими детками преподаватели разговаривают более доступно, а ответы просят давать в письменном виде и как угодно долго. Потом индивидуально разбирают написанное ими и вместе исправляют смысловые и грамматические ошибки.

В личной жизни Саше-раше повезло. В последнем его классе в колледж устроилась техничкой женщина маори. Её иногда подменяла дочка – сверстница Саши. И воспитатели заметили, что в дни, – а это были всегда пятницы, – когда должна прийти убирать дочка, к шести утра двор уже был выметен, наглядность и приборы протёрты, спортивное снаряжение разложено. А в перерывах (в стране классный урок идёт час, а перерыв – полчаса, и всегда на обустроенных спортплощадках) здоровяк, по-детски бравируя, метал мяч в баскетбольное кольцо лучше других.

После колледжа пришла комиссия из мэрии и, тщательно поискав, нашла Саше специальность. За счёт города ещё год учили и – к делу. Девушка-маорийка заменила мать на работе, и вскоре для Саши-раши стала женой.

Сказка? Ради Бога, всё так просто и обычно – только обрати внимание.

А наш Саша Бодан всё так же тяжело ходит с целлофановым пакетом на рыночек, получает мизерную помощь по инвалидности, по пяти и десяти часов сидит перед телевизором и – одинок, толстеет, начал сесть...

Записал я эту историю и в тысячный раз подумал: ну почему мы так глупо живём?!





Надія АГАФОНОВА

## ГРИНДЖОЛЯТА ІЗ СНАМИ ПРО ЛІТО

### ГІСТЬ

Агафоновна Надія Олександрівна. Народилася 1.02.1978 р. в Миколаєві. Закінчила: факультет української філології Миколаївського державного педуніверситету; факультет правознавства МАУП. Публікувалася в журналах: «Российский колокол» (Москва), «Журнал ПОэтов» (Москва), «Хортица» (Запоріжжя), «Южное сияние» (Одеса) та ін. Представлена в поетичних антологіях: «Украина. Русская поэзия. XX век» (Київ, 2007), «Земляки: Новая антология поэзии» (Москва, 2009), «А українською — так» (Київ, 2010). Автор поетичної книжки «Співай дощу осанну» (Сімферополь, 2010). Член Конгресу літераторів України (2006). Лауреат Першої літературної премії естетик-шок журналу «кЛЯП!» (2009).

Сивий чоловік у грубому светрі  
курить сигару.  
Німо дивиться у вікно.  
Цмулить у вранішній тиші  
м'який дайкірі.  
Я не знаю, звідки він на моїй кухні.  
Я навіть не думаю про це,  
розливаючи по горнятках  
дешеву розчинну каву.  
Сидимо, як у незвуковому фільмі.  
Безсловесна кава на двох.  
Кортить запитати в нього про щось.  
Про щось важливе.  
Про те, що мріялось у дитинстві.  
Про море. Про дивних марлінів,  
що їх ніколи не бачила.  
Добираю слова,  
наче камінці на березі тиші.  
Жбурнути не виходить.  
Годинна стрілка неквапно  
стікає гарячим воском.  
Капає на босі ноги —  
прокидаюся.  
Прочинене вікно.  
Холодна кава.  
Гемінгвей пішов.  
50 років самотності.  
Він усе сказав.  
Тепер — наша черга.

## БЛЮЗ ПОШТОВОЇ СКРИНЬКИ

Чекати щодня на листа.  
 У вогкій в'язниці під'їзду  
 чекати щодня на листа із чиеюсь посмішкою.  
 Чи хоча б на цидулку  
 із простісінським словом: «Вітаємо!»  
 Одначе тепер не пишуть.  
 І не тільки полковникові.

*Черк-черк – музика сивих стін.  
 Черк-черк – кроки на сходах.  
 Черк-черк...*

Почуватися залізним опудалом,  
 набитим всесвітнім мотлохом.  
 Блювати вночі від рекламного спаму,  
 півкіла передвиборчих агіток,  
 обгортки з-під цукерок.  
 На ранок таксидерміст-листоноша  
 запихає купу рахунків.

*Гуп-гуп – музика тьмяного світла.  
 Гуп-гуп – кроки на сходах.  
 Гуп-гуп...*

Щороку щезають брати і сестри.  
 Щороку щезають брати і сестри,  
 немов на воді бульки.  
 Уже немає семи сусідів по стінці.  
 Ані номера, ані сліду.  
 Куди вирушають поштові скриньки?  
 У вирій, за листівками?..

*Черк-черк – музика сивих стін.  
 Гуп-гуп – музика тьмяного світла.  
 Чекати щодня на листа.*

Чекати щодня на листа...  
 Черк-черк...  
 Чекати щодня на листа...  
 Гуп-гуп...



**ІНЬ-ЯН**

Зимова ніч:  
білий кіт у небі,  
чорна кішка на землі.  
Чорна роздивляється білого.  
Білий муркотить,  
хвіст поважно розпушує.  
Чорна – очима лупає.  
За годину білий стрибає униз.  
Я стежу за ним із балкона.  
Місяць, шукаючи кішку,  
зазирає в мою кімнату,  
проте марно.  
Попід вікнами  
ходить-щулиться Конфуцій,  
тягне гринджолята із снами про літо.

**GOOGLE**

Моє місто схоже на google.com.ua  
із двома кнопками –  
«Пошук» та «Мені пощастить».  
Щоразу, як натискають одну із клавіш,  
у кишені брязкає телефон.  
Хтось відзивається –  
я чи «ключове слово»,  
яке насправді теж Я.  
Тільки нікому про це не здогадатися.  
Окрім тебе –  
людини, яка одна-однісінька в місті  
вірить тієї миті,  
що їй пощастило.

**СУГОЛОСНІСТЬ**

Боже, даруй йому рими-рапани і море.  
Боже, даруй мені прозелень прози і гори.  
Бачиш – потік волоокий крізь його пальці  
в річку гірську на смерекових моїх п'яльцях  
впадає супроти законів земних і небесних.  
Слова, що були і прісними, і безтілесними,  
стають наче хвилі – солоні і незборимі.  
І – важелезні, як гори.  
І, як вода, – невловимі...

\* \* \*

Вечірня кава. Аромат грози.  
Ридма ридає небо над собором.  
І хмари-чумаки, йдучи у гору,  
Волочать понад шпилями вози.

Ще прийде мить солоних сніговиць.  
А поки править вечір дощ-бариста.  
Скидає місто Лева золотисту,  
Єдвабну шкіру сонячних дзвіниць.

У закапелку стигне старий дім,  
Неначе пляцок з вогким маком крапель.  
Дай, леве, нам на щастя свою лапу,  
У пам'яті лиши цей перший грім

І бруку голоси, і шепіт веж,  
І флюгерів рипіння молитовне...  
А злива не вщухає, невгамовна:  
Регоче у калюжі – допливеш?

Ми підемо із левом по воді.  
І буде кави рівно по коліно,  
Коли покличе місто день промінний,  
Загравши на веселковій трубі.

## СОНЦЕКВІТЕНЬ

### 1

Коли вечір гострішає в німоті  
і розпечене лезо сонця  
крає обрій навпіл,  
вікна кволих будинків  
стають кавуновим насінням.  
Чорним.  
Розчавленим.  
Безнащадним.  
З такого нічого не проросте –  
ані вогника,  
ані крику «петрику-треба-вчить-уроки»,  
ані цвіркання канарок на підвіконні.  
Лише вітер – останній двірник у місті –  
струшує пил із тиші та спомини задуває,  
наче у храмі свічки.  
За-бу-ва-є...

### 2



Коли Петрика звали Петрик, а не Петро Миколайович,  
коли випасав він змія у небі із другом Данькою,  
сонце горіло за ними, мов кругла церковна банька,  
ніби шептало змію: «Тільки біди не наклич...»  
В повітрі лунала симфонія: фортепіано, Брамс  
(мати грала щовечора). Мляво сідало сонце,  
та й вибухнуло вночі...  
«Море хвилюється раз,  
море хвилюється два,  
море вогненне хвилюється три...»  
Петрик щодуху кричав «Завмри!...»  
...і почорніло віконце.

### 3

Усе своє маєш тепер при собі,  
найголовніше – вицвілу стрічку  
від паперового змія.  
Того дня він злетів понад хмари  
і не повернувся.  
Того дня ви поїхали геть  
і не повернулися...

### 4

Місто мертвих годинників –  
пазл із битих шибок.  
Ти складаєш його уві сні,  
шукаєш полинну музику,  
аби воскресити розіп'яний в Прип'яті квітень.  
І як же добре ти знаєш, що справа даремна:  
доки сонце зійде –  
пам'ять очі виїсть...



Сергей ВОЙНАЛОВИЧ

## ЖИТЬ РЕБЁНКОМ В ЦВЕТАХ БОРДО

КАНА

расскажи ей, Кана, пожалуйста, *Habla con ella*  
она просто не хочет, не может услышать меня  
у меня орхидея  
цветёт, истекает моя одиссея  
я устал от воды, я ведомый копьём из огня  
и за кожей дублёной ветрами Гипербореи  
ты наверно уже никогда не узнаешь меня

зарекаясь от жизни во ржи  
за рекой за спиной перевозчик  
неподъёмные веки от медных и круглых. держись.  
у меня на правой руке карты чёрных  
не-бес/з белых точек  
карта звёздных морей на левой ладони клокочет  
и небесным пунктиром по ним пролегла моя жизнь

просыпаясь в поту, под «Эль мелех нээман»  
я на угол бегу к советскому таксофону  
бью себя по щекам, боковым и нагрудным карманам  
а в карманах ключи и крошки субботней манны  
и советская медная мелочь, что мне дала мама  
на билет, на трамвай, на завтрак, на глаз...

положить другому  
дозвониться тебе, живым или мёртвым, Кана,  
и молиться – «Алла/Алло» – во тьме телефонной

Большая Кана, собачья мама,  
что вниз глядит из молока и тумана.  
Храни нас, как щенков своих,  
слепых, беспомощных и больных.  
Тех, что стараются жить за двоих,  
тех, кто думает, что одни,  
тех, что пытаются им позвонить.  
Тех, кого ещё можешь любить,  
несмотря на плач их и стоны,  
за то, что ищут во тьме бездонной  
огни твои.  
Аминь.



Войналович Сергей Владимирович.  
Родился 31 июля 1988 года в Николаеве.  
Студент Черноморского государственного  
университета имени П. Могилы, факультет  
иностранной филологии. Победитель двух  
поэтических слэмов в рамках Всеукраинских  
фестивалей поэзии «Ватерлиния – 2011» и  
«Ватерлиния-2012».



\* \* \*

через дорогу гулять – даже думать не смей  
там где становится западней или ясней  
там поджидает женщина – синяя смерть  
руки её шершавые – кожа змей  
руки шершавые – камешки у реки  
бойся, мой мальчик, бойся её,  
берегись  
лучше лови свою звёздочку и держи  
крепко держи не разжимай кулачок  
лучше лови свою звёздочку и молчок  
хрупкую-ломкую, ярких шипов пучок  
нежную звёздочку, белую свою жизнь

ну вот я и держу  
ну вот я её и несу  
будто маленький мальчик пойманную стрекозу  
как стеклянный аzur, дрожащую бирюзу  
сразу руку в карман, хоть не понял ещё что поймал  
и глазами стрелять опасно по сторонам  
как котята из мультика (Помнишь, «Кошачий суп»?)  
наблюдать как женщина цвета кобальтова синь  
наблюдать за смертью цвета тенарова синь  
что приходит в посёлок  
шагом неслышным в пыль  
что уводит детей  
тихим шагом неслышным в пыль  
свистом пряных плетей, тенями наперерез  
невесёлых детей цвета жёлто-зелёный шартрез  
что плетутся за ней, плетут карнавал, караван  
невесёлых детей цвета бледный виридиан

так уходят они, и в этом их смысл и суть  
что так дни нашей жизни с тобой безвозвратно уходят  
вот смотри, уже лазурные руки несут  
незнакомые мне до боли руки несут  
эти чёрные шоры, угольные поводья

ну и вот прекрасный твой необъятный мир  
где никто не ходит по карте чужих следов  
где так страшно жить ребёнком в цветах бордо  
ожидая женщину цвета ультрамарин

беззащитным нечто, отвергнутым «нет, не то»  
непохожим даже на «так на тебя непохоже»  
неизведанным цветом, невиданным раньше цветком,  
неожиданным вовсе цветком у дороги проросшим

всё же быть, трепыхаться, мучиться, прорасти,  
 сквозь себя, сквозь бывших себя, сквозь всех умирающих нас,  
 это мёртвая кровь моя, сукровица, береста  
 это талые воды мои  
 вечножданная мною весна

пусть никто не останется тихим, забытым в углу  
 ни придавленным памятью в ветхом фотоальбоме  
 нас с тобою уставших слепых гулять уведут  
 синей ласкою руки на ощупь гулять уведут  
 в земли запада, через дорогу, ну а звезду  
 с тихой нежностью вынут  
 из окоченевшей ладони

### МАКИ

вне невесомости память всё так же давит  
 ты себя лечишь травами или снами  
 ты говоришь, что времени стало меньше  
 я говорю: оно просто играет с нами  
 так невпопад, не то чтобы кошки-мышки  
 салочки – кто последний, тот будет зрячий  
 ты-то не бойся  
 ты и теперь не лишний  
 если за нами придут, то я тебя спрячу

смерть – шоколадная плитка, что так, что этак:  
 или на двух, или сам съедаешь всю сразу  
 там всё равно одинаковые комплекты,  
 ра- или нерабочие противогазы  
 бог-калькулятор угрюмо считает баллы  
 неумолимый, как солнце больной пустыни  
 я говорю, что мы свой рай про... пустили,  
 я говорю, что мы свой рай потеряли  
 ты всё молчишь, у тебя кончаются силы.  
 спой мне, мой мальчик, ещё про свой сон красивый  
 как среди поля зелёного хлорофилла  
 вырваннооко алеют маки бумажно

в принципе всё не важно,  
 но я-то тебя любила  
 я-то тебя любила  
 что ты мне на это скажешь?





*П. Глазовий. Дружній шарж  
А. Арутюнянца*

Глазовий Павло Прокопович (30.08.1922, Новоскелеватка Казанківського р-ну Миколаївської обл. – 29.10.2004, Київ) – один із найвідоміших українських поетів-гумористів і сатириків. Закінчив Новомосковське педучилище, Київський педінститут. Ветеран Великої Вітчизняної війни, учасник блокади Ленінграда. Працював заступником головного редактора журналів «Перець», «Мистецтво». Автор 13 книжок сатири та гумору, 8 книжок для дітей. Лауреат Всеукраїнської літературної премії імені Остапа Вишні, кавалер ордена «За заслуги» 3-го ст., Заслужений діяч мистецтв України.

Павло ГЛАЗОВИЙ

## ХТО ПОЕТІВ КРИВДИТЬ – ВЛИПНЕ У ІСТОРІЮ

### КУХЛИК

Дід приїхав із села, ходить по столиці.  
Має гроші – не мина жодної крамниці.  
Попросив він:  
– Покажіть кухлик той, що з краю.  
Продавщиця:  
– Что? Чево? Я не понимаю.  
– Кухлик, люба, покажіть, той, що збоку смужка.  
– Да какой же кухлік здесь, еслі ето кружка.  
Дід у руки кухлик взяв і нахмурич брови:  
– На Україні живете й не знаєте мови.  
Продавщиця теж була гостра та бідова.  
– У меня есть свой язык, ні к чему мне мова.  
І сказав їй мудрий дід:  
– Цим пишатися не слід,  
Бо якраз така біда в моєї корови:  
Має, бідна, языка і не знає мови.

### МРІЯ ПРО МОРЕ

У Мартина жінка гарна ще й молодша вдвічі.  
Раз вона йому сказала, дивлячись у вічі  
І поклавши кучеряву на плече голівку:  
– Купи мені, Мартиночку,  
на курорт путівку.  
Мартин губу закомпилів і сказав суворо:  
– Та ти ж знаєш, що відпустка  
у мене не скоро.  
Такі речі, їй же право, аж слухати чудно.  
Тобі ж буде там без мене і скучно, і нудно.  
– А я, – каже йому жінка, –  
щоб нудьгу розвіять,  
Буду сидіть біля моря і про тебе мріять.  
Мартин її приголубив: – Ах ти ж моя зоре!  
Сиди краще біля мене і думай про море.







### ВЕРЕДЛИВИЙ ЖЕНИХ

Перед свайбою жених завітав до хати  
І майбутній тещі він став таке казати:  
– Завтра підемо у загс я і ваша Таня,  
І тому у мене є ось які бажання.  
Я бажаю всіх своїх друзів запросити.  
Я бажаю, щоб було вволю їсти й пити.  
Я бажаю, щоб аж два баяністи грали,  
А не скрипочка якась чи старі цимбали. –  
Поклонився і пішов повагом із хати.  
– Вередливий твій жених, –  
Крутить носом мати. –  
Щось ти вибрала не те...  
– Мамо! – каже Таня. –  
Хай бажає, це ж його воля вже остання.

### ТОВСТИЙ І ТОНКИЙ

Стрілись повний і худий, обидва Федоти.  
Перший главком заправля, другий – без роботи.  
– Я тебе, – сказав гладкий, – улаштую в главку  
Сотні дві, а може, й більш будеш мати ставку  
– Ні, я звик, – сказав худий, – жити скромно й просто.  
З мене вистачить і сто, й навіть дев'яносто.  
– Та ти що? – гукнув гладкий. – В тебе не всі дома!  
Щоб одержувати сто, треба мати диплома.

### ІСТОРИЧНИЙ ФАКТ

Жив колись бундючний  
Панок Енгельгардт,  
Що не знав нічого,  
Крім вина і карт.  
Юного Шевченка  
Мордував той тип  
І за це в історію  
Не ввійшов, а влип.  
З цього можна вивести  
Повчальну теорію:  
Хто поетів кривдить –  
Влипне у історію.



## КОРОЛЬ СМІХОЛОГІЇ

З нагоди 90-річного ювілею одного з найвідоміших українських поетів-гумористів і сатириків Павла Прокоповича Глазового (30.08.1922 – 29.10.2004) та в рамках оголошеного Миколаївською обласною радою року письменника, у степовій Новоскелеватці, що на південному заході Казанківщини, наприкінці вересня відлунав на всі світи п'ятий Всеукраїнський конкурс читців сатири й гумору «Усмішки Глазового». Це дійство продемонструвало сяєво щирої душі письменника, яке вибухнуло перлинами української сміхової культури, що від І. Котляревського, Є. Гребінки, М. Гоголя, С. Руданського, а з ХХ століття – репресованих Остапа Вишні і його рідного брата В. Чечвянського.

Народившись у селі Новоскелеватка Казанківського району, майбутній письменник пройшов немало Дантових кіл: дивом вижив у страшний голод 1932–1933 рр., хоча померла його маленька сестричка; носив тавро сина «ворогів народу» (батька обзивали куркулем, бо мав двійко коней і землю, а потім – «зрадником Батьківщини», бо в період окупації був у німців ваговиком; маму-польку – «зрадницею Батьківщини», бо «працювала на користь Пілсудського»). Незважаючи на такі традиційні для радянської тоталітарної системи жахіття, Павло Глазовий, на очах якого вибивали цвіт нації хліборобського краю, вистояв: у пошуках хліба він як старший у родині провів дитинство «серед кар'єрів і копрів», що на Криворіжжі, тому й уберіг від лютої смерті сиріт – рідних братів і сестер, а коли ті подорослішали, пішов далі – вчитися. Спочатку, мріючи стати вчителем, П.П. Глазовий закінчив Новомосковське педучилище, потім – сержантську школу. Невдовзі розпочалася війна, а з нею – служба в білоруській Орші, страшенне бомбардування військового аеродрому, втеча на літаку «У-2» з напарником без будь-яких навичок пілота, а потім – пекельні роки перебування в блокадному Ленінграді. Смерть підстерігала його і там, але він вкотре вирвався з її пазурів.



В повоєнні часи, закінчивши Київський педінститут, Павло Глазовий трохи вчителював, але літературна творчість йому була до серця ближче, про що він написав: *«Я пробивався крізь нудьгу, / Сипучу і тверду, / І сміху поклади шукав, / Як золоту руду»*. Зрештою, кардинальні зміни в біографії сталися тоді, коли його твори схвально зустрів живий класик сатири і гумору, «король усмішки» Остап Вишня. З того часу наш земляк перейшов на роботу до нього – заступником редактора журналу «Перець». За короткий час це популярне в СРСР видання сягнуло фантастичного накладу – понад 3 мільйони примірників, причому майже в кожному числі друкувалися твори земляка у супроводі влучних карикатур і шаржів. Як традиційно вимагали сатирично-гумористичні форми, що не втратили зв'язку із фольклором, письменник у своїх невеликих за обсягом творах з комічним сюжетом у дотепній, іронічній, оксиморонній формі акцентував увагу на морально-етичних критеріях, глузуючи з невідповідності конкретної постаті претензіям на їх значущість. Правду казали: гостре перо не в гусака! Очевидно, це і був секрет шаленої популярності в літературі, одночасно – фунту лиха в житті особистому. У своїх листах до Євгена та Ніли Стецьків, що вийшли окремо у 2007 році («Листи до друга в США. 1990–2002»), він згадував про ті часи, коли над ним в журналі навис дамоклів меч: хтось «нагорі» не зрозумів його гумору. Зокрема, наприкінці 1950-х рр. письменник опублікував свого віршованого фейлетона «Балабон їде за кордон», в якому йшлося про чоловіка, який у закордонному турне хапався за дефіцитні шмотки. Зрештою, своєю поведінкою той персонаж, який чимось нагадував своїх сучасників, ганьбив, на переконання автора, ім'я громадянина країни Рад. До речі, цей текст П. Глазового супроводжувала карикатура, на якій був зображений кругленький, лисуватий, пухкенький «балабон» у брилі та вишиванці. «Здавалося б, невинний віршик, а мені за явили, що Балабон – це Хрущов, він тоді якраз вештався по всьому світу. Я виправдовувався, – писав П.П. Глазовий, – викручувався, а потай сушив сухарі і тривожно прислухався до дверей: чи не за мною? Тоді цю справу прикрили, бо боялись, що всю редакцію зметуть разом зі мною».

У творчості сатирика, який виражав протест проти короткозорості влади подібними прихованими засобами, було немало і відкритої їдкої критики, де він «в пух і прах» розносив спекулянтів і бюрократів, п'яниць та хапуг, за що завоював славу майстра гострого слівця. Надзвичайно популярними були книжки П. Глазового, що почали видаватися з другої половини 1950-х: «Великі цяці», «Карикатури з натури», «Коротко і ясно», «Щоб вам весело було», «Мініатюри та гуморески», «Куміада», «Усмішки», «Весела розмова», «Хай вам буде весело!», «Байкографія», «Архетипи: Гумор. Сатира», а також дитячі збірки: «Пушок і дружок», «Старі друзі», «Про відважного Барвінка та Коника-Дзвоника», «Про Сергійка-Нежалійка та клоуна Бобу», «Перчення». Втім, його твори друкувалися, хоч і невеликими тиражами, постійно. Всенародної слави набула його «Сміхологія», яка, починаючи з 1982 року, неодноразово перевидана і в часи нинішні. До речі, ця книга із дарчим автографом майстра була і в нашій домашній бібліотеці, а потім вирушила в закордонні мандри до миколаївського актора В.О. Фокіна. Із гуморесками П.П. Глазового майстер слова виступав на багатьох сценах Європи, чим зміцнював авторитет української сміхової культури.

П.П. Глазовим як улюбленцем народу, вишуканим майстром співомовки, віршованої гуморески, байки, реприз для цирку та інтермедій на телебачення, зокрема, для Штепселя і Тарапуньки, а також невеличких реприз для Юрія Нікуліна, захоплювався навіть один із найбільших русифікаторів і водночас – будівничий республіки, перший секретар ЦК КПУ В.В. Щербицький. І все ж, незважаючи на шалену популярність, Глазовому не могли вибачити любов народу, тому «на місцях» по відношенню до творчості сатирика була негласна перестраховка «не пуцать!». Втім, його твори «на злобу дня» ще довго професійно читали на «біс» чи не в усіх палацах і клубах наші всенародні улюбленці – майстри сцени Н. Крюкова, А. Сова, А. Литвинов, А. Паламаренко. Особливою популярністю користувалися його «Геніальний кум», «Бобик», «Место русской славы», «Про Івана і Бабу Ягу», «Непорочна курка», «Кухлик», а також майже поема «Тарас Бульба у Києві», де у формі сновидіння автор, йдучи услід за поемою «Сон» Т.Г. Шевченка, бачить жахи сучасної йому країни.

Може здатися дивним, але нагороди Павлу Глазовому, який у житті був надзвичайно скромним та, навіть, мовчазним, були нецікавими: він не бряжчав фронтовими орденами та медалями, тим паче – літературними відзнаками, яких у нього було досхочу. Найбільшою радістю ставали для нього

го тисячі щоденних листів, мільйони шанувальників по всій країні, а ще – його вдячні земляки, які проклали стежку до його серця якраз у ті часи, коли він шукав підтримки.

Як вказує переможниця Малої академії наук, членкиня Міжнародного фонду імені Павла Глазового А.Г. Ніколенко, на свій подив казанківці пересвідчилися в миколаївському корінні сатирика випадково: навесні 1968 року экс-редактор районки М. Литвинов прочитав у «Літературній Україні» фрагменти з біографії П.П. Глазового, де письменник згадував свою малу Батьківщину. Зв'язки було налагоджено стрімко: вже в червні відповідальний секретар газети Ю.Г. Хіль одержав від класика книжку з дарчим автографом. Також із гумористом підтримували дружні стосунки й інші земляки, зокрема, В.О. Єремєєва, Л.М. Смаровоз, Н.Д. Маслова. Вони пригадували, як їх уперше здивували поетова гостинність, а також його невибагливе київське помешкання, центральне місце в якій посідала його багатотисячна книгозбірня.

Тож не дивно, що саме з ініціативи казанківців своє 70-ліття П. Глазовий відзначав удома, як тут кажуть, на степу, куди він прибув 25 вересня 1992 року. Тоді з успіхом пройшли його зустрічі як у райцентрі, так і в Дмитро-Білівці, Каширівці, де він виступив з ініціативи районного літературно-драматичного клубу «Світоч» при районній бібліотеці. Тоді ж сатирик відкрив будинок культури в Дмитро-Білівці, а також виступив на концерті з нагоди свого дня народження, який вела відома Т. Стратієнко. Як пригадують учасники того вікопомного вечора, у своєму слові П. Глазовий дякував землі, на якій народився, а також землякам за їх гостинність. Згодом він читав гуморески, які сприйнялися на «Ура!»

...Навіть по смерті Короля сміхології його творчість продовжують широко популяризувати на Миколаївщині. Зокрема, 26 листопада 2007 року в Казанці проведено черговий 12-й відкритий обласний конкурс «Усмішки Глазового», який супроводжувався урочистою церемонією відкриття пам'ятного знака землякові. А в листопаді 2011 року на фасаді київського будинку №25 по вул. Л. Толстого, де мешкав земляк, з ініціативи його друзів встановили оригінальну меморіальну дошку. Тому цьогорічне свято в Новоскелеватці, яке має статус всеукраїнського, а ще – настільки довгоочікуване відкриття кімнати-музею, видання книжки про видатного земляка – важливі заходи, які мусять піднести до вершин літературні здобутки письменників краю, сформувані бездоганний імідж області. І один із перших, чия зірка мусить засяяти на віртуальній алеї слави краю, – Павло Глазовий. Наш безсмертний Король сміхології!

*Тарас Кремень*





Александр КАРМАНОВ

## КУДА ПОДАТЬСЯ УКРАИНЕ?

*Запой увял, трезвеют лица.  
Но в жажде славы и добра  
сейчас мы можем похмелиться  
сильней, чем вытили вчера.*

Игорь Губерман

### Ке-фер?

У Надежды Лохвицкой, писавшей в начале прошлого века под псевдонимом «Тэффи», есть рассказ, который начинается так: «Вышел русский генерал-беженец на Пляс де ля Конкорд, посмотрел по сторонам, глянул на небо, на площадь, на дома, на пёструю говорливую толпу, почесал переносицу и сказал с чувством:

– Всё это, конечно, хорошо, господа! Очень всё хорошо. А вот... ке-фер? Фер-то ке?»

Это извечное русское «Что делать?» во французском переводе более всего приходит на ум при виде современного состояния украинской общественной мысли. С той лишь разницей, что отвечающий духу времени перевод сакраментальной фразы сегодня будет скорее английский, чем французский. Как столетие назад не знали, куда податься и на кого надеяться, кроме как на Запад, так и теперь. Нет, существуют, конечно же, всякие «недобитые коммуняки», зовущие Украину в Евразийский союз вместе с Белоруссией и Казахстаном. Но любой средневзвешенный отечественный интеллект, даже если он с брезгливостью относится к национал-радикалам, такую мысль отвергает с порога. Слишком непросвещённо-с. А главное – за что же мы тогда боролись в 1991 году? В то благословенное время революционной эйфории все как раз понимали «ке-фер» (в смысле «вот шут ви ду»). Тогда был ясен и прям лозунг «Геть від Москви!» И чем дальше «Геть!», тем большее предполагалось грядущее счастье. Теперь лозунг, в общем-то, остался как главный вектор движения, а вот со счастьем проблема точно. За исключением очень небольшого по количеству, но весьма заметного по качеству слоя украинского общества, уже ни с какого бока не связывающего своё будущее «с этой страной», оставшееся население не может не видеть, как эта самая страна деградирует неостановимо. Трудно припомнить какой-нибудь уголок экономической, культурной или социальной жизни, который не подвергся бы за последнее двадцатилетие погрому и разорению. Разве что в последние годы не так быстро, как в предыдущие. Да дело даже не в погроме как таковом. Ведь всего через двадцать лет после катастрофы 1941 года Советский Союз запустил человека в космос.

Но за прошедшие четыре пятилетки нам открылись такие истины, что:

- Отсутствие цензуры не рождает шедевры;
- «Волшебная рука рынка» способна заполнить прилавки, но не способна заполнить все желудки;
- В капиталистической системе всё имеет свою цену: «культура», «украинство», «национальные интересы» – не исключение, и цена эта невысока;
- Пришедшие на смену неэффективному государству эффективные собственники-капиталисты оказались настолько эффективны, что даже в общественной производительности труда совершили развитие наоборот – в начало 80-х годов.

Короче, как сказал один немец из бывшей ГДР: «Что нам рассказывали о социализме, было ложью, то, что рассказывали о капитализме, – правдой». К этим огорчительным истинам следует добавить только тот факт (а большего и не нужно), что из-за хронического недофинансирования основных фондов индустриальной основы страны фактический износ оборудования уже вплотную приблизился к критической отметке, а кое-где и перешагнул через неё. То есть, к тем 30 тысячам предприятий, превратившихся на наших глазах в руины и прах, в ближайшие годы добавятся новые. И на этот раз среди них будут объекты энергетики, газового хозяйства и металлургии, которые ещё удавалось удерживать благодаря огромным советским запасам ресурса. И это неизбежно, так как эти предприятия в среднем получают от собственников на своё содержание около 8 процентов от минимально необходимого. Не будем сейчас касаться причин такого положения – это отдельный большой разговор. Отметим только, что уже не одно правительство, придя к власти, немедленно издавало программу его преодоления. Названия этих программ были разные, но суть одна и та же: приватизация, привлечение иностранных инвестиций, государственная поддержка отдельных предприятий и отраслей. Остановимся подробнее на привлечении инвестиций, так как с оставшимися двумя пунктами и так всё ясно. Согласно мнению таких финансистов, как прошлый и нынешний главы Федеральной резервной системы США Алан Гринспен и Бен Бернанке, с момента крушения Советского Союза из постсоветского пространства на Запад ушло гигантское количество средств и материальных ценностей. Мистер Гринспен даже назвал одной из причин бурного роста финансовых пузырей глобального банковского сектора «деньги из России». По некоторым оценкам, общая сумма этих средств превышает 2,4 триллиона долларов. Трудно сказать, какую часть из них составляет «вклад» Украины. Но, памятуя о роли нашей республики в народном хозяйстве СССР, можно предположить, что где-то около четверти. Обескровленная таким образом экономика постсоветских стран постоянно нуждается в оборотных средствах. Поэтому наши правители пытаются путём предоставления различных преференций для иностранного капитала привлечь его в страну. Проблема, однако, в том, что ежели капитал и приходит в национальную экономику, то размещается в отраслях, дающих наибольшую прибыль в наиболее короткий срок, а не там, где требуют интересы этой национальной экономики и государства. Так, основные инвестиции в Украине делят страхование и банковский сектор, а отнюдь не обрабатывающая промышленность и сельское хозяйство. Источниками их выступают Германия, Великобритания и ... Кипр. При более внимательном анализе оказывается, что чаще всего это так называемые портфельные инвестиции, которые так же легко покидают страну при ухудшении конъюнктуры рынка, как и входили. Вполне возможно, что это были те самые украинские деньги, выведенные в оффшорные зоны (Кипр, Британские Виргинские острова) из некогда доходных, но сознательно обанкроченных, а потом превращённых в развалины предприятий. Как же нам быть? Ведь существуют же примеры успешного развития европейских стран, не говоря уже об азиатских экономических «тиграх». И вот тут-то и раздаётся со всех сторон нашей не такой уж маленькой родины вопль души бизнесмена и политика: «В Европу! В Европу! В Европу!»

## Билет на европейский «Титаник»

Характерно, что вопль этот равно дорог сердцу и чиновника из бело-голубых, и пламенных трибунов оппозиции. И, скорее всего, дело не только в том, что сердце бизнесмена там, где его деньги, а где они – мы уже знаем. Любому человеку (а уж тем более политику) необходим некий ориентир в пространстве, чтоб не терять хотя бы направление. Тут с Европой всё в порядке. Последние пятьдесят лет общность европейских государств являла собой пример впечатляющего, хоть и не беспроblemного, развития, наивысших социальных стандартов, политической стабильности и гражданских свобод. Вовремя перебежавшие из-под колпака СЭВ и Варшавского Договора центрально-европейские страны также получили существенную экономическую помощь и политическую поддержку. Так почему бы Украине не стать второй Польшей? Тем более что братья-славяне получают



от Брюсселя ежегодную дотацию в размере 9 миллиардов евро, а польская элита всю вливается в европейский истеблишмент. И не беда, что 70 процентов банковского сектора, свыше половины промышленных активов и около 12 процентов земли в Польше уже принадлежит нерезидентам. Эх, нам бы так! Но на этой оптимистической ноте в демократические грёзы грубо вторгается мрачная действительность. «Европейское объединение угля и стали» (так первоначально назывался Евросоюз), развиваясь, достигло за 50 лет почти что окрестностей Петербурга и превратилось почти что в конфедеративное сверхгосударство, но, кажется, повернуло вспять. Кстати, оно уже очень мало производит стали и почти не добывает угля. Причина одна – рынок.

Для того чтобы товары были произведены, они должны быть непременно потреблены – куплены. Вернее, сначала произведены за счёт кредита, а потом уже проданы с прибылью. Но кредит – это тот же спрос, только отложенный. Так или иначе, благосостояние производителя товаров напрямую зависит от количества покупателей. Чем больше покупателей – тем лучше. А ещё лучше, чтобы они покупали только твои товары. При колониальной системе всё очень просто: захватывается чужая страна, объявляется колонией, а страна-захватчик получает «эксклюзивное право» на торговлю с ней. Когда индусы, борясь против английского колониального владычества, поднимали восстания, то получали в ответ массовые расстрелы и организованный голод. Когда Махатма Ганди призвал своих последователей: «Лучше голодать, чем покупать английские товары» – англичане убрались сами. В современном обществе цели остались прежними, но методы изменились. Рост ёмкости рынка, то есть числа покупателей, достигается устранением всех и всяческих барьеров перед товарной и кредитной экспансией. Попутно удушаются конкуренты, зачастую сугубо политическими методами. Упраздняются национальные границы, а национальные правительства превращаются в диспетчеров «благодетельных указаний» Страсбурга и Брюсселя. Так, например, в Латвии после вступления в Евросоюз, закрылись практически все промышленные предприятия и был порезан на металл огромный рыболовецкий флот. Людям стало просто негде работать. Страну покинул каждый пятый житель. Вместе с отрицательным «естественным приростом» населения получился мировой рекорд – без всякой войны Латвия потеряла четвертую часть своих граждан. Парадоксально, но при этом не произошло падения уровня жизни, а скорее, даже наоборот. Всем желающим охотно давали кредиты под очень комфортные условия. Полки магазинов были полны, агентства недвижимости переполнены. Наступил потребительский бум: люди покупали, а страны охотно занимали средства у центральных финансовых институтов. Сходные процессы происходили и в других государствах: в Греции, Португалии, Ирландии, Венгрии. Кроме того, оптимизируя свои накладные расходы, транснациональные корпорации переводили трудоёмкое и экологически вредное производство в страны с жарким климатом и дешёвой рабочей силой. В странах-резидентах этих корпораций оставлялась невредная конторская работа и сфера услуг. Журналисты от демократического восторга придумали этому явлению звучное название «постиндустриальная экономика». Любопытно, что, если верить правительственным программам, наша цель – построить именно такую экономику. И никто ведь не спросил авторов: «Э-э-э, пан Каквастам, а вы можете перевести свои сталелитейные заводы в Сан-Паулу, ткацкие фабрики в Калькутту, а производство телевизоров в Тайбей? А если не можете, то о какой постиндустриальной экономике речь?»

К сожалению, в мире нет ничего постоянного. Настал день, когда и эти меры перестали приносить прибыль. Слишком велика оказалась нагрузка на финансовые институты, бремя долгов оказалось неподъёмным для целых государств. Кроме того, выяснилось, что значительная часть кредитной эмиссии была вызвана чисто политическими причинами. Нужно было «осваивать» Центральную и Восточную Европу. Денег не хватало, и их позаимствовали у будущих поколений. Сейчас настёт период возврата долгов, но ясно, что возратить их невозможно. Также невозможно просто взять и отменить заимствования, потому что долги одних – это активы других. Катастрофа ещё не произошла, и не факт, что она вообще произойдёт, но совершенно очевидно, что очередной «дранг нах остен» выдохся и Украина в число благодетельствованных стран не попала. Склоните знамёна или плюньте через левое плечо, как кому нравится.

## Свой проект

Да, господа и дамы, «евроинтеграция» надолго отошла в область ритуальных политических мантр. Надежды на то, что скоро всё само собой рассосётся, – самообман. Объём диспропорций в мировой экономике настолько велик, что большинство серьёзных аналитиков, не решаясь на точный прогноз, сходятся во мнении, что кризисные явления могут продлиться от нескольких лет до нескольких десятилетий. Украина столько ждать не может. Уже в ближайшие десять лет станет окончательно ясно: спихнут нас обстоятельства и собственная глупость на обочину цивилизации или же нет. Чтобы этого не произошло, нашей стране требуется опережающее развитие, выше, чем в других странах. Для этого необходимо, чтобы Украина стала частью какого-то геополитического проекта, имеющего свою сверхзадачу. Такую задачу, которая потребовала бы мобилизации всех сил. Построение национального государства такую цель дать не может. Во-первых, оно вроде как уже построено, во-вторых, в современном мире роль национального государства быстро скатывается к почти символической. Кто не верит – найдите на карте Ливию. Нет, проект должен быть наднациональным, масштабным, оправдывающим меры экстраординарные. С точки зрения украинского политического класса это не может быть Евразийский Союз во главе с Россией. Принять его – означало бы признать, что проект «независимая Украина» был ошибкой. И ни для кого не секрет, что нынешняя Россия от Украины кардинально не отличается. «Великая сырьевая держава» в структуре своего экспорта имеет всего полтора процента высокотехнологичных и конкурентоспособных товаров. Украине следует как можно скорее избавиться от иллюзий, а затем спросить себя: на каком из мировых рынков будут востребованы в ближайшие годы металл, удобрения и зерно? И где в будущем возможно присутствие наших высокотехнологичных товаров, в кооперации с кем мы их сможем производить? Не задавши такие вопросы, не взяв такие цели, бессмысленно говорить о развитии, а значит, и о будущем.

Впрочем, ответы на них лежат на поверхности. Единственные рынки, где мы сможем присутствовать в будущем, – это развивающиеся рынки, не слишком требовательные к качеству, но динамичные. Это, прежде всего, Юго-Восточная Азия, Южная Америка и в некоторой степени Африка. Известно также, что на азиатских экономических площадках аккумулированы финансовые средства глобального масштаба. На этих рынках ещё растёт спрос, имеются свободные деньги, но и конкуренция там немалая. Нам нужны ворота в сердце азиатского материка, необходима поддержка игрока крупнее и сильнее Украины, но без амбиций доминирования. По этой причине отпадают и Россия, и Польша. Нужна страна не менее, чем Украина, заинтересованная в сложении сил, а не просто в цивилизованном разводе в рамках полуэфемерного СНГ. Именно по этой причине нам следует проявить политическую волю и «отряхнуть со своих ног» всякие там ГУАМы. А потом стоит посмотреть на юг через Черное море. Там лежит страна, с 1963 года добивающаяся членства в Евросоюзе, но так и не принятая. Страна с бурно развивающейся экономикой и растущим населением. Эта страна уже имеет немалый вес в Азии, уверенно чувствует себя в Европе, активно ведёт дела в Северной Африке. Будучи союзницей США, она проводит отнюдь не вассальную политику. Когда в августе 2008 года развернулись известные события в Грузии, для американских кораблей внезапно «по техническим причинам» был закрыт Босфор. Без согласия этой страны все надежды украинского правительства диверсифицировать поставки энергоносителей будут обречены на неудачу. Конечно же, речь идёт о Турции.

Как бы экзотично не звучало «турецко-украинский союз», такая геополитическая конструкция, воплотись она в жизнь, имела бы массу преимуществ. Кроме уникального транзитного потенциала, общее экономическое пространство с Украиной обеспечило бы туркам продовольствие для населения, металл и стройматериалы, рынки для своего ширпотреба и нарождающейся тяжёлой индустрии. Украина, в свою очередь, получила бы рынок с перспективой в 100 миллионов покупателей, смогла бы пользоваться турецкими связями в странах Востока. Впоследствии к этому проекту смогли бы присоединиться балканские страны и Закавказье. Не стоит забывать, что интеграция с Россией вызывает немалое сопротивление со стороны Запада, и прежде всего Соединённых Штатов,





опасающихся возрождения Советского Союза. Вряд ли продвижение Украины к тёплым морям вызовет столь же негативную реакцию. Честно говоря, в таком союзе, который в своё время отстаивал ещё гетман Дорошенко, я почти не вижу изъянов. Опасаться исламского радикализма не стоит. Турция – давно светское государство и с радикалами успешно справляется. И всё же одно обстоятельство внушает тревогу: это демография. Нас уже давно в Украине не 52 миллиона. А если по правде, то даже не 40. Ведь 6,6 млн. из 46 постоянно находятся за границей. У турок же население быстро увеличивается. С одной стороны, это хорошо – нет проблемы нехватки рабочих рук, а с другой стороны – боязно. А вдруг как-то рано утром вы проснётесь от крика муэдзина, сзывающего правоверных на молитву?

***Карманов Александр Александрович.** Кораблестроитель, ведущий конструктор вертолётосца пр. 10200 (шифр «Халзан»). Журналист, заместитель главного редактора николаевского журнала «Новый ВекЪ» (1998–2003).*





*Николай Иванович Костомаров*

Владимир ГАВЕЛЯ

## ЯЗЫК КАК СРЕДСТВО ОБЪЕДИНЕНИЯ СЛАВЯН (Уроки Н.И. Костомарова)

**Николай Иванович Костомаров (1817–1885) по праву считается лучшим русско-украинским историком. Он происходил из мелкопоместного дворянства, получил прекрасное образование, усиленное подвижническим самообразованием. В его жизни было всё: и «тюрьма и сума», и блестящая академическая карьера. Он был участником идейных и политических баталий своего времени.**

Будучи сторонником украинской культурно-национальной автономии, он стал одним из идейных вдохновителей и руководителей Кирилло-Мефодиевского общества. Это была тайная политическая организация разночинной интеллигенции в Киеве (1845–1847). Членами её были писатели, поэты, историки – цвет тогдашней украинской интеллектуальной элиты – Т.Г. Шевченко, П.А. Кулиш, В.М. Белозерский, Н.И. Савич, Н.И. Гулак. Программные положения: создание всеславянской федеративной республики, ликвидация крепостного права, национальное освобождение Украины – в основном были сформулированы Костомаровым в документе «Книга бытия украинского народа» («Закон Божий») и умели объединить локальное и всемирное. Всё это было, конечно, враждебно



официальной доктрине царской России – «православия, самодержавия, народности», поэтому, как только поступил донос, реакция правительства была быстрой, радикальной и суровой. Члены общества предстали перед судом как государственные преступники и приговорены к различным срокам заключения и ссылки.

Вероятнее всего, учитывая дворянское происхождение, Н.И. Костомаров получил наиболее мягкое наказание – год тюрьмы, потом был выслан в Саратов с воспрещением преподавания. Ему запретили проживание в столицах, а по прошествии десяти лет разрешили преподавать, работать же в архивах вообще не запрещали. Вот такой избирательной была царская Фемида. С биографами Костомарову, что называется, не повезло, никто не удосужился написать его научную биографию. По-видимому, современников и потомков полностью удовлетворила написанная самим историком «Автобиография». Более того, системное, детальное и научное полное собрание его сочинений до сих пор не издано, хотя объём написанного им огромен и разнообразен. Это и «Русская история в жизнеописаниях её главных деятелей», этнографические, фольклорные труды, публикации древних актов, статьи по социально-политической и экономической истории России и Украины. Н.И. Костомаров был поэтом и писателем, им написаны сборники стихов «Украинские баллады», «Ветра», пьесы «Переяславская ночь» и «Савва Чалый», он писал повести на русском и украинском языках. Как политик, он проповедовал всемирное славянское братство, единение всех диаспор славян, входящих в другие государства. Вполне возможно, что такие профессиональные интеллектуалы, как Н.И. Костомаров, являются объединяющими фигурами в наше беспокойное время, когда даже серьёзные политики предлагают «разъединиться, чтобы объединиться».

Языковая концепция учёного сейчас, как никогда, актуальна и своевременна. В наше время политики пытаются противопоставить украинский язык русскому, что вообще не свойственно научно-му языкознанию. Исторически языки существуют в ситуациях взаимообогащения, каждый из них как бы «приватизирует» слова другого языка, расширяя свою образную и логическую структуру, переваривая их в своём фонетическом котле. Даже учёные-филологи не имеют санкции навязывания языковых структур путём искоренения русских или польских феноменов, попавших в украинский язык ранее или только что усвоенных. Носителем языка является народ, а не узкий круг профессионалов-лингвистов, функция которых – наблюдение за развитием и становлением языковых структур. В условиях глобальных преобразований и трансформационных процессов наиболее перспективной областью является сравнительное языкознание.

В шумных и крикливых разборках «національно свідомих» политиков как-то забылось, что язык – это инструмент коммуникации, общения, средство диалога культур, он флагман кораблей цивилизаций, плавающих по необозримому морю информации. Социальность, этничность, стремление народа к компактности формирует государство, а не наоборот. В письме, адресованном деятелям украинской диаспоры Австро-Венгрии, Н.И. Костомаров размышлял: «Государство не есть какое-либо понятие чисто отвлечённое; оно есть живая особенность, духовная организация, имеющая те же самые свойства, как и каждая организация физическая; оно развивается не механически, но динамически, не через налипание и сращивание извне, но собственной самодеятельностью жизненной силы, составляющей его сущность, как дерево из зерна; разносят эту силу по всем различным частям его и снова возвращают её к своему центру». Костомаров – сторонник объединения славян, всех их языков и наречий, и это звучит как завещание, как наказ великого учёного и современникам, и будущим поколениям. Заглядывая в будущее, он писал: «Большинство славян давно оживляется единым братским сочувствием друг другу, единым желанием взаимного соединения, но к этому примешивается иногда сознание преимущества той или иной национальности, положим, иногда справедливых, но всё-таки не уместных в таком важном деле. Все они имеют очень сходное одно с другим наречие, но эти наречия ещё неясный лепет ребёнка, которому много нужно для того, чтобы стать твёрдым словом мужа».

Н.И. Костомаров в одинаковой степени владел, как бы мы сейчас сказали, технологиями украинского и русского языков, писал стихи и прозу на том и другом языках. Не это ли является достойной отповедью тем деятелям от филологии, которые смешат своими русско-украинскими титрами к русскоязычным фильмам. Перевод в титрах всегда носит оперативный характер, поэтому неточен, как



*Могила Н.И. Костомарова  
(Волковское кладбище, Литераторские мостки, Петербург)*

и всякая суета и поспешность, экранный диалог передаётся формально, без глубины, и выглядит как издевательство над сущностью и смыслом оригинала. Порой искусственно создаваемое противоречие доходит до извращённых форм русофобии. К примеру, во время судебного процесса бывшая премьер-министр Украины Ю. Тимошенко потребовала переводчика по причине непонимания русского языка – и это государственный деятель, который заключал и подписывал десятки соглашений и договоров с основным экономическим партнёром своей страны – Россией.

Самым издаваемым трудом Н.И. Костомарова является «Русская история в жизнеописаниях её главных деятелей», состоящая из сорока одного раздела разного объёма, самые большие посвящены Петру Великому, императрицам Анне Иоановне и Елизавете Петровне. Исследование охватывает приблизительно тысячу лет истории российского государства с множеством отступлений по поводу исторической, культурной и социальной судьбы славянства вообще. Будучи академиком и профессором нескольких университетов, Н.И. Костомаров уходит от академичности в изложении материала, помехой становится его дар литератора, предполагающий эмоциональность и психологичность, множество бытовых подробностей, не свойственных академическим трудам по истории.

Это заметил другой классик исторической науки России В.О. Ключевский, тоже университетский профессор: «Русская история была (для Н.И. Костомарова), – писал он, – музеем, наполненным коллекцией редких или обыкновенных предметов. Он равнодушно проходит мимо последних и останавливается перед первыми... Так накапливается ряд исторических образов, оторванных от исторического прошлого и связавшихся неразрывно с их автором. Мы говорим: это костомаровский Иван Грозный, костомаровский Богдан Хмельницкий, костомаровский Стенька Разин... Всё, что было драматического в нашей истории, особенно в истории нашей юго-западной окраины (имеется в виду Украина. – *В.Г.*), всё это рассказано с непосредственным мастерством рассказчика, испытывающего глубокое удовольствие от своего собственного рассказа».

По литературному стилю «жизнеописание» у Костомарова приближено к мемуарам, как будто автор с помощью машины времени побывал во временах, о которых пишет. Как этнограф, он владе-



ет бытовыми подробностями времени, как поэт он украшает своё изложение цветами живой реальности. Только в двадцатом веке такой стиль был признан жанром литературы, а не историческим исследованием. Например, Уинстон Черчилль за свои мемуары «Вторая мировая война» получил Нобелевскую премию по литературе. Костомарова по праву можно считать предшественником и русской, и украинской исторических школ, он никого не захваливает и не возвышает чрезмерно, излагая деяния, он даёт возможность своим читателям расставлять приоритеты и давать оценки. Как писатель и исследователь, он уважает своего читателя, доверяет ему, не демонстрирует показного патриотизма, связывает любовь к родине не с любовью к сильным мира сего, а с природой, рациональностью и красотой славянского быта.

Н.И. Костомаров не видел никакой крамолы в наличии множества наречий у славян, как этнограф и филолог, он видит причины многообразия славянских языков в географическом положении частей этноса и влиянии других языков, например тюркских. Татаро-монголы триста лет получали дань с завоёванной ими Руси, не назначая своих наместников, выдавая ярлыки удельным князьям, которым и поручалось следить за аккуратным поступлением ясака – дани от завоёванных славянских земель. В то же время древнерусский язык воспринял и приватизировал множество тюркских понятий и слов. Н.И. Костомаров великолепно владел русским и украинским языками, разве можно в этом сомневаться, читая его украинские стихи и пьесы, написанные на добротном малороссийском языке. Он писал: «Влияние образования только тогда вполне возможно, когда оно будет основано на единстве языка, а промышленная деятельность, как дело материального расчёта, далеко не в состоянии скрепить ту духовую связь, которая нужна народу. Итак, нам остаётся одно могущественное оружие – это именно язык. В этом-то могущественном орудии мы и признаём все те качества, какие потребны для объединения славянских национальностей... Славянские национальности тогда только могут достигнуть до объединения их духовной деятельности, до объединения их мысли и чувств, когда деятельность найдёт для себя объединения в соответствующем слове; только в нём славянские национальности могут сознать себя как народ».

Для Н.И. Костомарова главное состояло в том, что при всём различии наречий славяне должны искать пути к объединению на основе единого происхождения их слова из древнерусского языка, общей религии и истоков истории. Учёный был уверен, что при предлагаемом единении языка падают все неудобства общения между разными ветвями славянства. Язык – это могущественное орудие, которое даёт возможность каждую мысль, каждое чувство быстро разносить по всему национальному организму и всё лучшее, свойственное одному народу, «сделается свойственным и всем другим, и таким образом все национальности будут, как братья одного родного семейства, при различии индивидуальных взглядов, сохраняющие единство взглядов на вещи и дружно стремящиеся к единой цели».

Из теперь уже далёкого XIX века историк, поэт и провидец обращается к потомкам с заветом беречь общие корни славянской культуры, сохранять единство в многообразии, чтобы не погибнуть поодиночке. Заметьте, он не навязывает русского языка в качестве средства универсального общения между славянскими нациями, но абсолютно уверен, что этнос, сохранивший знания об общем происхождении, всегда сможет в соответствующих исторических условиях найти формы экономического (Костомаров пользуется понятием «материального») и политического союза и объединения. Он отмечает: «Каждый народ, желающий получить право гражданства в ряде других народов, должен опираться не на одну материальную свою численность, но и на опоры более духовно нравственные. Он должен быть настолько могущественным силой материальной, настолько же должен быть могуществен и силой духовной, способной отражать всякое чуждое, враждебное ему влияние».

Речь идёт о духовных основах, необходимых этносу, которые входят в состав государственности других наций, рассеянных по миру... Для каждого из славян легче прочитать какую-либо книгу на немецком или французском языке, чем на языке, хотя и родственном, но принадлежащем другой национальности. Видим, что в наше время ситуация воспроизводит себя: в Белоруссии не читают книг на украинском языке, в Украине – на белорусском, а в России – на их обоих. Спрашивается: есть ли хотя бы какой-нибудь промежуточный выход? Да, он есть, и мыслитель, прекрасно владевший сла-

вянскими языками, умевший общаться на многих из них, даёт совет своим потомкам: «литература русская есть для них родная литература», – и сетует, что «умственный капитал славянского мира не бывает достоянием всех славянских национальностей». Каждая национальность преследует только свои духовные интересы, немало ни заботясь о других. Каждое дело труднее и медленнее делается одним, интеллектуальное развитие у славян идёт из-за этого труднее и медленнее, чем могло бы оно идти при дружном соединении всех сил.

В современной Украине подтверждаются худшие опасения великого сторонника диалога русского и украинского языков. Русский язык изучается как иностранный, можно вспомнить и пресловутый лимит на украинском ТВ на русскоязычные передачи. Да, есть примеры гонения на украинский язык: например, Эмский указ Александра II запрещал издание украинско-язычной прессы и научных книг, оставив разрешенной только художественную литературу. Но зачем же наступать на те же грабли в обратном направлении, ущемляя языковую свободу больших и малых народов, живущих на украинской земле. Среди ревнителей исключительно украинского языка есть множество неукраинцев, как Телегина-Григян, прославившаяся под брендом Тимошенко, и её верный оруженосец Турчинов, которые издали приказ, запрещающий общение учителей на русском языке на переменах. Этот приказ пришлось оспаривать в Конституционном суде, поскольку Украина подписала европейскую конвенцию о языках национальных меньшинств. В своё время Ульянов-Ленин, увидев, какими методами революционные эмиссары Дзержинский и Орджоникидзе умирляли контрреволюционные выступления на Кавказе, заметил, что нет больших русских шовинистов, чем обрусевшие инородцы. Что не говори, но «гений плюгавый», как его называл современный поэт Игорь Губерман, умел заглянуть в глубину колодца национализма.

Многое из того, что написано Н.И. Костомаровым по проблеме языка и судьбах славянских народов, является холодным душем, способным охладить горячие головы украинских «національно свідомих» – всё как в притче, изложенной великим Львом Толстым: «Отец, умирая, дал каждому из своих сыновей по прутику, и те легко их сломали, а когда он соединил их в пучок, то никто из них не мог его поломать». Славянское единство и конструктивный диалог – это звёздный час нашего этноса. Как говорят англичане: «Чем ненавидеть друг друга в темноте, не лучше ли зажечь свет и поговорить».

*Гавеля Владимир Леонтьевич. Доктор философских наук, профессор, заведующий кафедрой философии Черноморского государственного университета им. П. Могилы.*





## «ВАТЕРЛИНИЯ-2012». ПОСЛЕСЛОВИЕ

**В самом начале лета, с 1 по 3 июня, в Николаеве царствовала Поэзия. В городе во второй раз проходил Открытый Всеукраинский фестиваль поэзии «Ватерлиния» под патронатом городского головы Владимира Чайки.**

Организаторами фестиваля выступили: Благотворительный фонд «Николаев-2000» и ВТС «Конгресс литераторов Украины» при участии областных организаций НСПУ и Союза писателей России. Оргкомитет фестиваля – Владимир Пучков (председатель), Алексей Торхов, Оксана Евзикова, Елена Болдусева и Артём Свистун – приложил максимум усилий, чтобы Второй фестиваль качественно отличался от предыдущего.

Основным фестивальным мероприятием, как и в прошлом году, стал Всеукраинский открытый поэтический конкурс. Для участия в нём прислали свои стихи 160 поэтов из 8 стран (Украина, Россия, Молдова, Приднестровье, Казахстан, Беларусь, Израиль, Финляндия). Однако в финальную часть вышли лишь 20 лучших, которые и стали непосредственными участниками литературного состязания в Николаеве. Кроме того, право участвовать в финале предоставили николаевцу Олегу Дорошу, победителю городского литературного конкурса «Бумажное дерево». Тексты участников оценивало представительное жюри в составе: Владимир Пучков (Николаев), Наталья Бельченко, Владимир Гутковский, Александр Чернов (Киев), Дмитро Креминь, Алексей Торхов (Николаев), Анатолий Кичинский (Херсон), Лариса Радченко (Львов).

Награждение победителей фестиваля проходило в зале Музея судостроения и флота. Денежная премия и главный приз «Ватерлинии» – мраморный символический парусник работы Ивана Булавицкого – были вручены киевлянке Анне Малигон за первое место. Второе место присуждено Евгении Бильченко (Киев), третье разделили Наталья Пасечник (Тернополь) и Вячеслав Рассыпаев (Киев). Приз зрительских симпатий получил Евгений Пивень (Николаев). Специальными призами оргкомитета отмечены Лесик Панасюк (Житомир), Евгения Красноярова (Одесса), Евгения Баранова (Ялта), Олег Дорош (Николаев). Победителем «Пиратского СЛЭМа» опять, как и в прошлом году, стал николаевец Сергей Войналович. Конкурсные стихи всех финалистов опубликованы в сборнике «Ватерлиния-2», вышедшем в издательстве «Возможности Киммерии» буквально за несколько часов до открытия фестиваля.

Фестивальное время было плотно заполнено разнообразными конкурсами, презентациями изданий, экскурсиями по городу, знакомством с его достопримечательностями и просто – душевным чтением стихов. Три дня в Николаеве звучала хорошая поэзия – в библиотеках и детском городке «Сказка», в музеях и кафе, в Зоопарке и в тишине античной Ольвии. Экскурсия в этот древний город явилась желанным финальным аккордом «Ватерлинии». А заключительным мероприятием фестиваля стали Первые поэтические чтения имени Анахарсиса – ольвийского мудреца и поэта. Чтения состоялись в усадьбе «Дома Бахтовых» – ольвийских художников Татьяны и Владимира Бахтовых. Здесь уже не было границы между участниками конкурса, членами жюри и зрителями-слушателями. Главный приз Первых Ольвийских поэтических чтений сами участники присудили николаевскому поэту Владимиру Пучкову. Приз зрительских симпатий – «Ольвийский венок» – возложили на голову еще одного николаевца – Аркадия Сурова.

Алексей ТОРХОВ

## ОЛЬВИЙСКИЕ АГОНЫ

### Размышления агонифета

В этом месте облака всплывают белыми медузами из неглубоких вод лимана. Некоторое время плывут по течению, как отражения. Разбухают. Потом медленно всплывают выше. Поднимаются, словно чуть дальше русло разделяется на два рукава – нижний и верхний. И уплывают всё выше и выше по течению небес. В этом месте...

*Нижний город – по крыши в воде.  
Верхний – по фундаменты в Небе...*

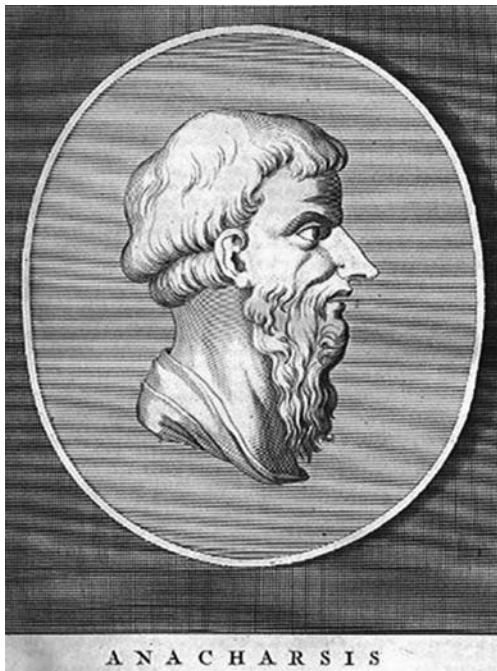
(Такие строки, из ненаписанного пока стихотворения, мысленным облачком возникают в моей

голове). Я стою на крутом склоне этого растворимого города – Ольвии. Растворимого сразу во всех стихиях, во Времени и Пространстве... Возможно, где-то здесь, на этом самом месте, много веков назад стоял юноша Анахарсис – скифский царевич, и взгляд его тянулся всё к тем же уплывающим облакам.

Древняя Ольвия. Мысль провести здесь серьёзные поэтические чтения возникла параллельно сразу в нескольких головах. После прошлогодней экскурсии в этот Национальный историко-археологический заповедник, в рамках Первого всеукраинского фестиваля поэзии «Ватерлиния-2011». Мысль долго вызревала и обсуждалась, став проектом. Потом пришло ощущение формата и название – Первые Ольвийские поэтические чтения имени Анахарсиса. И параллельное смачное название – «Ольвийские агоны».

А почему, собственно, Анахарсис? – возможно, спросите вы. – Да и кто это такой? Анахарсис (именно так, с ударением на втором слоге) – легендарный мудрец и поэт. Некоторые даже утверждают, что «полностью легендар-

ный», сомневаясь в его реальном существовании. Впрочем, эти же «некоторые» сомневаются и в реальности Гомера – был ли он конкретной личностью, или же это воплощение деяний нескольких человек. Тем не менее, историки утверждают: Анахарсис (древнегреч. Ἀναχάρσις – «небесный глас») жил в период около 605–545 гг. до н.э. Сын скифского царя Гнура, брат царя Савлия и Кадуита, он прославился как мудрец, философ и сторонник умеренности во всём. Его причисляли к семи мудрецам – особо чтимым древнегреческим философам VII–VI веков до н.э. Ему приписывают многие разумные изречения и изобретения (в т.ч. якорь, усовершенствованные гончарный круг и парус). Но главное для всех нас – он был Поэт, от которого осталось всего (или – целых!) 800 стихотворных строк.







А что такое агоны, тем более – ольвийские? Агоны – по сути соревнования (спортивные, поэтические, музыкальные, театральные) во время религиозных праздников в Древней Греции. Если верить историкам, первые поэтические агоны состоялись в 534 году до н.э. в Афинах – между собой состязались трагические поэты<sup>1</sup>. Происходило ли подобное в Ольвии? Бог весть... Хочется верить – происходило. Если нет – мы первые. И это не дань современным тенденциям – всё, везде и в каждый миг превращать в игру, устраивать по любому поводу шоу. Это нормальная реакция творческих людей проживать Время и Пространство всерьёз и насквозь, выкладываясь по полной, иронично относясь разве что к себе самому.

Античные агоны происходили по заранее установленной программе, за соблюдением которой смотрели агонифеты. Они должны были также разбирать возникшие несогласия и присуждать награды, которые состояли в лавровых или оливковых венках, во внесении имени победителей в публичные списки или в различных ценных предметах и денежных суммах. Агонифеты. Вот они, первые организаторы и, по совместительству, члены жюри древних поэтических фестивалей!

И хотя всё в этом мире относительно, а многое условно это не отменяло главную задачу: как выбрать лучшего из достойных? И тут на помощь пришёл сам легендарный Анахарсис. «Удивительно, – говорил он когда-то, – как это в Элладе участвуют в состязаниях люди искусные, а судят их неискусные...» Мы прониклись. Припомнили не менее легендарную идиому «Гамбургский счёт», многие лета гуляющую в литературном мире с подачи Виктора Шкловского. Подразумевающую систему координат и ценностей, свободную от сиюминутных обстоятельств и корыстных интересов. И решили сделать собственную версию – «Ольвийский счёт». Версию определения лучшего поэта здесь и сейчас. Когда сами поэты-участники да еще, пожалуй, ожившая ольвийская ночь выбирают победителя Чтений. Так проект постепенно обретал зримые черты, наполнялся весомыми деталями, оживал. Правда, пока внутри нас.

...И вот настало время оно – 3 июня 2012 года. Мы – участники Первых Ольвийских поэтических чтений имени Анахарсиса (в рамках II фестиваля «Ватерлиния-2012») – на импровизированной поэтической арене, стилизованной под античную. На подворье Дома-усадьбы Бахтовых, на окраине Древней Ольвии. Состав участников более чем впечатляющий: здесь и сейчас собрались представители семи украинских городов – Николаева, Одессы, Херсона, Ялты, Тернополя, Львова и Киева. Поэты разных поколений и школ, приверженцы всевозможных литературных течений. Впечатляет и возрастной диапазон – от 25 до 78 лет... Агонифет открывает действие и вызывает первого участника.

Первые Ольвийские чтения начинаются строками николаевца Аркадия Сурова:

*По пыльной дороге, печали не зная,  
Среди одуванчиков и молочая  
Шёл мудрый Аркаша, его окружала  
Земля, и земля под ногами лежала...*

...А заканчиваются словами американской поэтессы Эмили Дикинсон в переводе и исполнении киевлянки Валерии Богуславской:

*Про воду – хто спраглий вмирає,  
Про сушу – хто в морі безкраїм,  
Про ноші – як біль зіб'є з ніг.  
Про мир – у шаленстві двобою,  
Про щастя – в розлуці з любов'ю.  
Про співи пташині – як сніг...*

А между этими выступлениями – на наших глазах оживал и воплощался новый формат поэтического бытия. Между этим – была целая эпоха, череда ярких, не похожих друг на друга поэтов.

<sup>1</sup> История Древнего мира. Т. 3: Древняя Греция. Т. 2. — Л.: СОЦЭКГИЗ, 1937.

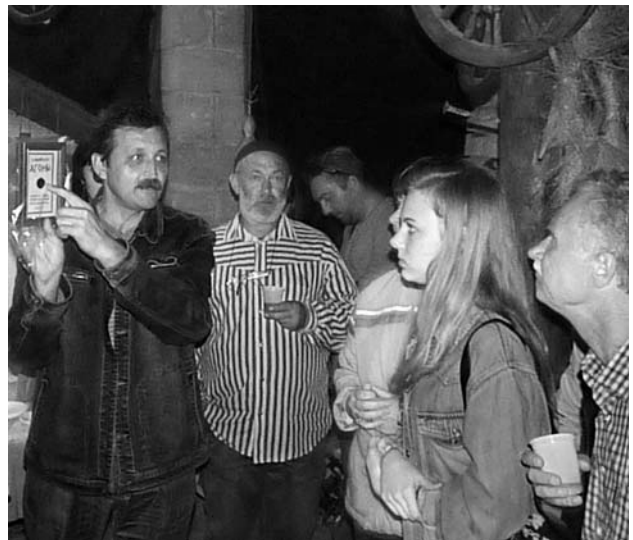
Авторские вселенные рождались на глазах, выплѣскивались на слушателей. И бережно, как огромной чѣрной промокашкой, впитывались густой ольвийской ночью. А порой даже казалось – из этой внимательной тьмы возникали светлые тени прошлого, обступали чтецов, рассаживались между слушателями и – внимали... И небо – становилось ближе. С каждым выстраданным словом очередного участника Чтений. И в момент собственного выступления, и после, во время выступлений других участников, запомнилось главное – непривычная тишина Ольвии и цельность всего происходившего...

А потом схлынуло. И заговорили. И было голосование. Как водится, аутентичным испытанным способом – на осколках древнегреческих амфор каждый участник писал имя самого достойного, по его разумению, поэта (писать собственное имя запрещалось). И опускал подписанный черепок в специальный глиняный сосуд. Победить должен был тот, кто наберѣт большее количество голосов собратьев. Однако и мнение публики, не участвовавшей в чтениях, было учтено. Зрители также голосовали за самого понравившегося поэта. Специальный приз «Ольвийский венок» (народный выбор) в итоге украсил голову николаевского поэта Аркадия Сурова. А главный приз и титул Победителя Ольвийских агонев достался николаевцу Владимиру Пучкову.

...Хотелось написать о многом – о переполнявшем... Впрочем, негоже агонифету нахваливать то, к чему прилагал и руку, и душу. Получилось ли? Состоялось ли? Обратимся лучше к свидетельствам самих участников, к их воспоминаниям.



Читает киевлянка Евгения Бильченко



Разъяснения агонифета

**Наталья Бельченко (Киев):** «Славная затея – эти чтения! Ничего подобного я не знаю по степени погружѣнности в столь отдалѣнную эпоху и по аутентичности окружающих и сопутствующих артефактов. Писать на черепках и в древнюю амфору бросать написанное своей краткоживущей рукой... А пуще того – произносить у античного алтаря стихи (словно клятву в преемственности)... Не мечта ли это поэта: с одной стороны, сбежать на время в иную эпоху, с другой – переманить своими силами другую эпоху, другую жизнь и трепетать от соседства с ней, от взаимного проникновения. И есть на расстоянии руки у этого чуда не только место (Ольвия), но и имя, человек – Анахарсис. С ним переключка жизней становится явственней, потому как – собеседник. Счастлирое состояние – доверяться содружеству поэтов, слушать созвучное, творить добрый ритуал и обновляться с двухтысячелетней силой!»

**Наталья ПАСЕЧНИК (Тернополь):** «Я здавна маю сентимент до античності, попри те, що не знаю її добре. Очевидно, є в людській підсвідомості те, що називають пам'яттю предків. Очевидно, саме ця загублена в нашаруванні пережитого і надуманого пам'ять була дуже відчутна в Ольвії. І, мабуть, тому кожен, хто брав участь у Перших Ольвійських читаннях, почував себе трохи Алкесем, Сафо чи навіть Гомером...»



**Светлана БОГДАН (Киев):** «Ольвійські читання справили чарівне і незабутнє враження. Виголошуючи вірші на сцені з античних каменів, відчула себе античним оракулом серед свічок та амфор. Особливо вразила тиша – у такій тиші давно не доводилося читати. Зазвичай на столичних поетичних збіговиськах мало хто кого уважно слухає: розмовляють, перешіптуються, особливо не переймаються тим, хто що там із себе корчить на сцені... А тут – дивовижне і таке рідкісне відчуття, що тебе насправді слухають, а головне – чують! І що ти під цим зоряним небом, серед дерев і цвіркунів таки потрібний із твоїм вистражданим словом. І що ти – у товаристві таких же, як і ти, людей, які прагнуть створити щось гарне і показати це світові. Щаслива, що мала змогу долучитися до цього дійства».

**Евгения КРАСНОЯРОВА (Одесса):** «Я люблю эту странную землю, которая умеет читать мысли. Землю, в которой ещё хранятся стены храмов и бронзовые дельфинчики – спутники сребролукого Аполлона, охранителя света, искусств и путников... Говорят, по ночам здесь слышно, как стонут жертвы осады ольвийских стен: много месяцев, окруженный кочевниками, город умирал от голода и жажды... Говорят, на закате тени призрачных всадников на мгновение приглушают собой горизонт – так быстро мчатся, что не разглядишь, из какого века... Солнце-Аполлон и Луна-Артемиды встречаются здесь, когда, уравновесившись, небесное время замирает, превращая зелёную, ещё не выжженную степь, в – море. Таинственно дно её, устланное травами-водорослями. Их медленные движения

Ольвіа Ольвіа Ольвіа Ольвіа Ольвіа Ольвіа

так же округлы и нечётки, как буквы древнегреческого алфавита. Воды моря – серебряные течения и течения золотые – не любят человеческой речи. Когда солнце стоит напротив луны и смотрит на неё, прищурившись, – разве нужно что-то говорить? Только повторяют про себя список кораблей, если помнишь, конечно... И слушать, слушать – Воды Степного Моря Теменос... Стихи – можно уже после, в современном, обжитом пространстве, когда стемнеет и в свете направленного на чтецов фонаря вакхически забьются мотыльки. А если поднимешь голову, то увидишь, как наклонился Кови. Может быть, прислушивается?

**Владимир ГУТКОВСКИЙ (Киев):** «Ольвии две тысячи лет. Или сколько? Фестивалю «Ватерлиния» всего-уже два года. Всё это время Ольвия жила своей жизнью. Спала, дремала, приоткрывала глаза, когда её слишком назойливо начинали ковырять археологи... Фестиваль в своей недолгой истории от Ольвии уже неотделим. Ольвия для него и краткое предвкушение, и полное воплощение, и яркое завершение. Конечно, в Ольвию лучше ехать свежим и бодрым, а не после многочасового скитания по Николаеву. Но за краткую дорогу успеваешь и восстановиться, и настроиться. Приезжая под вечер, растягиваешь этот день на все две тысячи лет... Скитание между раскопами настраивает на высоко-философический лад. Позволяет оторваться от повседневного и суетного, продлить поэтическую атмосферу фестиваля и придать ей высший смысл. И ещё – Ольвия неотделима от живущих в ней Художников. Отишельников, анахоретов, творцов. Дом Бахтовых – пристанище всех муз. Счастлив тот, кто находит в себе силы – и познакомиться с их работами, и окунуться в ольвийскую историю, и принять участие в завершающем уютном застолье... Но перед этим был апофеоз всего вечера. Поэтические чтения в аутентичной античной обстановке. На жертвеннике, сложенном из древних камней, среди пляски и переливов свечных огоньков. «Первые Ольвийские – чтения имени Анахарсиса»... И стихи звучали как-то особенно возвышенно и раскованно. Стихи о жизни, об истории, о любви. Среди того, что я читал, есть строчки, которые, как мне кажется, лучше всего передают всё, случившееся со всеми нами в Ольвии:

Выдох короткий – в горле застрявшей костью.  
Так возвращается то, что жизнь когда-то скачала.  
Ветра порыв вдали, как зверя былинного посвист.

*Время – оно бесконечно, но здесь я ближе к началу...*

*Действительно, лучше не скажешь. Я не скажу. А другим пробовать не возбраняется... Лично я, в любом случае, увидел, ощутил, вкусил главное – ольвийскую ночь. И этого достаточно. До встречи – Николаев, «Ватерлиния», Ольвия!»*

Мне хочется выразить признательность и поблагодарить от имени всех участников замечательных хозяев Новоантичного Дома-Вселенной – Владимира и Татьяну Бахтовых. Вряд ли Ольвийские агоны состоялись бы без их искреннего желания, реальной помощи и непосредственного участия. И ещё – особое спасибо! – в адрес фееричной Ольвийской ночи. За то, что впустила-впитала в себя нас и слова наши. За то, что приняла и восприняла.

И, как говорится, напоследок – официальная информация. Специально для будущих исследователей Новой Ольвии.

**УЧАСТНИКИ ПЕРВЫХ ОЛЬВИЙСКИХ  
ПОЭТИЧЕСКИХ ЧТЕНИЙ имени АНАХАРСИСА**  
*3 июня 2012 года*

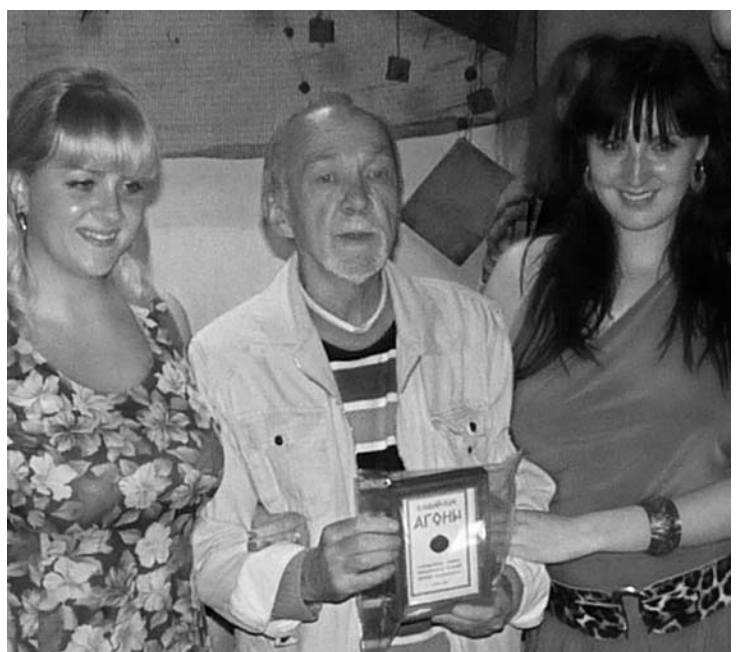
- Аркадий СУРОВ (Николаев)
- Александр ЧЕРНОВ (Киев)
- Анна МАЛИГОН (Киев)
- Наталья БЕЛЬЧЕНКО (Киев)
- Евгения КРАСНОЯРОВА (Одесса)
- Анна СТРЕМИНСКАЯ (Одесса)
- Лариса РАДЧЕНКО (Львов)
- Вячеслав РАССЫПАЕВ (Киев)
- Надежда АГАФОНОВА (Николаев)
- Владимир ПУЧКОВ (Николаев)
- Владимир ГУТКОВСКИЙ (Киев)
- Алексей ТОРХОВ (Николаев)
- Евгения БАРАНОВА (Ялта)
- Анатолий КИЧИНСКИЙ (Херсон)
- Светлана БОГДАН (Киев)
- Наталья ПАСЕЧНИК (Тернополь)
- Евгения БИЛЬЧЕНКО (Киев)
- Илья СТАРИКОВ (Николаев)
- Валерия БОГУСЛАВСКАЯ (Киев)



*Обладатель «Ольвийского венка» – Аркадий СУРОВ*



*Главный приз*



*Победитель Ольвийских агоней – Владимир ПУЧКОВ*



Александра ФИЛОНЕНКО

## ЭВОЛЮЦИЯ МИФА

Любое творчество – это мифотворчество, творение мифа о собственном мире. Этот мир и миф растут и эволюционируют по внутренне им присущим и непреложным законам, проходя определённые и необходимые стадии – от первичной синкретичной нерасчленённости через всё большую артикулированность к абсолютной ясности формы и содержания. Одним из ярчайших (и, в общем-то, уникальных для украинского художественного процесса) примеров такой последовательной и плодотворной художественной эволюции является творчество николаевского художника Владимира Бахтова, который в сотрудничестве со своей супругой Татьяной Бахтовой, начиная с 1995 года, последовательно исследуют археологические ландшафты древнегреческого города Ольвии. Начав как график и достигнув в этой области значительных результатов (серебряная медаль Парижского салона Гран-Пале в 1984 году), художник постепенно переместил свои творческие поиски в более открытую для экспериментов область лэнд-арта и к настоящему моменту является одним из ведущих в этом направлении художников Украины. И хотя то, что было создано с 1995 года в ландшафте Ольвии и других археологических объектов Украины, выходит за рамки определения «лэнд-арт», но, безусловно, отвечает его главной характеристике как «земляного искусства». Бахтов работает на земле, с землёй и, в определённом смысле, под землёй, поэтому его искусство, придерживаясь «древнегреческой» терминологии, можно назвать хтоническим (от древнегреческого «chthon» – земля), принимая во внимание определённую потусторонность его ориентации и тяготение к мистике/мистификации и древним мистериальным практикам и магическим ритуалам.

Юг Украины в культурно-историческом отношении является уникальным регионом. С древнейших времён здесь сталкивались культурные импульсы с Востока и Запада, Севера и Юга. Это своеобразная контактная зона, характеристики культурно-исторического пространства, которые поражают своим разнообразием. Среди этого культурного разнообразия Бахтов выбирает наиболее стабильный культурный слой – античное прошлое Северного Причерноморья, во всей полноте оно реализовано в уникальном памятнике древнего мира – городе-государстве Ольвии. Место Ольвии в жизни и творчестве этого художника трудно переоценить. Это словно Итака для Одиссея, к которой он стремился более десятилетия, место, где можно построить свой Дом и основать свой Мир. Город фигурирует уже в ранней графике художника, а после морских путешествий в Средиземноморье Бахтов, почувствовав генетическую связь прошлого юга Украины с древнейшими средиземноморскими цивилизациями, избирает Ольвию местом своего постоянного жительства. В 1994 году в селе Парутино, расположенном непосредственно на части древнего ольвийского Некрополя, чета Бахтовых начинает строительство своего собственного Дома, которое длится и поныне. И параллельно с этим начинается конструирование автономного художественного универсума, его законы распространяются не только на творческий процесс, но и на саму жизнь художников, превращая её в непрерывный перформанс-метаколониацию. Это «античная» жизнь в условиях современной цивилизации, своеобразная культурная игра, масштабы которой поражают.

Ещё во время первых лэндартовских акций главное место в арсенале теоретических построений Владимира Бахтова начинает занимать категория Пространства, в связи с которой появляется понятие о методе так называемой «художественной реконструкции». Он заключается в попытке восполнения как физических, так и «идеологических» потерь того или иного историко-культурного комплекса. Этот метод выступает своеобразной альтернативой методам археологии, которая, изучая

археологические объекты, всё же разрушает их. В своих пространственных исследованиях Бахтов ищет возможность соединить аналитику науки с синтезом искусства. Художественное исследование археологических ландшафтов Ольвии привело художника к новому осмыслению категории пространства, которое становится для него не столько физическим параметром бытия, сколько метафизическим измерением, вмещающим в себе всё, что существовало, существует и будет существовать. Пространство порождает и поглощает тела, предметы и идеи и никогда не бывает пустым. Просто то, что оно содержит, может быть ещё или уже не проявленным и лишь ждёт своего открытия. И тогда пространство снова начинает порождать целый забытый и словно бы не существующий мир древней цивилизации.

С таким пространством, в конкретном понимании, и работает Бахтов – с физическим пространством археологических объектов юга Украины (кроме Ольвии Бахтов «реконструировал» и некоторые археологические памятники Крыма), а также с тем «идеологическим полем», которое соотносится с этим физическим пространством, а именно с мифологическими, философскими, этическими и эстетическими идеями эпохи античности. Так создаётся мифология пространства, которая в определённый момент – когда появляются первые гелиограффити – переходит на уровень философии пространства, что, со временем, позволяет абстрагироваться от привязки к конкретному культурно-историческому ландшафту.

Выстраивая свои взаимоотношения с этим специфическим пространством, Бахтов чувствует ответственность перед ним. Поэтому первыми лэнд-артовскими акциями художника стали так называемые «Ритуалы Компенсации», в которых хтоническая направленность его творчества проявилась, пожалуй, в наибольшей мере. Как человек глубоко интересующийся археологией и поддерживающий дружеские отношения со многими выдающимися украинскими археологами, Бахтов был посвящён в таинства этой странной «хтонической» науки и был допущен практически ко всем её «ритуалам» и «сакральным объектам». Осмысляя методы археологии, художник приходит к выводу, что археологические исследования, столь важные для исторической науки, имеют разрушительное влияние на исторический ландшафт, видоизменяя его и нарушая его целостность, сакральную неприкосновенность некоторых зон древнего города, таких, например, как некрополь. Эта этическая проблема волнует художника, кажется, не менее, чем древних греков, которые почитали своих умерших, ибо если тыходишь в систему художественной игры, то должен действовать по её правилам. В 1995 и 1996 годах на раскопанных и исследованных археологами могильниках художник совершает ритуалы перезахоронения потревоженных умерших и возмещение им «сакральных» потерь. Эти ритуалы носят характер древней симпатической магии, когда изображение объекта и сам объект отождествляются, а манипуляции, производимые с изображением, через симпатическую связь влияют и на сам объект. Так, на стенах раскопа цветными глинами были изображены тени потревоженных обитателей могильников, а по борту раскопа была проведена белая линия – словно грань, за которую умершие не могут ступить. Помещённые назад в могильник кости окончательно обеспечивали возвращение тени-беглянки в царство Аида. За белую линию теням хода нет, ритуал можно бы было считать завершённым. Однако целью было не только избавиться от жуткого присутствия потревоженных теней умерших, но и почтить их, попытаться компенсировать тот вред, который им был нанесён. Поэтому художник изобрёл ещё один ритуал. Его суть хорошо понятна по фотографиям и видео. Бахтов проходит по краю раскопа таким образом, чтобы его собственная тень накладывалась на изображённые, словно бы отождествляя себя с ними (мы все должны будем в определённый момент сойти в сумрачный мир Аида) и жертвуя им часть своей живой энергии. Только теперь ритуал компенсации совершён.

Дальнейшее развитие этой хтонической, подземной темы мы видим в таких проектах как «Ландшафтная живопись» (начиная с 1999–2001) и «Ландшафтный рельеф» (2002). Но здесь уже больше внимания уделяется эстетической составляющей, хотя этическое значение так же не исчезает. Оба проекта чаще всего также локализируются на некрополе. Теперь Бахтов украшает росписями или цветными рельефами стены раскопов в попытке превратить эти достаточно непримечательные археологические объекты в объекты искусства. Эти росписи и рельефы изображают бесконечные процессы



*Владимир Бахтов. Храм Афродиты. Остров Березань. Гелиограффити, 1997*

странных человекообразных существ, не последнее место среди них занимают фигуры кентавров – этих ярких представителей хтонической мифологии – подобно тому, как украшали гробницы царей и вельмож в древние времена. От схематизма первых «Ритуалов Компенсации» здесь остаётся только белая линия по краю раскопа, которая символически разделяет мир живых и мир мёртвых. Когда роспись или рельеф завершены, художник оставляет его на волю ветров и дождей, которые приглашаются в соавторы. Время от времени художник приходит на раскоп и фиксирует изменения на фото, пока эти произведения искусства не возвращаются к своему первоначальному состоянию – не превращаются снова в землю. Таким образом, этот ритуал, растянутый во времени и подчинённый сезонным изменениям и ритмам, приобретает космический масштаб.

Но не только некрополь Ольвии является объектом художественного исследования. Художника интересует весь ландшафт исчезнувшего города. В том же 1995 году в ландшафте городской части Ольвии Бахтов создаёт пространственные объекты-фетиши – купола и курганы, используя в качестве строительного материала «археологический мусор» – черепки античной посуды, обломки черепицы и другие фрагменты материальной культуры древнего города, изъятые археологами из культурных слоев и оставленные возле раскопов в так называемых открытых хранилищах. Другой, более масштабный, вариант работы с пространством древнего города появляется в 1996 году. Теперь в сферу художественного преобразования включены целые ландшафты – склоны и холмы над Днепро-Бугским лиманом, под которыми скрываются руины древнего города. На их поверхности – зимой на снегу, а летом на выгоревшей траве – художник тщательно вытаптывает причудливые узоры, напоминающие орнаментацию наиболее архаичных сосудов надревнейших цивилизаций, либо украшает зелёные курганы и глиняные обрывы блестящей фольгой. Художник словно бы превращает выпуклости и изгибы ландшафта в гигантские сосуды, они, словно чрево беременной женщины, вмещают в себе ещё не рожденный для археологии город и все те предметы, что в нём находятся. Так склоны Ольвии становятся телом Геи-Земли, прародительницы всех богов, людей и вещей. Эта мощная метафора вечного обновления и возвращения бытия найдёт своё продолжение в

дальнейших акциях, которые уже будут носить пластически артикулированный характер мистериальных практик, а Земля в них будет выступать главным агентом художественно-магических преобразований. Обращённые к небу, эти «тексты» имеют много общего с загадочными гигантскими архаическими рисунками, покрывающими большие пространства во многих точках планеты, с тою лишь разницей, что древние «послания богам» делались в вечность, а произведения современного искусства существуют лишь несколько дней, предлагая ещё одну ёмкую метафору – слабости нашей веры и быстротечности бытия.

Погружённость Бахтова в античную культуру даже в области лэнд-арта приводит художника к необходимости включать в свои объекты антропоморфные элементы. Схематичные антропоморфные фигуры появляются уже в ритуалах компенсации, приобретая всё большую пластическую выразительность в «Ландшафтной живописи» и «Ландшафтном рельефе». К этому побуждает и внутренняя эволюция творчества художника, которое развивается в соответствии с динамикой мифологического мышления – от пластически неартикулированного, стихийного хтонизма первых акций к пластически развитому героизму. И уже не Земля уподобляется телу женщины, а сама женщина появляется из земли как её порождение и наиболее ёмкая метафора. Именно на соотношении пластики женского тела и пластической выразительности прибрежных глиняных склонов, на которых расположена Ольвия, и выстраиваются формальные основания последующих акций, в первую очередь «Ольвийских Мистерий» (2001–2002).

На протяжении всех эволюционных стадий «хтонического» творчества Бахтова главным элементом его творения является земля – это древнейшая женская стихия. Поэтому, когда в художественной системе ландшафтного искусства Бахтова наконец появляется живое человеческое существо, это, безусловно, женщина. «Ольвийские Мистерии» – это своеобразный *homage* матриархату (роль супруги-ассистента в этих проектах также значительно возрастает). Есть только Земля и Женщина – взаимозаменяемые и взаимодополняющие метафоры друг друга. О символизме соотношения Женского и Земляного нет необходимости говорить, ибо эти представления настолько древние и вездесущие, что кажутся имманентными человеческому сознанию. В «Ольвийских мистериях» подчёркивается единство тела женщины и земли посредством пластического соотношения: покрытые земляной краской, приготовленной из той же глины, что присутствует и в окружающем ландшафте, обнажённые или задрапированные в отягощённые мокрой глиной ткани женские фигуры словно появляются из земли или поглощаются ею в ритме какого-то неизъяснимого ритуала. Уподобление женского тела «телу» Земли подчеркивает актуальность почтительного и заботливого отношения к древнейшей богине Гее, ибо она такая же живая, как и человеческое существо. Таким образом, эстетские студии Бахтова приобретают весьма актуальное сейчас экологическое звучание, ибо к живому трудно относиться без должного благоговения.

Следующая акция, которая, в определённой мере, завершает развитие бахтовской мифологии пространства, – «Анимация Фидия». Это своего рода развитый героизм, где обязательно присутствие мужского начала. Здесь акцент полностью делается на человеке и, таким образом, космический масштаб предыдущих акций сворачивается к сугубо человеческой проблематике. Земля уже выступает лишь агентом мистериального посвящения, элементом отстранения, с помощью которого простые девушки и юноши превращаются в богов и героев. Но как элемент творения, она сохраняет свой «магический» потенциал, что даёт художнику возможность превращать простых смертных в бессмертных, делая из них подобие античных скульптур. Однако генетическая связь с ландшафтом уже разорвана – для своих «фризов» и «фронтонов» художник использует не столько природные формы прибрежных круч, как было в «Мистериях», сколько создаёт в рельефе специальные «ниши» и «постаменты», где и размещаются «произведения». То есть героическая мифология разорвала свою связь со стихийным природным хтонизмом и вышла на уровень сугубо человеческой этики и эстетики. Обращение к Фидию – словно окончательный приговор: из сферы природного мы переходим в сферу культурного, художественного. Перед нами последовательно разворачиваются истории Амазономахии, Кентавромахии, Гигантомахии. Здесь художника уже больше интересуют пластические возможности живого человеческого тела как художественного материала, возможность с их помощью показывать/рассказывать древние истории.





Как когда-то театр вышел из лона мистерий, так и последние «земляные» акции четы Бахтовых превратились в пластический театр. В нём даже есть сцены победы над носителями стихийно-хтонического начала – над амазонками, кентаврами, гигантами. Человеческий разум укротил стихии, и дальше всё должно развиваться уже по его законам. Так мифология превращается в философию.

Владимир Бахтов неоднократно заявлял о своём желании иллюстрировать философские тексты. Поэтому поиск адекватной «философской» репрезентации категории Пространства совершался одновременно с ландшафтным мифотворчеством, и то, что было найдено, стало вершиной творчества художника по своей концептуальной глубине и выразительности. Так называемые гелиограффити – авторское изобретение, которое заключается в пространственном рисовании огнём исчезнувших или разрушенных архитектурных объектов при фотофиксации этого процесса на длинной выдержке. На археологическом объекте художник факелом словно бы дорисовывает/достраивает утраченные части сооружений или полностью «реконструирует» их от фундамента. Созданные таким образом объекты доступны человеческому восприятию только на фотографиях. В реальном ландшафте мы можем наблюдать лишь загадочный огненный ритуал, он совершается в полнолуние (последний факт имеет не столько мистический, сколько технический смысл – ландшафт, окружающий будущий огненный объект, должен быть достаточно освещённым, чтобы фотокамера «увидела» и его). Пространство действия и время, потраченное на создание гелиограффити, с помощью современной техники соединяются в одно неразделимое целое-хронотоп, чтобы быть представленным на фотографиях в виде мощных и пластически выразительных визуальных метафор строения мира. Здесь все концептуальные манифесты Бахтова достигают своего апогея, а специфическое понимание категории пространства как вместилища всего (даже Времени) получает наиболее адекватное воплощение. Эволюция мифа достигает своего логического завершения.

***Филоненко Александра Геннадиевна.** Родилась 4 апреля 1977 года в Николаеве. Искусствовед, филолог. Аспирант Института филологии ЧДУ имени Петра Могилы, специальность «Теория литературы». Куратор галереи «На Спасской 45». Преподаватель истории мировой культуры, литературной эстетики и английского языка Николаевского колледжа прессы и телевидения. Член редколлегии «Галерея» (журнала Ассоциации арт-галерей Украины).*



Анна ТАБУНЧИК

## КОНЦЕПТУАЛЬНЫЕ МИРЫ ОЛЬГИ МАКСИМЕНКО



*Быстрочтение. 2006 г.*

Современный постиндустриальный мир постоянно провоцирует художников на создание принципиально новых произведений. Родившись как новый вид современного искусства в результате взаимодействия дизайна и изобразительных форм, арт-дизайн сразу стал рычагом их взаимообогащения. Он обладает мощным зарядом креативности и постоянно подпитывает обширное поле дизайнерской деятельности свежими идеями. Уход от визуализации смысла – один из основных принципов дизайна, ассимилируемый современным искусством. Претворение в художественном образе нестандартных аспектов материальности, обращение художника к интуиции, эрудиции и абстрактному мышлению зрителя – такова суть арт-дизайна.

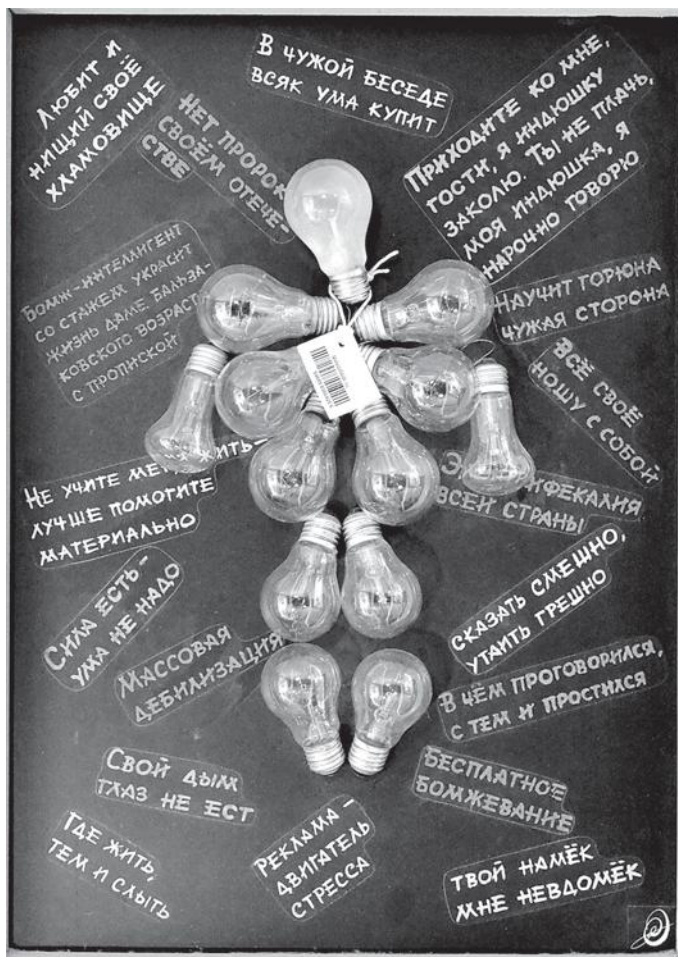
Ярким представителем этого направления в искусстве выступает николаевский дизайнер и художник Ольга Андреевна Максименко. Своими произведениями (инсталляциями, ассамбляжами, реди-мейдами, арте-повера) она создаёт панораму нашего времени, одновременно приглашая зрителя к диалогу. В её творчестве поразительно интересен процесс воплощения художественной идеи средствами дизайна. Её концептуальные проекты можно назвать визуальными высказываниями, всякий раз по-новому раскрывающимися каждому зрителю.

По словам Ж. Делеза, задача искусства – делать ощущаемыми неосязаемые силы, видимым – невидимое. Эта мысль философа словно обосновывает появление в искусстве феномена арт-дизайна – «формы-ощущения», мерцания Смысла «смыслов» бытия. Максимально артикулированная визуальная форма,

доведённая фактически до супрематической формулы, составляет иногда содержание произведений Ольги Максименко. Динамическое, «весовое» взаимодействие простейших объёмов, их контрастное противопоставление превращаются порой в основной приём конструирования формы. Её независимая жизнь здесь чрезвычайно активна и самоценна, архитектоника предельно обнажена и насыщена собственной драматургией. Всё это можно увидеть в работе «Прости, Эйнштейн!», где найденный арте-поверный объект (прищепки) является акцентированной формой, доводящей смысл произведения до логического предела. Эйнштейн же в данном контексте выступает хорошо узнаваемой знаковой фигурой, непосредственно символизирующей гениальность (см. фотографию на 3-й стр. обложки).



Ольга Максименко в мастерской



«Свет в подъезде». 2006 г.

Ещё в 1910-е годы искусство от изображения предметов перешло к изображению идей. Как следствие, оно превратилось в универсальный мета-язык, и каждое отдельное произведение стало возможным рассматривать как целостное художественное сообщение, реплику. Так, некоторые произведения Ольги Максименко подобны единому сказанному слову, они не только обозначают понятие, но вызывают у зрителя эмоциональный образ, ассоциативный духовному миру каждого. Принцип экономии художественных средств стал у мастера важным законом формообразования, отнюдь не игнорирующим экспрессию, а, напротив, концентрирующим её в одном-двух штрихах, реализуя принцип: минимум выразительных средств как способ обострения эффекта. Геометрические архетипические формы (квадрат, круг, крест), используемые в произведениях Ольги Максименко, являются одними из ключевых инструментов её искусства.

Форма как способ обретения пространства – одна из главных особенностей арт-произведений дизайнера. Их пронзительное звучание обусловлено использованием стратегии дизайна для реализации художественной задачи.

Эстетическое осмысление поверхности свободно спадающих объёмов в инсталляции «Быстротение» бесконечно услаждает взор. Однако здесь художница раскрывает форму в пластических традициях раннего модернизма, впервые применившего приём «взгляда изнутри формы». Её интересует пульсирующее пространственное натяжение материала, метаморфоза, активная жизнь формы в пространстве.

В работе «Свет в подъезде» антропоморфная фигура – лишь «оправдание» для формотворческого поиска дизайнера. Художественная коммуникация осуществляется здесь посредством предельно зашифрованной подобно иероглифу формы-содержания. Строгий конструктивный абрис почти гип-

нотизирует зрителя необычностью применённого материала (электролампочки), гротеск и ирония вербальных включений возводят инсталляцию до уровня философского эссе. Это, несомненно, декларативное произведение. Это материализованный концепт, смысл «на пределе возможного», обладающий колоссальным демиургическим, жизнеутверждающим потенциалом.

Балансируя на «лезвии бритвы», ей удаётся пройти между «голым» натурализмом и далёкой от потребностей простого человека абстракцией, не срываясь вниз. Она тонко чувствует ту грань, которую не может переступить интеллигентный человек и уважающий себя художник.

Порой автор выступает в роли летописца, пытаясь объективно отобразить острые моменты действительности. Триптих «Украинские аберрации» продолжает линию работ, обозначенную ещё в 1989 году ассамбляжем «Перелом».

Триптих «Бытие» (арте-повера) становится аккумулятором категорий глобального масштаба. Для него чрезвычайно оригинально выбран материал: использованные серебристые медицинские упаковки из-под таблеток. Здесь чётко просматривается дизайнерский подход: графичность, лаконизм, семиотичность. Это мир, увиденный и истолкованный через знак. В реди-мейдах: «Не думай о секундах свысока», «Атака на авгиевы конюшни» и «Финансовый вопрос» – готовые предметы приобретают «статус» философско-семиотических модераторов. В комбинаторной инсталляции «Дезинформация» воплотилась эстетика конструкций-мобилей. При помощи форм-символов конструируется модель современного информационного мира.

Автор неустанно экспериментирует с формой, цветом, материалами и техниками, что рождает различные открытия. Её развитие как дизайнера всегда связано с применением новой техники, радостью открытия новых форм, их красоты, не зависящей от моды и того, что принято считать само собой разумеющимся. В её творчестве тесно переплетаются дизайн, декоративно-прикладное искусство, скульптура малых форм и художественный авангард. Впечатляет разнообразие художественных решений, тактичное и умелое их сочетание. Эти объекты арт-дизайна синтетичны и универсальны, являясь одновременно станковыми работами и средством эстетической организации среды. Они свободны как от подражания, так и от анахронизма. Мощная положительная энергия её уникальных работ идёт от обширного жизнезнания, высокого интеллекта и истинного гуманизма. Для них характерна элитарность, рафинированность художественного языка, но они открыты для всех.

Ольга Максименко – новатор, неординарно мыслящий, ироничный и глубоко философичный. Это находит отражение в её многоплановой деятельности дизайнера, художника, педагога, исследователя.

*Табунчик Анна Валерьевна. Родилась в Николаеве. Окончила Одесское театральное училище, Киевский институт культуры (факультет искусствоведения). Преподавала в Одесском театральном училище, работала художником и веб-дизайнером. Разрабатывает тематику постмодерна и китча. Лауреат Всеукраинской олимпиады по эстетике среди молодых искусствоведов.*





### Что глаза её видели

**Бугаенко И.А. Осенние раздумья. – Николаев: издатель Прокопчук Т.Ю., 2012. – 236 с.**

Нет ничего удивительного, что книги пишут на склоне лет. Наступает момент, когда хочется рассказать о пережитом, своей молодости, друзьях. В нас силён нравственно-этический мотив, побуждающий к сочинительству, желанию сказать свою выношенную правду о времени и о себе. Недавно довольно известный в регионе журналист (ныне покойный) опубликовал воспоминания, где поимённо назвал всех партийных боссов, вынуждавших подписывать статьи своим именем. История знает блестящие сочинения мемуаристов, их свидетельства по оригинальности выраженных впечатлений прекрасно дополняют документальную литературу. Достаточно назвать Н.П. Карабчевского, одного из лучших судебных адвокатов России XIX в., написавшего в эмиграции двух-

томную книгу «Что глаза мои видели». Юные годы, проведённые в дореволюционном Николаеве, автор вспоминает как утраченный рай. В воспоминаниях девочки с улицы Аптекарской (ныне им. 68 Героев-десантников) – Ирины Бугаенко (Поляковой) Николаев тоже предстаёт сказочно красивым и уютным. Её ровесники, мальчишки и девочки послевоенных лет, проводили лето в яхт-клубе, не мечтая о Черном море, а их голоса, пишет автор, звенели, как «радостный гимн жизни». Она хорошо знает родовые корни, происхождение деда Родиона Бершадского – «настоящего запорожского казака», семейные предания, помнит отступление немцев, булочки «размером в пятак» – их приносили прямо в класс, чтобы подкормить отошавших детей. Был в её жизни Николаевский кораблестроительный институт, работа в ЦКБ, Ленинград, Северодвинск. Перед нами биография личности и биография города, согретые острым и одновременно благородным чувством дочернего сопричастия. Перед нами семейный альбом с множеством действующих персонажей. Это отец и мать, сестра, шелковица во дворе, щенок Пушоня, ДВС – детская водная станция, Ингульский мост, музей им. Верещагина, те характерные и дорогие сердцу приметы, которые порой являются истинным николаевцам во сне. В центре исповедального повествования – образ мудрой и доброй рассказчицы. В её «раздумьях» о прошлом нашлось место и для художника В.А. Мурзанова, поэта Анатолия Поперечного, яхтсмена Бориса Немирова, скульпторов Макушиных. Автор посвящает свою книгу памяти любимой бабушки, и эта благодарная память становится главным героем. Со всей очевидностью следует признать: воспоминания И. Бугаенко обладают литературными достоинствами.



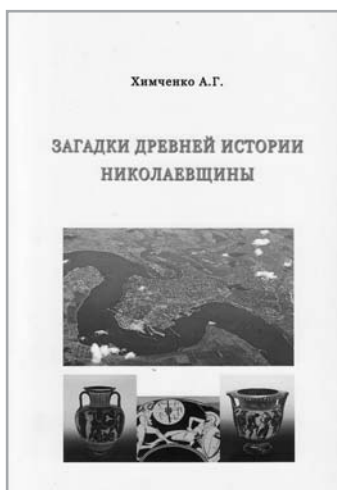
### Застывшие шедевры: в поисках начала

**Сергій Росляков. Походження скульптури. – Николаїв: Вид-во «Можливості Кіммерії», 2011. – 90 с.**

Этот искусствоведческий очерк можно отнести к типологии научно-популярной литературы. На протяжении многих лет С. Росляков, директор Николаевского областного художественного музея им. В.В. Верещагина, последовательно развивает тему происхождения скульптуры как составной части изобразительного искусства. Причем тема эта для кандидата искусствоведения является принципиальной, поскольку речь идёт о фундаментальных основах знаний о человеке. «Как у матери одновременно рождаются близнецы, – пишет автор, – так одновременно с языком на свет по-

является и первое произведение изобразительной деятельности». Он пытается дать ответ на крайне сложные научные вопросы, при этом обращается не только к истории искусства, но и к психологии, физиологии высшей нервной деятельности, к широкому кругу наук про человека. С. Росляков прослеживает этапы антропоморфных форм скульптуры, анализирует памятники из Херсонского

краеведческого музея, Крыма, киммерийские и скифские каменные фигуры. Он вполне сознаёт, что в пределах обсуждаемой темы остаётся немало вопросов для обсуждения, диалога, но в любом случае они будут полезны для дальнейшего развития научных идей, касающихся истоков изобразительной деятельности и изобразительного искусства.

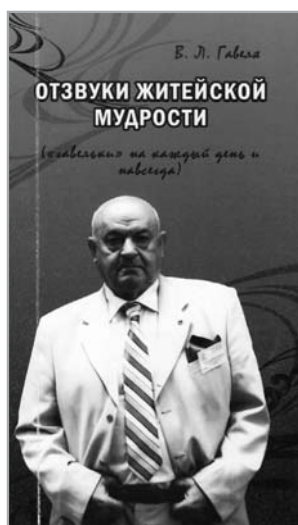


## Тайны Николаевского полуострова

**Алексей Химченко. Загадки древней истории Николаевщины.** – Николаев: Изд-во ЮСИ КСУ, 2012. – 114 с.

Какие реки омывали Николаев 2500 лет назад? Каким было основное русло Борисфена (Днепра) в древности? Какие тайны хранят раскопки Дикого Сада – протогорода-порта XII–X вв. до н.э. в месте слияния Южного Буга с Ингулом, любимом месте отдыха николаевцев? В предисловии автор считает

необходимым сказать о том, что его книга «не претендует на роль классического исследования», она всего лишь попытка переосмыслить современные открытия и достижения истории, археологии – историческое региональное наследие, выводы специалистов, связанные с территорией Северо-Западного Причерноморья как одного из районов индоевропейской прародины человечества. Автор предлагает альтернативные версии и варианты истолкования исторических событий, не претендуя на непогрешимость своих суждений и допуская, что такого рода выводы вполне оправданы в научных спорах. Элементы дискуссии присутствовали и на презентации книги в Южнославянском институте, где увидело свет сочинение Алексея Химченко. Он называет главы книги «Загадками» и ищет ответы на них, привлекая в союзники Геродота, Птолемея, украинских учёных, труды земляков – историков, культурологов, географов, философов, археологов. Авторское обоснование имеют гипотезы местонахождения древней Гилеи, вопросы античной и более поздней палеографии, связанной с границами Чёрного моря, путей древнегреческих и готских миграций, существования античного города Метрополиса и других древнегреческих поселений в прибрежной зоне Николаевского полуострова. Новое издание имеет ограниченный тираж, распространяется автором.



## Автор предпочитает афоризмы

**Владимир Гавеля. Отзвуки житейской мудрости («гавельки» на каждый день и навсегда).** – Николаев: Изд-во ЧГУ им. Петра Могилы, 2011. – 212 с.

Можно смело утверждать: неприхотливая, с хорошим полиграфическим вкусом изданная книжица не оставит равнодушным всякого, в ком живёт способность с улыбкой воспринимать наше многообразное и непредсказуемое бытие. Я знаю коллегу, который носит этот сборник афоризмов в портфеле и читает их как лекарство от депрессии, дурного сна или похмелья. «Плохое знание языка не освобождает от общения», – объявляет В. Гавеля, намекая на то, что культурные люди, вступая в диалог, должны уметь мыслить логично и понят-



но, а ещё лучше – ярко и образно. Афористический дар профессора из ЧГУ проявился с ранних лет, он обладает острым умом и прекрасно чувствует себя в мире гармоничного слова. Его язык – его капитал, обеспеченный золотым запасом сотен интертекстуальных миниатюр: серьезных и смешных, парадоксальных и эксцентричных, ироничных и анекдотичных, лингвистических и культурологических, литературных, политических и философских, рациональных и альтруистических,

логичных и алогичных, эротических и провокационных, рифмованных и нерифмованных. Оценивая афоризмы, Л.П. Клименко видит за ними не только иронию автора по отношению к жизни, но ещё и самоиронию, критический взгляд на события, политику и «всю чертовщину, которая бушует вокруг нас». В игре ума и играх с умом, полагает создатель «гавелек», ставка настолько мала, что любой выигрыш имеет судьбоносное значение.



## Ещё год ЖЖизни?

**Александр Ипатьев. От Я до А. – Николаев: Изд-во Ирины Гудым, 2012. – 104 с.**

Это дебютное произведение впервые получило жизнь на Интернет-сайте и после этого преобразилось в книжку карманного формата. Редактор издания А. Ковалев (редкий случай, когда у местной книги есть редактор), комментируя эссеистские главы автора, раскрывает его эволюцию так: сначала были фотографии, потом художественные работы. Книга стала новой покорённой вершиной. Эксперимент Ипатьева со словом заключается в том, что его герой почти протокольно фиксирует события каждого месяца, путешествуя в удобном пассажирском «мерседесе» от Екатеринбурга до Николаева. Перед нами ещё один ЖЖ – живой журнал, дневник из Интернета, ставший традиционной книгой. Говоря «ещё один», я имею в виду опыт известного российского писателя и актёра Евгения Гришковца, его книгу «Год ЖЖизни» (2008), основанную на сетевой публикации. Книга Гришковца разошлась среди читателей немислимым 100-тысячным тиражом и стала, по его мнению, новым шагом в преодолении всегда существующей дистанции между писателем и читателем. Чем же стал опубликованный Интернет-дневник для Александра Ипатьева? Но прежде – несколько слов

о содержании его эссеистского сочинения. Шаря по карману, автор-повествователь однажды не находит привычного мобильного телефона и неожиданно обнаруживает пустоту – время на раздумья. «Без мобильника я почувствовал себя так, словно мой пес снял ошейник. Положил его и отправился гулять», – пишет автор. И вот уже родились первые рисунки, строки, появилась необходимость в зрителе, слушателе, читателе. Заметим, что без мобильного проза Ипатьева мало отличается от того стиля, который характеризует наши разговоры по телефону. Например, абзац из главки «Осень»: «Дом. Ставни. Ворота. Жулька. Ограда. Сено. Навоз. Тишка, Сенцы. Веня. Кухня... Бабушка. Тётя. Брат. Дочь. Разговоры близких людей, которые долго не виделись. Мама...» Конечно, назывные предложения не могут выразить всё многообразие жизни. Автор вынужден прибегать и к сложным конструкциям предложений. Но важна не только стилистика речи, а что из впечатлений путешествия попало в книгу, или, выражаясь словами столличного критика из журнала «Шо», как писатель «фильтрует базар». Именно это обстоятельство может привлечь подготовленного читателя. Страницы книги наполнены десятками личных и исторических фактов. Ипатьев ведёт интертекстуальный диалог со временем, эхо названий его глав и эпиграфы к ним («Вчера в новостях сказали, что в разных частях света находят стаи упавших птиц») отзывается множественностью значений. У влюблённого в информационные технологии писателя не случаен и маршрут путешествия. «Ипатьевский дом. Екатеринбург» – читаем подпись к рисунку и вспоминаем: это место расправы с последним российским императором, его семьей. «Сегодня сын бегал по двору и очень громко пел. Едут, едут по Берлину наши казаки. Дочь слушала, слушала, а потом спрашивает: а что такое «поберлину?» Цитируя слова старого текста, повествователь создаёт новый, ведёт бесконечную беседу о прошлом и настоящем, совершает маленькие и большие психологические открытия. Такая литературная форма даёт основания говорить о признаках художественности произведения. Интересно, какой будет следующая книга земляка?



## Евшан-трава Скаржинского

**Светлана Бойчук. В.П.Скаржинский. Живая легенда юга. – Николаев: ФОП Палієнко В.М., 2012. – 256 с.: ил.**

После прошлогодней презентации первого монографического исследования рода Скаржинских книги Оксаны Дорошенко, преподавателя Первомайского филиала ОНУ им. Мечникова, в распоряжении неравнодушного к истории родного края читателя появился ещё один основательный очерк, посвящённый В.П. Скаржинскому – пламенному патриоту южной степи и учёному-естествоиспытателю, лесоводу, создавшему на левом берегу Южного Буга (Первомайский, Вознесенский р-ны Николаевской области) заповедный уголок уникальной природы, сравнимый со знаменитым Софиевским дендрологическим парком в Умани. Сегодня это национальный ландшафтный парк «Бугский гард». Светлана Бойчук, автор газетных публикаций и участник областных краеведческих конференций, ищет свою версию жизни и деяний бывшего предводителя дворянства Херсонской губернии. В 2011 году земляки

отметили 150 лет со дня смерти В.П. Скаржинского, восстановили его могилу. Трудно поверить: советские историки предпочитали молчать о знаменитом землевладельце из Трикрат. С. Бойчук реконструирует творческий облик энтузиаста южной степи, оставившего потомкам более 400 гектаров искусственных лесонасаждений, более 40 запруд и плотин для удержания снеговых дождей, орошаемые луга, помологический, дендрологические парки с плантацией шелковицы (150 га), плодовый сад с виноградником (100 га). Особая страница жизни Скаржинского – его участие в войне 1812 года. Вместе со своим добровольческим эскадроном, экипированным за счёт командира, он храбро сражался и дошёл до Парижа. Автор книги дополняет известное, вводя в очерковый рассказ местные легенды, свидетельства современников Скаржинского. Он имел все основания сказать о себе: «Выросший и поселившийся в Степи, я знал все её необыкновенные сокровища!» Не выпадают из избранной тематики «приложения», посвящённые национальному природному парку, сохранившимся заповедным уголкам (дачам), скальным обрывам малых речек – каньонам, уникальной Миггии. Уместен в структуре книги и словарь диких растений, обильно цветущих на берегах Арбузинки, Мертвовода, Южного Буга. Легендами овееяна здесь мать степных трав, полынь, которую на Украине называют евшан-зелье. Она стала символом горькой памяти о родине в историческом романе П. Загребельного «Роксолана», о ней вспоминал археолог и поэт Б. Мозолевский в одном из последних писем к николаевским землякам. Ложкой дёгтя для удачного издательского проекта может стать его финал. Дело в том, что книга вышла с нарушением полиграфических стандартов: её склеенный и не скрепленный блок разваливается уже при первом перевертывании страниц.

*Автор обзора – Евгений Мирошниченко*







## СЛУЖЕНИЕ ДЛИНОЮ В ЖИЗНЬ

(Пересунько Т.К. Гоголь. Апостольское служение души. – Николаев: Издательство Ирины Гудым, 2011. – 336 с.)

Гоголь – одна из самых загадочных фигур русской литературы. О мистических сторонах личности писателя говорят по сей день так же живо, как и о природе его творчества. Истоки этого неподдельного интереса – в непознаваемости до конца гения писателя, его жизненной философии и духовно-нравственных исканий, служащих богатой почвой для различного рода исследований.

Долгое время Гоголя рассматривали преимущественно как сатирика, обличающего людские и общественные пороки в нелепых образах и ситуациях. Сегодня же в нашем сознании он уже далеко не тот, каким был раньше. Современное гоголеведение сосредоточилось на понимании религиозного мирозерцания писателя и «расшифровке» основных вех его биографии, несущих в себе код сакральных моральных ценностей.

Книга литературоведа Т.К. Пересунько «Гоголь. Апостольское служение души», увидевшая свет в николаевском издательстве Ирины Гудым, продолжает свежую, но уже укрепившуюся среди исследователей тенденцию к постижению духовного облика писателя. По утверждению автора (к слову, называющей себя скромно – составителем), данная работа не является сухим академическим трудом. В книге сделана попытка, как утверждает Тамара Константиновна, «возможно, и не во всём совершенная, но всё же искренняя в своих намерениях составить мозаичный портрет души гениального писателя».

Жанр документальной мозаики оригинален, но не нов. Читателю, увлечённому Гоголем, должно быть хорошо знаком получивший широкую известность ещё в тридцатых годах прошлого века фундаментальный труд В.В. Вересаева «Гоголь в жизни». Давняя традиция биографического описания, оживлённая литератором, не потеряла своей актуальности и сегодня: в рамках проекта Павла Фокина «Без глянца» одна за другой в питерском издательстве «Амфора» выходят жизнеописания писателей в виде свидетельств их современников. В этой серии биографий не обделён вниманием и Гоголь. В 2008 году был опубликован свод мемуарных источников под названием «Гоголь без глянца», во многом опирающийся на исследование первопроходца Вересаева.

Что же нового можно сказать о Гоголе, с оглядкой на солидный опыт предшественников? Как показало время, сегодня, когда образ писателя «выпал» из системы официальной трактовки его жизни и творчества, намного важнее не что говорить о классике, а как говорить. Вот и Т.К. Пересунько выдерживает форму подачи свидетельств о жизни и творчестве не просто в виде мозаики, а в библейском духе – в виде кратких повествований, намеренно сосредотачивая внимание на углублённом чтении содержания гоголевского текста.

«При чтении книги, – отмечает автор, – нужно иметь в виду, что духовный портрет писателя создан самой жизнью Гоголя». Этой жизнью наполнены в книге 397 миниатюр (каждая из которых имеет своё название), составивших 28 глав «Апостольского служения». Каждая глава созвучна евангельскому эпиграфу, её предвещающему. И это не случайно. Понимание светской жизни писателя как явления, близкого к монашеству, – такой путь предлагает читателю литературовед, взяв на себя нелёгкую задачу составления портрета гоголевской души. А можно ли в принципе составить её портрет?..

Оказалось, что можно. Названия ряда миниатюр красноречивы сами по себе: «У Гроба Святого», «Как достичь высочайшего беззлобия», «Ад – чувство», «Отношение к утратам», «При лени мыс-

лей», «Нет меры в любви», «Бесспорное добро как норма жизни», «Воспитание души», «Помните добро и зло», «Спасайте душу», «Тайный смысл несчастий» и многие другие. Уже с первых страниц, посвящённых паломничеству Гоголя на Святую Землю, становится ясно – автор взял на себя нелёгкий труд раскрыть перед читателем суть духовных исканий писателя, вплоть до попытки обрисовать его психологический портрет и дать оценку метаморфозам характера.

На протяжении всего повествования автор ни на йоту не уклоняется от выбранного курса – на духовную составляющую жизни Гоголя и делает это в высшей степени виртуозно, избегая скучного изложения фрагментов воспоминаний современников, энциклопедического цитирования фактов и сухих поабзацных комментариев. В то же время Т.К. Пересунько опирается на обширный фактический материал и полуторавековой опыт изучения наследия великого писателя, а также на Библию и ряд богословских работ. При всём том эффекта вторичности не возникает, автор демонстрирует подлинное мастерство комментирования и талант рассказчика.

Читается книга на удивление легко и радостно. Оттого вдвойне жаль, что тираж издания – всего триста экземпляров. Остаётся лишь надеяться, что издание найдёт дорогу к каждому, кому интересна судьба создателя «Мёртвых душ» и «Тараса Бульбы».

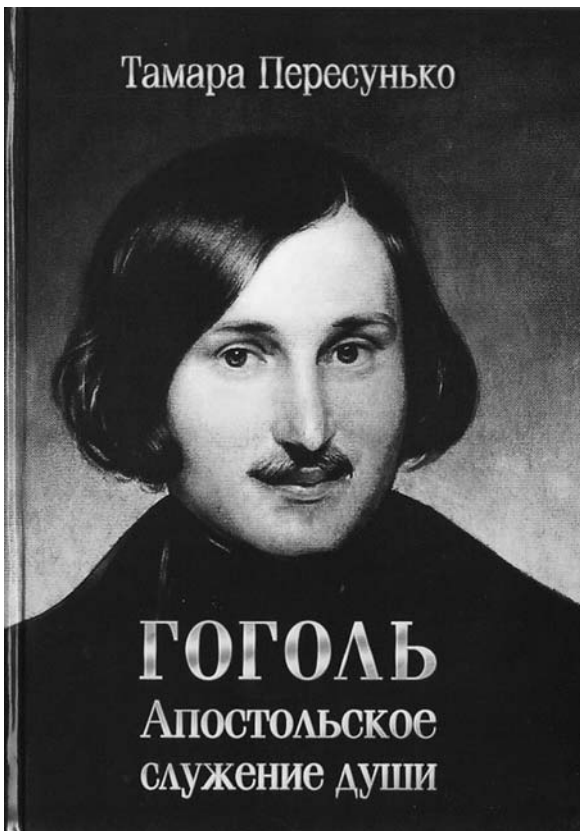
*Надежда Агафонова*

## ДЕСЯТЬ ИЗБРАННЫХ ФРАГМЕНТОВ КНИГИ

### Загадка семьи Гоголей

Кто знал семью Гоголей, тот отмечал в ней далеко не приятную закономерность, загадку: в ней постоянно умирали представители мужского пола, не дожив до наступления естественной старости, некоторые в младенческом и детском возрасте. Члены же семьи женского пола, напротив, были здоровы, полны сил и почти все были долгожительницами. Николай Васильевич Гоголь родился 1 апреля (заметьте: в День шутника) 1809 года, а умер 4 марта 1852 года, не дожив чуть-чуть до своего 43-летия. Младшая сестра писателя Ольга, последний ребёнок в семье, родилась в тот же день – 1 апреля, что и её знаменитый брат. Ей казалось, что брат не умер бы, если бы настоял на своём: уехал бы из Москвы опять в Рим. Друзья подшучивали над Гоголем: чего, мол, ему бояться зимы, и, в конце концов, уговорили его остаться в Москве... А ему было действительно холодно. Он потому и умер...

После смерти сыновей суеверный страх поселился в доме Гоголей. Они видели причину этого в своём старом доме: ведь существовали же поверья (а в этих краях, на Полтавщине, они принимались в расчёт особенно), что если строящий дом подрядчик рассердится вдруг на хозяина-заказчика по какой-либо причине, то «заложит дом на его голову»: несчастья будут тяготеть над ним постоянно...





Ольга Васильевна вспоминает, что в их семье именно старый дом очень всех тревожил. Как-то их горничная на праздник Пасхи решила отпроситься к родителям погостить и перед дорогой прилегла на минутку отдохнуть, но нечаянно уснула. Ей приснился провидческий сон. Во сне горничная увидела старый дом и в нём множество мужчин и ни одной женщины. Она узнала среди них умершего сына Марии Ивановны, её брата, отца и какого-то мужчину с чёрной бородой. По приметам это был умерший дядя, которого горничная никогда не видела и не знала. Были здесь и другие мужчины-родственники.

Причину несчастий в семье Гоголей стали искать в старом доме. Вспомнили и тайные наговоры подрядчиков: «Дому не стоять, дому не житьё, кто поживёт, тот и помрёт»...

Старый дом Гоголей был скрыт и построен новый...

### «Точно ли вы русский или хохлик?»

Этот вопрос постоянно возникает, когда касаются того, чей Гоголь писатель: русский или украинский? Так и не сумев на него ответить убедительно, обычно утверждают: и русский, и украинский. Письмо Гоголя А.О. Смирновой 12 (24) октября 1844 года из Франкфурта знакомит нас со взглядом самого Гоголя на положение дел по этому вопросу: «Вы говорите: «Спуститесь в глубину души вашей и спросите, точно ли вы русский или хохлик». Вы знаете, что я могу быть ближе всех других к гордости, знаете также, что проступков может быть у меня больше, чем у всех других, потому что *я, как вам известно, соединил в себе две природы: хохлика и русского*. Смотрите же! Мы должны слишком заботиться друг о друге, слишком оберегать друг друга от всего порочного, чтобы потом, когда будем у небесного нашего родителя, броситься нам безукоризненно друг другу в объятия и не попрекнуть бы, что на земле пропустили что-нибудь сделать друг для друга».

На вопрос А.О. Смирновой: «Точно ли вы русский или хохлик?» – Гоголь ответил полнее ей позже, в письме от 12 (24) декабря 1844 года: «...сам не знаю, какая у меня душа, хохлацкая или русская. Знаю только то, что никак бы не дал преимущества ни малороссийскому перед русским, ни русскому перед малороссиянином. Обе природы слишком щедро одарены Богом, и, как нарочно, каждая из них порознь заключает в себе то, чего нет в другой, – явный знак, что они должны пополнить одна другую. Для этого самые истории их прошедшего быта даны им непохожие одна на другую, дабы порознь воспитались различные силы их характеров, чтобы потом, слившись воедино, составить собою нечто совершеннейшее в человечестве» (Акад. XII, с. 419).

В письме к Гоголю 3 ноября 1844 года А.О. Смирнова сообщала ему о том, что его вспоминали у Раstopчиной при Вяземском, Самарине и Толстом. «Разговорились о духе, которым написаны ваши «Мёртвые души», и Толстой сделал замечание, что вы всех русских представили в отвратительном виде, тогда как всем малороссиянам дали вы что-то вселяющее участие, несмотря на смешные стороны их; что даже и смешные стороны имеют что-то наивно-приятное, что у вас нет ни одного хохла такого подлого, как Ноздрёв; что Коробочка не гадка именно потому, что она хохлачка. Он, Толстой, видит даже невольно вырвавшееся небратство в том, что когда разговаривают два мужика и вы говорите: «два русских мужика»; Толстой и после него Тютчев, весьма умный человек, тоже заметили, что москвич уже никак бы не сказал «два русских мужика». Оба говорили, что ваша вся душа хохлацкая вселилась в «Тарасе Бульбе», где с такой любовью вы выставили Тараса, Андрия и Остапа. Вот всё, что о вас говорилось часто при мне».

А.О. Смирнова в своём письме к Гоголю 3 ноября 1844 года разделяет его чувства к Украине, вспоминая своё детство: «...Но ведь и я родилась в Малороссии, воспиталась на галушках и варениках, и как мне ни мила Россия, а всё же я не могу забыть ни степей, ни тех звёздных ночей, ни крика перепелов, ни журавлей на крышах (очевидно, здесь аистов. – *Т.П.*), ни песен малороссийских бурлаков. Всё там лучше, чем на севере, и все чрез Малороссию пройдем мы в Константинополь, чтобы сдружиться и слиться с западными собратьями славянами. А как и когда забудется, что некогда Украина была свободна. Бог вещь! Итак, никто более меня не понимает ваше – может быть, вами самими неузнанное чувство и таящееся от вас самих».

## Пробный камень

Гоголь, где бы ни был – в России или за границей, обычно заходил в книжную лавку и перелистывал каталог. «Это, – говорил он, – самый верный пробный камень умственного развития города. Где в Германии две и три тысячи книг, в России в губернских городах тридцать или много сто книг».

В Москве он всякий день ходил к книготорговцу Ферапонтову на Никольской. Там он зачастую встречал Михаила Семёновича Щепкина, по-дружески ударял его по плечу и спрашивал у него уже известным нам излюбленным приветствием на украинском языке: «Гей, чи живі, чи здорові, всі родичі гарбузові?!»

## Слово упрёка – червонец

Гоголь любил справедливую нелицеприятную критику своих произведений. Из неё он выносил для себя много ценного. В письме к Жуковскому из Флоренции 23 апреля (5 мая) 1843 года он замечал, что, судя по всему, «дело не обойдётся без ругани». И добавлял: «Это я люблю, тем более что я не почитаю вовсе дело конченным, если вещь напечатана, а как, отчего и почему, об этом мы поговорим с вами, и вы согласитесь со мною. Обещанием *похерить* многое вы меня сильно разлакомили. Я и прежде любил, когда меня побранивали, а теперь просто всякое слово упрёка в грехе для меня червонец».

## Самое ценное качество

Им Гоголь считал «быть лучше». И к этому он стремился всю сознательную жизнь. Чтобы представить «небесного гражданина», «живую», а не «мёртвую» душу, он взял на себя труд растолковать людям, как легче встать на путь истины. Но чтобы это сделать, надо было ему самому сначала пройти этот путь. Потому вместо ожидаемого второго тома «Мёртвых душ» он издал книгу, которая, по его мнению, смогла бы помочь ему в этом деле. Это – «Выбранные места из переписки с друзьями». После выхода её на него посыпались упрёки якобы в его высокомерии, бесосновательных попытках учить других, в менторстве и т.п. Гоголь отверг эти упрёки в «Авторской исповеди» и определил значение новой книги так: «я не представлял себе общество школой, наполненной моими учениками, а себя – его учителем... Я пришёл к своим братьям, соученикам, как равный им соученик; принёс несколько тетрадей, которые успел записать со слов Того же Учителя, у Которого мы все учимся... Как ученик, кое в чём успевший больше другого, я хотел только открыть другим, как полегче выучивать уроки, которые даются нам нашим Учителем».

Гоголь прошёл мучительно сложную дорогу истинного христианина от начала до конца, что даётся не каждому писателю...

## Всё моё всегда при мне

С годами Гоголь освобождался от всего лишнего в быту, хотя в молодости любил и ценил разные ненужные вещички, приобретал чернильницы, вазочки, пресс-папье и т.п. Эта страсть могла бы развиваться в порок, но Гоголь вовремя остановился. Он раз и навсегда отказался от всякого комфорта, различных удобств, не любил посещать магазины. Он отдал своё имение матери и сёстрам. При нём был только маленький чемодан с переменной белья и остальной одеждой в малом количестве. С этим чемоданчиком он прожил почти тридцать лет. В нём было всё его достояние: *omnia mea tecum porto* – всё моё всегда при мне. Иногда ему дарили красивые и нужные вещи, но он старался поскорее освободиться от них, передавив кому-либо.

Когда ему удалось однажды скопить 5000 рублей, он тотчас же отдал их профессору для раздачи бедным студентам, чтобы не иметь собственности и не развивать в себе страсть к приобретению, хотя сам через полгода уже нуждался в деньгах и должен был прибегнуть к займам...



## Спасайте душу

3 апреля 1851 года Гоголь писал своей матери Марии Ивановне о том, что пусть она не беспокоится о его материальном положении, о лишениях: «Ваши беспокойства и мысли о том, что я могу в чём-нибудь нуждаться, напрасны. Вы их гоните от себя подальше. Я просто стараюсь не заводить у себя ненужных вещей и сколько можно менее связываться какими-нибудь узами на земле: от этого будет легче и разлука с землёй. Мы сейчас станем думать о всяких удовольствиях и веселостях, задремлем, забудем, что есть на земле страдания и несчастья: заплывает телом душа, – и Бог будет забыт. Человек так способен оскотиниться, что даже страшно желать ему спасти свою душу. Это всего главней».

## Ответы прямо от Бога

В одном из писем к поэту Языкову, с которым Гоголь был дружен, он советует ему молитвой испрашивать себе у Бога творческого вдохновения, совершенно искренне будучи уверенным в исполнении Всевышним этой просьбы: «Нужно, чтобы эта молитва была от всех сил души нашей. Если такое постоянное напряжение на две минуты в день соблюсти в продолжение одной или двух недель, то увидишь её действие непременно к концу этого времени, в молитве окажутся прибавления. Вот какие произойдут чудеса. В первый день ещё ни ядра мыслей нет в голове твоей, ты просишь просто вдохновения. На другой или на третий день ты будешь говорить просто: «Дай произвести мне в таком-то духе». Потом на четвёртый или пятый: «с такой-то силой». Потом окажутся в душе вопросы: «Какое впечатление могут произвести задумываемые творения и к чему могут послужить?» И за вопросами в ту же минуту последуют ответы, которые будут прямо от Бога. Красота этих ответов будет такой, что весь состав уже сам собою превратится в восторг, и к концу какой-нибудь недели увидишь, что уже всё получилось что нужно: и предмет, и значение его, и сила, и глубокий внутренний смысл, словом – всё; стоит только взять в руки перо да и писать».

Пожалуй, к этому совету Гоголя следовало бы ещё добавить одно: пишущий должен иметь художественный талант, чтобы получить право обращаться к Богу с такой просьбой. Ведь известно, что на Бога надейся, но и сам не плошай...

## Тайный смысл несчастий

В трактовке Гоголя ниспосланные свыше страдания – отправная точка поэзии, творчества. С них и начинается тот процесс, который медленно, но неуклонно ведёт к определённому результату. В письме к Н.М. Языкову из Ниццы 3 (15) февраля 1844 года Гоголь писал: «Много есть на всяком шагу тайн, которых мы и не стараемся вопрошать. Спрашивает ли кто-нибудь из нас, что значит случающиеся препятствия и несчастья, для чего они случаются? – Терпеливейшие говорят обыкновенно: «Так Богу угодно». А для чего так Богу угодно? Чего хочет от нас Бог сим несчастьем? – Этим вопросов никто не задаёт себе. Часто мы должны бы просить не об отвращении от нас несчастий, но о проразумении тайного их смысла и о просветлении очей наших. Почему знать, может быть, эти горя и страдания, которые ниспосылаются тебе, ниспосылаются именно для того, чтобы произвести в тебе тот душевный вопль, который бы никак не исторгнулся без этих страданий. Может быть, именно этот душевный вопль должен быть горнилом твоей поэзии».

## Писательство или монашество

Такой вопрос встал перед Гоголем особенно в конце его жизни. Некоторые (например, историк Николай Платонович Барсуков) обвиняли духовника Гоголя – Матфея Константиновского, который якобы советовал ему идти в монастырь. Но монашеские настроения Гоголя возникли задолго до знакомства с о. Матфеем. Летом 1845 года у Гоголя была даже попытка оставить писательство и постричься в монахи. Однако о. Матфей советовал Гоголю другое: «слушаться Духа, в нас живущего, а не зем-

ной телесности нашей; ...оставивши все хлопоты и вещи мира... поворотить во внутреннюю жизнь; и читать Евангелие, святых отцов» (из письма Гоголя графу Толстому от середины августа (н. ст.) 1847 года).

А Гоголь позднее, 24 сентября 1847 года, в письме к о. Матфею откровенно заявлял, что от всего бренного земного никуда не скроешься, в том числе и в монастырь: «Не знаю, сброшу ли я имя литератора, потому что не знаю, есть ли на это воля Божия... Если бы я знал, что на каком-нибудь другом поприще могу действовать лучше во спасенье души моей и во исполнение всего того, что должно мне исполнить, чем на этом, я бы перешёл на то поприще. Если бы я узнал, что я могу в монастыре уйти от мира, я бы пошёл в монастырь. Но и в монастыре тот же мир окружает нас...»

Старший друг Гоголя Жуковский был убеждён в том, что он отыскал бы успокоение в монастыре, постригшись в монахи. Он писал: «Настоящее его призвание было монашество. Я уверен, что если бы он не начал свои «Мёртвые души», которых окончание лежало на его совести и всё ему не давалось, то он давно бы стал монахом и был бы успокоен совершенно, вступив в ту атмосферу, в которой душа его дышала бы легко и свободно».

Но как знать? Может быть, если бы не болезнь Гоголя, отнимавшая все его силы и подтолкнувшая стремительное развитие в нём религиозного чувства, вопрос о его монашестве отпал бы сам по себе...

Гоголь остался на века великим писателем. Таким мы знаем и помним его. И дар писательства у него, несомненно, от Бога...





## О ЧЁМ ПОВЕДАЛА СТАРАЯ ПЕЧАТЬ

**В конце 2010 года при банальных обстоятельствах к нам в руки попала старая печать, выполненная из бронзы. По нашему мнению, она была выполнена для удостоверения подлинности документов. В некоторых случаях печати служили ещё и украшением рабочего стола своих хозяев.**

Ручка печати выполнена в виде колонны, на вершине которой сидит петух. Общая высота печати 7,2 см, вес 58,2 г. Основанием печати является матрица, максимальная ширина которой составляет 2 см, длина 2,6 см. На матрице выгравировано два гербовых щита. Обычно такие комбинации возникали при браке представителей разных родов.

После поверхностного изучения интерес к этой печати остыл, и мы о ней забыли. Работая над подготовкой другого материала, случайно во 2-м томе «Энциклопедии истории Украины» на глаза попался герб рода Домонтовичей. И тут вспомнили о старой печати, начали своё исследование. Обнаружили – с левой стороны её матрицы отображён точно такой герб. В щите изображены две луны, и между ними – меч, направленный вниз клинком. Щит увенчан дворянским шлемом с короною и тремя страусиными перьями. А на рисунке этих перьев пять. Значит, не Домонтовичи... Это стало толчком к началу поисковой работы. И вот, изучая книгу В.К. Лукомского, В.Л. Модзалевского «Малороссийский гербовник», мы нашли рисунок герба рода Миклашевских, который полностью совпадал с матрицей нашей печати.

Получен один ответ. В этой же книге находим и второй герб. Не верим своим глазам – это герб рода Сулимы, основателем которого был гетман нерестровых запорожских казаков Иван Михайлович Сулима!

Данный род своими корнями уходит в глубокую старину. Иван Сулима родился в городе Рогоща (Городище) Любецкого староства (ныне Черниговская область) в семье шляхтича. К сожалению, год рождения его неизвестен. В XV или XVI ст. род Сулимы относился к украинской шляхте и в этот период времени получил владения в Кременецкой волости на Волыни. Получив образование, Иван Сулима поступил на службу к коронному гетману Станиславу Жолкевскому (через несколько столетий Г. Сенкевич с С. Жолкевского написал своего знаменитого пана Володиевского. – *Прим. авт.*) в 1615 году – стал урядником его имений. За верную и безупречную службу получил он в подарок от С. Жолкевского села Улимовцы (позже Сулимовка), Кучаков и Лебедин. В 1620 году «первая сабля Польши» С. Жолкевский погиб в битве с турками под Цецерию. Некоторое время Иван Сулима служит у магнатов Даниловичей. Однако из-за притеснения поляками украинской шляхты и наступле-



ния на украинские земли униатства, а по другой версии – просто в поисках приключений, вскоре он появляется на Запорожской Сечи. И. Сулима принимает участие во многих казацких походах против турок и татар под руководством гетмана П. Конашевича-Сагайдачного. За выдающиеся заслуги в борьбе с турками Папа Римский Павел V даровал Ивану Сулиме титул римского князя и наградил золотой медалью со своим портретом. После гибели гетмана Михаила Дорошенко осенью 1628 года запорожцы на своей раде вручили ему булаву. В этом же году И. Сулиму избирают также гетманом низового (нереестрового) казачества, и он становится, по сути, морским гетманом. Пока булава была в руках Ивана Сулимы, он не потерпел ни одного поражения.

Обладатели другого герба на матрице печати – Миклашевские, также уважаемый старинный украинский казацко-старшинский род, берущий своё начало с первой четверти XVII ст. Михаил Андреевич Миклашевский – генеральный есаул (1683–1687). Его сын Андрей Михайлович Миклашевский был наказным полковником стародубским в 1722 г. В начале XVIII ст. род Миклашевских разветвляется. Степан Миклашевский – наказной полковник стародубский (1725). Михаил Миклашевский – полковник стародубский (1769–1773). Представитель рода – Михаил Павлович Миклашевский (1756–1847) прошёл путь от солдата кадетской роты лейб-гвардии Измайловского полка (1775) до полковника и генерал-адъютанта Г.А. Потемкина (1788). В разное время занимал должности действительного статского советника и Волынского губернатора (1797), Малороссийского гражданского губернатора (1801–1803), Екатеринославского гражданского губернатора (1803–1804). В 1808–1817 гг. был сенатором. На этой должности он был награждён орденом Св. Александра Невского (1813), а с 1818 года вышел в отставку. Он был заметной фигурой в национально-патриотическом движении новгород-северского дворянства, отличаясь своими автономистскими взглядами. Из рода Миклашевских вышла плеяда известных историков, экономистов и статистов.

Кроме прочего, на поле матрицы нашей печати вокруг гербовых щитов имеется так называемая арматура – украшение из военных предметов: эфесы сабель, знамёна, пушки, пики, ядра и барабан. У основания гербов размещены инициалы владельца – W.O. Кто этот последний владелец печати – установить пока не удалось. Надеемся на помощь наших читателей...



МИКЛАШЕВСЬКІЕ.



СУЛИМА.

## P.S.

Совсем забыли о петушке. Может быть, это не просто украшение, а магический символ? «Петух – тотемный знак исчезнувших неизвестно куда галлов, отчего по законам метонимии за эту птицу отвечают современные французы». У одних народов петух – символ драчливости и крови – у других... Впрочем, правильный ответ знал только хозяин печати.

*Евгений и Кирилл Горбуровы*





## ПАМЯТНИК АДМИРАЛУ ГРЕЙГУ

Покойный памятник покойному адмиралу. Не правда ли, нелепая фраза? Тем более в отношении того, кто столько сделал для нашего города. Одно лишь перечисление славных дел впечатляет. При Грейге в Николаеве появился Морской бульвар, начались работы по освещению города, прокладке тротуаров, открыты мужские и женские училища, построен приют. Город украсился новыми зданиями, активно озеленялся. Были воздвигнуты портовые сооружения, создано кредитное общество, активизировалась морская торговля. Он построил в городе морскую астрономическую обсерваторию и морскую библиотеку...

Памятник Алексею Самуиловичу Грейгу, адмиралу, командующему Черноморским флотом, военному губернатору Николаева, торжественно открыли 21 мая 1873 г. Бронзовую статую на гранитном пьедестале окружили якорями и трофейными пушками, увековечившими память о русско-турецкой войне 1828–1829 гг. Общий проект памятника был разработан известным монументалистом М.О. Микешиним, фигура Грейга – работы скульптора А.М. Опекушина. Однако в 1922 году он был разрушен по решению Николаевского Губсовета. О «славном достижении» новой власти с издёвкой сообщил николаевский бульварно-сатирический

журнал «Бурав» (28 сентября 1924 г.): «...Этому, почерневшему от времени, чурбану суждено было дожить до Октябрьской революции, но просуществовать при ней не удалось. В 1922 году рабочая рука стёрла с лица земли этот призрак феодальной эпохи и «адмирал» нашёл себе покой у ворот археологического музея, где и лежит лицом вниз». Под заметкой подписался некто А. Вольский (читай – «Шариков»)...

Адмирал умер на 70-м году жизни. Памятник – на 50-м. Наша историческая память, увы, и вовсе находится в пелёнках. Но, хочется верить, где-то высоко над городом всё ещё звучат хранящие слова Адмирала:

*Да пребудет над вами благословение Всевышнего и да ниспошлёт он вам долголетие и благоденствие, чего душевно желает вам истинно преданный вам и почитающий вас  
ваш, милостливые государи, слуга  
адмирал Грейг*

*9 октября 1833 г.*

*(из прощального письма А.С. Грейга николаевцам)*

Он любил этот город и этих людей. Он сказал им об этом, уходя... Памятники же уходят молча. Оставляя нас наедине с памятью и совестью.

Мы поставили Адмирала опять на прежнее место. Теперь уже на нашей «Соборной улице» – на лицевой обложке журнала. И, кажется, как когда-то, Алексей Самуилович символично возвышается в самом начале улицы. А за ним – вся Соборная. Её дома, судьбы, страницы...

*Редколлегия*

Рукописи не рецензируются и не возвращаются.

Редакция исходит из того, что авторы публикаций придерживаются действующего законодательства, несут ответственность за достоверность фактов, дат, имён, цитат и пр.

Мнение редакции может не совпадать со взглядами авторов.

Рукописи принимаются вместе с текстами, набранными на цифровых носителях.

Ответственность за содержание рекламы несёт рекламодатель.

Все права защищены.

**ЧИТАЙТЕ В СЛЕДУЮЩИХ ВЫПУСКАХ:**

■ БУГСКАЯ ОЙКУМЕНА

**Небесный покровитель города –  
святой Николай**

■ ПОЭЗИЯ

**Эмиль ЯНВАРЁВ  
Алексей ТОРХОВ**

■ ПРОЗА

**Николай МАШКИН**

■ АРХИВ

**К 100-летию со дня рождения  
Марка Лисянского**